

Данте Алигиери

Божествена комедия – Ад

ПЕСЕН ПЪРВА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетът, след като се е бил лутал цяла нощ в един гъст и тъмен лес, в който се е бил изгубил, намира се при изгрев слънце в подножието на една могила. Кога захваща да се изкачва по нея, явяват се отпреде му три хищни звяра, които му препречват пътя Уплашен, той се готви да се върне назад, кога пред него се представя духът на Виргилия, който го ободрява и му обещава да го спаси от опасност, след като го заведе в царството на мъртвите, в Ада най-първо, а после в Чистилището, отдето след това по стъпките на друг водач ще се възкачи в Рая.

На попрището жизнено в средата
намерих се в лес тъмен по зла чест,
че правий път събрал бях в мрачината.¹

Тъй буен, див и гъст бе тоя лес,
че спомня ли го, цял ме мраз побива:
при грозний страх, с кой пълни ме до днес,

смъртта дори едва е по-горчива;
но зарад благо, кое добих,
ще кажа що видях в таз местност дива.

Не зная как се в тоя лес вгълбих,
от сън тъй в пълно бил съм упоен,
кога от правий път се отклоних!

Кога тоз дол изминах, кой с смущение
изпълнил бе душата ми и с страх,
могила стръмна се яви пред мене.

Дигнах очи нагоре и видях,
че слънцето плещите й огрява
на първи си зари с премилият зрак:

с младенческа сияеше то слава.
Страхът, кой беше през нощта смразил
кръвта ми, поутихна в мен тогава;

и както пътник, кой се е спасил
от буря, взор обръща към вълните
беснеющи, с кои се е борил,

така се спрях и аз и в теснините,
де смърт намира, кой би там стъпил,
обърнах, разтреперан йощ, очите.

Едва във себе бодрост бях сетил,
тръгнах по стръмний хълм с одушевление,
но стъпки няколко не бях сторил,

ненадано подаде се пред мене
една пантера² лека, със петна
по кожата, с очи в мен устремени.

От пътя ми се вече не махна
и неведнъж помислих си в душата
да слеза пак, в боязън от злина.

На изток се подаваше зората

-
1. Цялата тая песен, както и втората, могат да се смятат като един вид предговор, в който Данте обяснява, чрез символи и алегории, причините, които са го накарали да напише своята пое ма, и целта, която е имал предвид. В широк смисъл Данте иска да посочи чрез какви средства може човек да вземе връх над страстите и заблужденията, които се стремят да го погубят, и по кой път може да достигне до пълно нравствено съвършенство. В по-тесен смисъл поетът е имал предвид и печалното положение, в което се е намирала тогавашна Италия (началото на XIV в.) и от което не е могло да се излезе освен чрез нравствено прераждане на човека, защото само при добри нрави може да има истинска свобода и щастие. На тия две идеи отговарят тъмният лес (гора), в който поетът се е изгубил, и могилата, в подножието на която се е намирал при излизането си от леса. Лесът означава заблужденията, в които се лута човек и отдето не го оставят да излезе страстите и пороците. Лесът изобразява едновременно политическата и нравствена анархия, в която се е намирала Италия. Могилата е идеалът, към който се стреми мъдрецът, душевният мир и блаженството, до които се достига чрез съзерцание на вечните истини и пречистване от пороците. Към този идеал се стреми поетът, но за да го постигне, той трябва да слезе по-напред в Ада, където пред зрелището на престъпленията и мъките, които влекат след себе си, ще може да се проникне напълно от ония знания и истини, от които има нужда, за да може да довърши щастливо предприетия път. Действието на поемата захваща на 24 март 1300 г. през нощта срещу велики петък, когато Данте е бил на 35 години, възраст, в която, както той пише в „Пир“, човек достига „на жизненото поприще в средата“ и в която разумът взема връх над страстите.

и слънцето, с ония пак звезди,
що са го придружили в небесата,

на хаоса из мрачните гърди,
кога тез чудеса са се явили,
стрелеше животворни си зари.

Тоз сладък час и цветовете мили
на звяра, светлий вид на пролетта
доверье малко бяха ми внушили;

но лъв един внезапно връхлетя
и в мен възбуди нов страх и смущение.
Гладът разгаряше свирепостта,

с коя фучеше страшно, и към мене
вървеше право с зяпнали уста.
Вълчица мършава от озлоблене,

коя не знае насит и кръвта
без жал на много люде е изпила,
по стъпките му се подаде из нощта.

Тъй страшно очи беше в мене впила,
че не остана ни надежда в мен
да се изкача горе, нито сила.

И аз, пред туй виденье страховито,

-
2. Трите звяра, които поетът среща, когато излиза от леса и захваща да се качва по могилата, изобразяват пороците, които пречат на нравственото прераждане на човека: пантерата – завистта, лъвът – гордостта, вълчицата – сребролюбието. Според някои тълкуватели по-вярно е да се приеме пантерата като алегорическо изображение на сладострастието. В по-тесен смисъл Данте е искал да представи в тая алегория причините, които са препятствували за доброто уреждане на Италия. Пантерата е самото отечество на поета, завистливата Флоренция, лека, подвижна и разделена на бели и черни, лъвът е гордата и честолюбива Франция, която освен че е владяла в Неапол, е причинявала големи злини чрез постоянната си намеса в италианските работи, а вълчицата е папската курия, която са обвинявали изобщо в безмерна жажда за пари. С това тълкувание се схождат политическите идеи на Данте, за когото най-съвършено управление е била монархията, и само то, с един император, който ще стои в Рим, е могло да дари ред, свобода и щастие на Италия. Всички ония, които са пречели да се създаде тая монархия, са били врагове на Италия и виновници за нейните нещастия.

заприщен тъй от всичките страни,
надире се върнах с сърце разбито.

Дор слизах в тия темни глъбини,
пред мен човек яви се, кой отдавна
свършил е на земята своите дни,

и с глас извиках в таз опасност явна:
„Ти кой и да си, призрак или жив човек,
смили се! Дай ми помощ беззабавна.“

„Жив бях, не съм – отвърна ми с глас мек –
във Мантова³ от род благочестиви
живот съм аз получил в она век,

в кой Юлий с подвизи света въздиви;
живях при Август добри в славний Рим,
кога царяха божества лъжливи.

Поет бях и Анхизовий любим
възпях аз син, кой Илион остави,
кога биде превърнат в прах и дим.

Защо се връщаш пак в дола мъгляви,
а не вървиш по тоя хълм блажен,
де всяка радост теб ще се представи!“

„Виргилий си, тоз певец несравнен,
кой с своито име пълни вековете! –
извиках, от неволен срам смутен. –

Светило бляскаво на вси поети,
за моя жар към твоите песни
на помощ протегни ми днес ръцете!

Да уча тях са текли моите дни
и ако в моите песни наслаждение
светът намира – теб се то дължи.

Виж звяра диви, кой стои пред мене,
мъдрец велики, помогни!
Страхът до пълно ме й довел изнеможене-“

„Бедите, що смущават ги духът,
за да избегнеш – с вид благ отговори, –
ти требува да хванеш други път.

Тоз звяр, кой всяка доблест в теб събори,
без жалост е, той не остава жив,
кой мерне му се тука в тез простори.

Все жертви търси погледа му див,
а всяка жертва повече го дразни
и става още по-немилостив.

Той с зверове се съюзява разни⁴
и зло при всеки нов съюз плоди:
но всуе кръвожаден съм го блазни!

Над него скоро враг⁵ ще полети
и той света от него ще избави.
Във Фелтро тоз юнак ще се роди;

с любов и доблест той ще се прослави;
Италия, напита със кръвта
на челяд храбра, пак ще се изправи

и мир ще найде. С страх ще бяга тя,
дор падне в мрачния Ад, отдето
пръв път я въвн извлече завистта.

Тук място е опасно и проклето;
да се спасиш, подире ми тръгни
и мен си крепко довери сърцето.

Ще минем през ония глъбини⁶,
кои плач горки вечно огласява,
де гордий дух, за своите злини

наказан там, смърт втора призовава;
и тез ще видиш, кои, всред борба
с мъченья, мисъл сладка утешава⁷,

3. Виргилий (Вергилий) е роден всъщност не в Мантова (град Мантуа), а в едно село, близо до Мантуа, Андес, сегашното Пиетола.

че някои ден, по Божя доброта,
ще идат горе и ще ги приемат
на светли праведници в радостта.

На Рая, дето всяко бреме снемат,
желайш ли славата да видиш сам,
ръце по-чисти тебе⁸ ще подемат

и тям за светъл път ще те предам.
Защото мен остаха непознати
и всемогущий, кой царува там.

и неговите заповеди святи;
там мойта мисъл да лети не смей.
Там сяйните са негови палати,

отдето над вселената владей;
блажени, на които въз челата
безсмъртната му слава тамо грей!“

„Във името на тоя Бог, молбата
ми чуй, казах, спаси ме от беди,
води ме в царството на тъмнината,

а после горе сияйните врати
да видя, кои свети Петър пази,

-
4. Според по-широкия или по-тесен смисъл, който се приписва на зверовете, поетът иска да каже, че сребролюбието се съюзява с много други пороци за постигане на своите цели или че папската курия прибягва до помощта на разни могъщи лица и власти, за да запази своята светска власт и богатата, които е извлечала от нея.
 5. В текста е наречен хрът (ловно куче) онзи, който ще подгони вълчицата и ще я погуби. Не мисля, че съм сторил грешка, като не съм превел буквално текста. Той е бил в мисълта на поета някой храбър и щастлив юнак, който, въодушевен от любов към Италия, ще възобнови империята, като унищожи гуелфизма. По всяка вероятност Данте е имал пред вид Кан Гранде делла Скала, владетел на Верона, храбър гибелински вожд, който един от първите, с брат си, Бартоломео делла Скала, е дал гостоприемно убежище на поета след изгнанието му от Флоренция. Кан Гранде често се споменава в „Божествената комедия“. Според някои тълкуватели думите на Вергилий се отнасят по-вероятно до Угучьоне дела Фоджьола, също така храбър гибелински вожд, който е държал няколко години под властта си Сиена, където, благодарение на това обстоятелство, и Данте е могъл да поживее известно време.
 6. През Ада.
 7. Грешниците от Чистилището.

и тез, които ублажаваш ти.“

Тогаз тръгна, упътих се и ази.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ПЪРВА

8. Намеква се за Беатриче.

ПЕСЕН ВТОРА

СЪДЪРЖАНИЕ. Денят спада. Поетът се бои, че не ще може да иде докрай по пътя, по който се наема да го води Виргилий. Вождът му, за да му внуши смелост, му обяснява, че Беатриче е слязла сама от небесата и трогната от бедите, на които е узнала, че е бил изложен, изпратила го е при него, за да го спаси и да му бъде водач в царството на грешниците. Поетът, одързостен от думите на Виргилия, тръгва изново по стъпките му.

На запад вече спадаше денът
и после дневний труд часът вечерни
зовеше всичко на почивка. В път

аз само тежък впусках се⁹, в безмерни
кой води ужаси, и паметта
ще предаде тук техний образ верни,

О, музи, подкрепете ми мощта!
О, гений, кой живееш в небесата,
в песни ми нек ти блесне светлостта!

Казах на своя вожд: „Виж мен в душата,
ще да утрай ли доблестния плам,
преди в път да се впуснем под земята?

Анхизовия син¹⁰ слизал е там,
но разума достоен го намира
за тоя подвиг чуден и голям;

защото онзи, всичко кой разбира,
го беше предназначил за баща
на славний Рим, столицата на мира

и на наместниците на Христа.
Кога изходи мрачната държава,
при духовете тамо чу неща,

кои победа нему, на Рим слава

дариха. Там избрания съсъд¹¹
ходил е после, за да съзерцава

на Бога вековечния ликът.
И да укрепне в вярата, коя ни
открива тук спасителния път.

Но с мене може ли това да стане?
Не съм ни Павел ази, ни Еней.
Не храня ли безумно аз желание?

В сърце ми, сещам, смелостта слабей.
Мъдрец велики, разум ти внуши ми,
кат тръст на вятър моя се люлей.“

С тез думи той душата ободри ми,
кога по тежкий стръмен път се ви:
„Опасности духа ти плашат мними.

Кат кон, кой дига глава с поглед плах,
от сянка стреснат, и в часа се спира,
проникват в теб смущение и страх,

кои позорят онзи, кой съзира
на славен подвиг трудността
и дърпа се внезапно на надиря.

Страхът ти за да укротя,
ще ти предам защо в таз мрачна яма
на помощ ти дойдох в опасността.

-
9. Данте говори за тежкия път, в който се впуска, и за ужасите, които ще види в Ада, като да е сам защото Вергилий, който е дух, не може да изпита ни умора, ни страх.
10. Иде реч за троянския герой Еней, син на Анхиз и богинята Афродита (Венера). Поетът напомня не без цел за слизането на Еней в Ада (Хадес). Вергилий е възпял в героя на своята поема „Енеида“ основателя на Римската държава и понеже е било предопределено от съдбата да стане това, Еней слиза в царството на мъртвите, за да почерпи там оная мъдрост и сила, от които е имал нужда, за да извърши своя подвиг. Така също е воля Божя изново да се възстанови Римската империя и понеже Данте е предназначен да проповядва тая идея, като един вид предтеча на един бъдещ император, трябва и той, за да бъде напълно подготвен за своето послание, да слезе във вечните задгробни царства, ръководим и подпомаган от Вергилий – римския певец на монархията.

При тези бях, кои с тъга голяма
над адский бряг минуват своите дни,
кога при мен жена яви се и позва ма,

Душа ми с своята красота плени
и чух й като заповед молбите.
От сяйни звезди в нощни мрачини

по-бляскаво светяха й очите.
Обърна се към мене с тез слова,
що сладко йощ звучат ми на ушите:

«Певец, кому вред шумната мътва
е името разнесла по земята,
чуй с снизхожденье моята молба:

приятел имам, кой блуждай в тъмата
и кой живота минва си в тегла;
в дола зловещи с ужас във душата

той лута се кат кораб веред мъгла.
Погибел може би го е стигнала
и страх ме е, че късно съм дошла,

по туй, що на небето съм узнала.
Иди, спаси го, моля, от беда,
у мен утеха да се би върнала.

Аз Беатриче съм, от висота
дошла съм, де желая да се върна:
при теб любов ме води в тез места.»

Кога млъкна, към нея се обърнах:
«О жено, й казах, в коя гори
тоз огън свят, кой от земята черна

високо до най-сяйните зари
въздига човека в небесата,

11. Св. ап. Павел, който е наричан в Св. писание „избрания съсъд“, тоест оръдие, избрано от Бога за разпространение на вярата. В Средните векове се е вярвало, че св. Павел е наистина възлизал на небето.

желанието, което ми откри,

кат заповед ще да изпълня свята;
но ти кажи ми, как от светлий зрак,
за кой копней ти пламенно душата,

си слязла в тоя край на вечен мрак,
без нежния ти дух да се смущава
на светлината от ужасний враг?»

«Понеже искаш, ще да ти разправа –
каза ми тя – защо в тез глъбини
дойдох, без нищо страх да ми задава

Не могат ме досегна мен злини;
днес Божията милост мене сила
е дала, пред която кат вълни

безсилни минват вашите патила
и Ада плам и огън без вреда
наокол мене може да разстила.

Жена една¹², по-светла от звезда,
за него трогната от съжаленье,
желай да го избави от беда.

Лучия¹³ призовава и с вълнение:
«От тебе твоя верни се нуждай,
казала й, за своето спасенье

надежда в тебе само той питай.
Не го оставяй повеч в тез патила
и нек бедите му намерят край.»

Лучия, към страдалци сявга мила,
затече се при мене начасът
и ме намери, като бях с Рахила¹⁴.

Каза: «Не трогва ли ти се духът
за тоз, кой тебе толкоз обичал е
и общия за теб напусна път?

Душа ти няма ли да го пожали?
Не чуеш ли му тука горестта?
Не видиш ли как с сили премаляли

той в бурна река¹⁵ бори се с смъртта?»
И както тича, кой за благо себе
напред върви ил бяга от беда,

така от висше лучезарно небе
едва чух от Лучия тез слова,
спуснах се тука и дойдох при тебе,

на помощ нему да те призова
с тоз език сладък, слава кой дари ти
и теб, и на века, във кой живя.»

Кога свърши, към мен възви очите
и сълзи, аз съзрях, блестяха там.
Веднага, да изпълня ней молбите,

дойдох при тебе помощ да ти дам
и от зверя спасих те, таз могила
кой пази, пълен с кръвожаден плам.

Но ти защо стоиш с душа унила?
Защо не стъпчеш в себе си страхът?
Защо изчезна в тебе всяка сила,

кога за тебе на небето бдът
блажени три жени, чета любима,
и теб водач ме пращат¹⁶ в трудни път?»

-
12. Трите жени, за които се говори, са едновременно и реални, и символически същества. Жената, която най-първо се застъпва за Данте, е св. Богородица, която изобразява тука при това Божието милосърдие.
 13. Лучия, мъченица от Сиракуза, на която според преданието са били извадени очите. По своето име, което произлиза от *lux*, светлина, тя символизира озаряващата благодат, която по воля на Божието милосърдие се притича на помощ на слепите смъртни.
 14. Рахил е била дъщеря на Лаван и съпруга на патриарха Яков. Тълкувателите на Светото писание я поставят като символ на съзерцателния живот, в противоположност на сестра ѝ Лия, която е символ на деятелния живот.

Как цвете нежно в хлада нощни клима
посърнало, а щом заря изгрей,
на своето стебло се пак подима,

така усетих пак да пламеней
у мен дух бодър и казах с вълнение:
„С благословия вечно нек светлей

оназ, коя милее тъй за мене,
и ти, кой чул си нейните молби
и тук дойде за моето спасене!

Без страх където искаш ме води;
навред ще те следя със дух юначен:
учител, господар, вожд мой си ти.“

Тръгна. По него свих в път див и мрачен.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ВТОРА

-
15. Реката на страстите и на пороците, в които смъртните намират погибел, ако разумът и вярата не им се притекат на помощ. Поетът повтаря под други образи същата алегорическа мисъл, която представляват тъмният лес и трите звяра. Реката е лесът, а смъртта, която го застрашава, са трите звяра.
 16. Застъпничеството на трите жени от Рая, и особено на Беатриче, която праща Вергилий, за да спаси Данте от бедите, на които го виждат изложен, отговаря на двойната цел, която поетът е имал пред вид в своята поема: земното благосъстояние, за което е водач Вергилий, символ на мъдростта и образованието, и духовното и вечно блаженство, към което води Беатриче. Образът на езичника Вергилий служи като звено, което съединява природната вяра и християнството, истините, които са плод на разума, и ония, които са плод на откровението. Човек трябва да се стреми към едните истини и към другите, за да бъде честит на тоя свят и да постигне вечно блаженство на оня свят. Това двойно стремление служи за основа на Дантевата поема.

ПЕСЕН ТРЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите пристигат пред портата на пъкля и Данте прочита страшния надпис, който вижда издълбан над вечно отворения вход. При стъпването си в пъкля поетите срещат ония, които са наказани в преддверието, защото през живота си не са били направили ни добро, ни зло. После дохождат при брега на Ахерон, дето Харон прекарва душите на грешните. Там, ослепен внезапно от една силна светлина, Данте пада на земята в безсъзнание.

„През мен в града печални се отива,
де в мъки вечни стене и скърби
на грешните тълпата нечестива.¹⁷

Бог мъдри, мощни мене сътвори
ведно със вековечните предмети,
Бог праведни лиши ме от зари.

Ще трая, дорде траят вековете.
О вий, кои престъпите тоз праг,
надежда всяка тука оставете.“

Видях тез думи в един полузрак
над порта една горе издълбани.
„Тез думи са за мен покрити с мрак“ –

казах на своя вожд. Вещ в всяко знание,
отвърна ми: „Тук трябва всеки страх
и слабост теб в сърцето да престане.

Ний в тоя край сме, дето ти казах,
че ще съзреш онез души унили,
които Божий гняв с един замах

от благого на разума лишил е.“
При туй ми взе ръката, моя дух
с засмян вид ободри и с нови сили

в подземний с него влязох край. И чух,

стенанъя, плач и вопли страховити
ечаха всред беззвездния въздух

мен сълзи ми дойдоха на очите.
Въздишки, клетви, глухи викове,
риданъя, скърцания на зъбите.

От всякакви езици звукове
и чупения страшни на ръцете
се сливаха с безчетни гласове

кат някой вихър, който ветровете
подигат с грозен рев край морски бряг.
С душа и ум, от скръб и страх обзети,

казах тогаз: „Що слушам в тоя мрак?
Кои са тез, кои са тук паднали
и тъй ги люто мъчи божий враг?“

„Тез мъки Божий гняв праведен дал е –
в ответ каза учителя – в делба
на тез души, които са минали

живота без позор и без хвалба;
и ангелите тук са, безучастни
кои остаха в страшната борба.

прогна ги Бог от небесата ясни,

17.

Per me si va nella citta dolente,
Per me si va nell' eterno dolor,
Per me si va tra la perduta gente

През мене се отива в печалния град,
през мене се отива в вечната скръб,
през мене се отива при погиващите люде.

Първото тристишие, с което захваща надписът на входа на Ада, е хубаво особено като се повтарят в начало на всеки стих думите „през мене се отива“, които му дават една важна и печална хармония, и преводачът съжалява почти, че не е могъл да го остави в свободен стих.

но и самия пъкъл ги не ще,
защо не са били и в злото страстни“ и

„Какво тежи на тяхната душа,
попитах пак, тъй много, та издават
безспирни вопли техните уста?“

Каза ми: „Вкратце туй ще ти разправа.
Надежда нямат те за смърт,
кат сянка техния живот минава;

така за своя жребии те скърбят,
че с всеки други би го заменили.
И памет не живеят за тях в светът;

от тях с презрение са се отстранили
и правосъдието, и милостта.
Но стига сме за тях ний говорими:

погледай и мини.“ – Кога млъкна,
мерна се знаме мене пред очите,
което бързо минваше в нощта.

След него тъпна гъста в теснините
вървеше и изтръгнах цял от страх.
Като смислих на колко души дните

пресекала е смъртта с един замах.
Доде минуваха край мене неми,
внезапно онзи между тях познах,

кой подло тежкото остави бреме.¹⁸
Тогаз се уверих, че тука мзда
очаква онуй злополучно племе,

кое еднакво е ненавистта
заслужило на Бога в небесата
и на властителите на нощта.

Те бяха голи и покрай телата
мухи, оси бръмчаха кат на стръв
и яростно им жилеха месата.

От раните им лееше се кръв
и ведно с сълзите им под нозете
струеше се – кърма на грозна црвъ.

Възвих очи от тия души клетки.
И друга недалеч тълпа съзрях
накрай една река¹⁹ на бреговете

и за това на своя вожд казах:
„Каква е таз тълпа, коя се чини
при слабий свет като увита в прах,

и мога ли да знам какви причини
я карат толкоз бързо да желей
на срещний на реката бряг да мине?“

А той отвърна ми на туй: „Потрай,
додето на печалний бряг не спреме:
духът ти всичко тамо ще узнай.“

Като човек, кой носи тежко бреме,
с наведена глава тръгнах тогыз
и стигнах до реката с уста неми,

и ето се зададе срещу нас
на лодка старец с коси побелели,
кой викаше с пресипнал страшен глас:

„О, горко вам, души във грях паднали!
Не дигайте за милост жален глас,

18. Става дума се за папа Целестин V, който е бил накаран чрез измама да се откаже от папския престол и е бил после хвърлен от Бонифаций V, наследника му, в затвор, където е умрял в 1295 г. Отричането на Целестин V от папския престол е било признато от църквата за похвално дело. Той бил човек крайно благочестив и-с мек нрав, за което свидетелствува и постановлението, издадено от него скоро след като е бил избран, че всеки папа може за спасение на душата си да се откаже от папството. Стоял е папа пет месеца и осем дена. Негативизмът на Данте против него се обяснява главно с това, че с отричането си е станал причина да дойде на папския престол Бонифаций, когото е ненавиждал като един от главните виновници на своите нещастия. Данте е имал случай навярно да види папа Целестин V във Флоренция, където се е бил установил за известно време през 1294 г. след отричането си от папския престол.

защото няма кой да ви пожали;

затворен е небесний край за вас,
в нощ тъмна лодката ми иде ви води,
де вечно ще ридайте в пек и мраз.

А ти, кой жив дошъл си в тез проходи,
на мъртвите махни се от редът;
не може тука жив човек да броди.“

Като видя, че аз стоя: „Друг път
е ваший, каза, друга лодка вази
отдругаде ще пренесе отвъд.“²⁰

„Напразно не гневи се, старче, нази,
че виждаш тука в тоз печален край
– каза поета, – волята такваз е

на онзи, който може, що желай.“²¹
Веднага страшния лодкар утихна
и нищо повече не щя да знай.

Но между грешниците шум възникна;
с рев, с скърцане на зъби в мрачния свод
сганта на думите му се откликна.²²

Кълнеха Бога, човешкият род,
живота, тез, кои са ги родили,
местото, времето и своя плод:

а после с плач навлязоха унили
в таз лодка, дето ще се изредят
онез, кои са Бога огорчили.

Харон ужасний, на кого горят

19. Тая река е Ахерон, реката на скръбта, същата, която гърците са вярвали, че тече в Ада и през която Харон е прекарвал на лодката си душите на мъртвите. Ще срещнем понатък и другите реки, които, според гръцката митология, са текли в Ада: Стикс, Флегетон и Коцит. И тука, както и в гръцката митология, Харон е този, който прекарва душите на грешните. Данте се е възползвал от много гръко-римски митически вярвания и предания било за просто поетическо украшение, било за ония религиозни и морални истини, които се крият в тях.

кат две запалени главни очите,
въоръжен с веслото като с прът,

събира всички там и бий душите,
кои се маят. Както есенес,
кога задухат вихри мразовити,

едно по друго капят в тъмний лес
листата, дорде оголее клона,
така и всички нечестивци с бес

във лодката ще паднат на Харона.
В сганта впит беше още наший глед,
на друга тук достигаше веч стона.

-
20. Една висша сила пренася Данте на отсрещния бряг на Ахерон, без той да се досети. За това загатва с горчива завист Харон, който казва на поетите, че друга лодка по друг път ще ги пренесе отвъд.
21. Както ще имаме случай да видим и на други места в поемата, Вергилий си служи със същото средство при всяка опасност, която среща на пътя си, за да я премахне. Навред той обяснява, че е дошъл в Ада с този, комуто служи за водач, по волята на онзи, който може всичко, което пожелае. Пред тия думи всички отстъпят. Никой не смее да се противи на това, което е воля Божия.
22. Както тука, така и навред в Ада грешниците представляват всички явления, свойствени на човешката природа. Затова и духовете страдат, плачат, скърцат със зъби, чувствуват болки като живи същества. Свойство на греха в Дантевия Ад е, че грешните запазват своята плът. Материята взема участие в страданията, чрез които те изкупват своите престъпления. Грехът живее още в плътта и продължава да се проявява ако не на дело, то в желание, и в плътта получава своето наказание, което е също така живо като него. В това се състои според мнозина поетическото превъзходство на „Ада“ при другите две части на „Божествената комедия“. Плътта изчезва, спиритуализира се в Чистилището и Рая и с нея изчезва голяма част от поетическия интерес, който бихме искали да намерим в тях. Адът изкарва пред нас не отвлечени, а живи, реални същества, затова и светът, който се движи в него със своите страсти и пороци, които съответствуват на действителността в живота, е поетичен, трогателен и разнообразен.
- Както ще имаме случай да видим и в следващите песни, страданията, които претърпяват грешните, съответствуват всякога на греховете, с които си са ги навлекли. Данте е търсил и намерил почти всякога в природата на греха наказанието, което му се пада. Ония, които, за да прекарат спокоен живот, са били еднакво равнодушни и към доброто, и към злото, са постоянно обезпокоявани от роици оси и мухи, които им жилят месата. Пред очите им стои винаги образът на безцветния и подлия им живот: нечиста и грозна кръв, която се кърми с кръвта от раните им и със слъзите от очите им. Пред тях не заслужава и да се спрем, понеже, както не са живели на онзи, така не живеят и на този свят, освен като сенки, които не възбуждат ни съчувствие, ни ненавист.

„О сине, каза славния поет,
онез, които в Божий гняв умират,
прихождат всички тук от целий свет,

но те не искат тука да се спират,
а бързат да преминат ототвъд:
тъй греховете им духа раздират,

че става в тях желание страхът.
Душа добра се нивга не вестява
на таз река печална на брегът.

Сега съвсем за тебе ясен става
гневът Харонов, като те видя“ –
не бе престанал да ме наставлява,

и мрачния край така се разлюля,
че като смисля, тръпне ми душата.
Избухна вятър лют издън земя,

светкавици раздраха мрачината
и я изпълниха с ужасен свет;
от страх без чувство паднах на земята

като човек, от сън дълбок обзет.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРЕТА

ПЕСЕН ЧЕТВЪРТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Силен гръм пробужда поета, който тръгва изново в път с вожда си и влиза в първия кръг на Ада, дето намира душите на ония, които, ако и да са живели живот добродетелен, са изключени от Рая, защото не са били приели кръщение.

Пробуди ме от сънно упоене
гръм силен и едва очи разкрих,
навред обърнах ги около мене,

да видя де съм, и се уверих,
че на брега на бездната²³ съм мрачна,
де не намира час спокоен, тих

на грешните души сганта невзрачна.
Дълбока, с дим увита, зейше тя
пред мен като ламя за жертви алчна.

Надникнах, но напразно във нощта
очи ми скитаха се ужасени:
не видеше се нищо в пропастта.

„Сега, каза водача ми с смущене,²⁴
ний трябва да слезем в мрачния свет;
аз ще вървя напред, а ти по мене.“

Съгледах на лице му бледен цвет
и казах: „Как у мен ще има сила,
кога ти стъпяш с страх в тоз край проклет?“

„На толкоз свят ужасните патила
с печал – отвърна – пълният ми духът:
таз горка скръб теб страх се е сторила.

Да тръгнем, че е дълг нашия път
и времето несетно се търкала.“
Упъти се и въведе ме в кръгът,

кой първи бездната заобикаля,

не викове отчаяни тук чух
като онез, що мъка зла разпаля;

въздишки поразиха моя слух,
кои отвред възнасяха се стройни
и стигаха далеч кат ропот глух.

Тълпи разнообразни, многобройни,
от всеки род, жени, мъже, деца,
тук сливаха гласа си в жалби знойни.

„Не питаш ме, учителя каза,
кои души тъгуват в туй ущелье?
За технии жребий дай една сълза.

Не грехове са тука тях довели,
не с зло са си навлекли жребий строг,
а че кръщение не са приели

и истинский не са познали Бог,
защото са живели в заблуждение,
преди родений в Витлеем отрок

да бе дошъл за общо изкупление.
Живот е нашии жребий нам създал
от жалби без надежда за спасение.“

Сърце ми с болка сви се от печал,
защото много тук, посред тълпата,

-
23. Дантевият Ад има образ на превърнат конус, на който върхът се намира в центъра на земята, а повърхността му служи за покрив. Той се състои от едно преддверие и девет кръга, които се стесняват, колкото се отива по-надолу. По плоскостта на тия кръгове, които заемат едно широко пространство между двата си бряга, стоят грешниците. Поетите, които вървят все вляво, обхождат известна част от всеки кръг, виждат какъв вид грешници стоят там, какви наказания претърпяват и разпознават някои от тях. Подир това свиват към центъра и през урвата, която срещат, слизат в следващия кръг. Когато става нужда да слязат по някой особен начин от един кръг в други, поетът го описва.
24. Вергилий, който на друго място ще каже, че не трябва да се съжالياват грешните, тука усеща смущение и печал, защото в кръга, където се готвят да слязат, пребивават не души грешни, а невинни и добродетелни духове, между които е и той, на които вината е само тая, че по причина на времето, в което са живели, не са били приели кръщение.

мъже достойни, знатни бях познал.

„Учителю, казах с таз скръб в душата,
от тез, кои измъчва тук тъга,
самин ил с чужда помощ в небесата

възлязъл ли е някой досега?“
На тез слова поетът отговори:
„Отскоро тука бях дошъл, кога

мъж мощен²⁵ адските врата отвори
и тука стъпи с трясък, чийто ек
из дън основа целий Ад повтори.

По негов зов тръгнаха първий человек,
злочестий Авел, кой от брат загина,
Ной, Мойсей, Аврам, кой живя цял век,

Давид, Израйл с дванайсетте си сина,
Исак, Рахила. С слава озарен,
повика той от тъжната долина

и много други йощ, и рай блажен
дари на всички с свойта мощна сила.
Узнай обаче, че до тоя ден

душа човешка не се бе спасила.“
С внимание напях си умът
да разбере що казваше с реч мила,

и следвахме безспорно своя път.
В два реда минвах край мен тълпите,
кат две реки, задружно що текът.

Внезапно сладка светлина²⁶ очите
мен порази и моя дух позна,
че там живеят люде знаменити.

„О ти, кой тъй високо се дигна,
кои са, моля, тез, кажи ми, кои,
венчани с слава, настрана

от другите стоят?²⁶ – „Доброто име,
което са спечелили в светът,
сторило ги е Богу тъй любими.“

При туй глас мен достигна до слухът,
кой казуваше: „Слава на поета,
на който връща се при нас духът!“

Оттам, отдето бях зачул привета,
към нази сенки четири наред
видях, че идат – лучезарна чета.

Каза ми вожда: „Гледай там напред
тоз, който с меч в ръката първи иде,
е Омир²⁷, най-великия поет.

До него са Хораций и Овидий,
последний е Лукан, кой чрез смъртта
спаси се от гонения и обиди.²⁸

Понеже името и участва
еднаква е, коя ни тук събира,
посрещнаха ме с почит в тез места.“

Тъй тез певци, чиято слава не умира,
видях събрани окол дивния поет,
кой кат орел над тях криле простира,

Доде един по друг, при сладкий свет,
изглеждах ги с няма удивление,
любезен подариха ми привет

и зеха в своето общество и мене.
Към светлината тръгнахме тогаз
ъс приказки, които с изступлене

25. Исус Христос.

26. Светлината, която вижда поетът, може да се приеме и като действителна, която прониква отвън през някоя пукнатина в тая част на Ада, за да озари жилището на славните мъже, и като алегорическа, която означава мъдростта на живущите тука и, която разпръсва пред себе си мрака на невежеството.

27. Мечът, който държи Омир, е вероятно символ на войните, които е възпял, или на първенството, което завзема между другите поети.

аз наумявам си до тоя час,
но всеу тях, тъй както подобава,
искал би да повтори моя глас.

До кула стигнахме така, направа
не човеческа, коя стена
висока седем пъти окръжава;

река наокол лейше хладина.²⁹
През седем ширни порти в тез огради
влезнахме всички. Сладка светлина

сияйше над зелени там ливади,
де люде важни, в светло облекло,
разхождаха се край прозрачни вади.

Изкачихме се до едно дърво,
отдето цяло в чудната градина
се видеше туй славно общество.

Видях Електра³⁰ всред една дружина,
в коя познах Хектор, Еней, Цезар,
в премяна военна и тук. Двамина

седяха недалек: Латино цар³¹
със щерка си Лавиния, Камила,³²
Лукреция³³, коя с юначен жар

самичка от живота се лишила,
с Пентизелея³⁴ бяха в кът един
и с таз³⁵, коя е Гракхите родила.

Видях Брут, кой изгони злий Тарквин,
и Марция³⁶, и Юлия³⁷ честити;
сам настрана седеше Саладин³⁸.

А по-далек съзряха ми очите
великия мъдрец³⁹, кат цар на своя трон,
окръжен с ученици знаменити,

28. Лукан, римски епически поет, автор на „Фарсала“⁴⁰, който за да не падне в ръцете на император Нерон, се е самоубил, като си е разрязал вените в една баня.

Сократ и Платон, като на заслон,
до него бяха – троица велика;,
с тях Емпедокл, Анаксагор, Зенон⁴⁰,

Сенека, Галес⁴¹, Диоген циника,
и Демокрит⁴², кой винаги се смей
и всичко изоставя на ризика.

Лин, Гулий, Ависен⁴³, Орфей,
кой с песни зверовеите е смирявал,
Евклид и Ипокрит, и Птоломей⁴⁴,

и Аверой⁴⁵, кой чти се вред, де става
по знания от мъдрост важен спор;
и много други йощ покрити с слава

тук отбележи сенки моя взор
и с радост неописна ме плениха.
Доде тъй гледах в светлий тоз простор,

от нази другите се отделиха,
а с вожда свой пак в път тръгнахме ний
и скоро нази изново обвиха

-
29. Кулата, седемте стени, които я обкръжават, и реката, която тече наоколо, са символи. Кулата е мъдростта, седемте стени са добродетелите, върху които се крепи; благодатта от тия добродетели се разнася между човешките чрез реката.
30. Електра, както се разказва в „Енеида“, е била дъщеря на Атлас и е добила от Юпитер син Дардан, който е основал Троя.
31. Латино, цар на италианското племе латини, гостоприемно посрещнал Еней.
32. Камила е била дъщеря на Метаб, цар на италианското племе волски.
33. Лукреция, Колатинова жена, обезчестена от римския цар Тарквиний Горди; вследствие на това Тарквиний е бил изгонен и в Рим е била провъзгласена република.
34. Пентизелея (Пентезилея) е била, според преданието, царица на амазонките и е била убита от Ахил по време на Троянската война.
35. Корнелия.
36. Марция, жена на Катон от Атика.
37. Юлия, дъщеря на Цезар и жена на Помпей.
38. Саладин (Салах ад Дин) от прост войник е бил достигнал, само със своята храброст, до това да стане владетел на Египет и Сирия. Той е воювал с кръстоносците и е превзел изново Йерусалим от тях. Освен с голяма храброст той се е отличавал с добродетели и човеколюбиви нрави.
39. Аристотел.

ужасни, непрогледни мрачини.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ЧЕТВЪРТА

-
40. Емпедокл (Емпедокъл), философ от Агригент, който е написал една поема за природата на нещата. – Анаксагор, знаменит догматически философ, учител на атинския политик Перикъл. – Зенон, философ, основател на стоическата школа.
 41. Сенека, римски философ, учител на Нерон, който получил от този император последния заповед да се самоубие, като си разреже вените. – Талес, един от седемте мъдрци на античността.
 42. Демокрит, философ, който е учил, че светът е произлязъл от случайно съединение на атомите.
 43. Лил, от Тива, поет. – Тулий, Цицерон. – Ависен (Авицена), на арабски Ибн Сина, знаменит арабски лекар, от когото са останали различни съчинения по медицина и физика (980–1036).
 44. Евклид, знаменит гръцки геометър. – Ипокрит (Хипокрит), знаменит гръцки лекар. – Птоломей, знаменит астроном, автор на системата, която носи неговото име.
 45. Аверой (Авероес), по арабски Ибн Рушд, знаменит арабски тълкувател на Аристотеловата философия от Кордова, умрял в Маракеш (град в дн. Мароко) през 1198 г.

ПЕСЕН ПЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. При входа на втория кръг, дето са слезли поетите, седи Минос, който съди душите и им отрежда наказания. От брега на тоя кръг те виждат душите на ония, които сладострастие е въвлякло в грях и които се въртят постоянно, унесени от един ужасен вихър. Тука Данте среща Франческа да Римини, която му разказва историята на своята нещастна любов. От силно вълнение Данте пада безчувствен на земята.

Така слезнахме в следния кръг втори,
къде безкрай по-горестни беди
с плач тъжен пълнят мрачните простори.

Тук Минос⁴⁶, страшния съдия седи,
ръмжи безспир, отсъжда и наказва.
Душа престъпна щом се тук вести,

пред него греховете си изказва
и в Ада място й отрежда той;
според престъпността кръга показва,

кой ней се пада, окол кръста свой
опашката си дълга кат увива.
Прихождат грешни тука без застои,

поред си всеки съвестта разкрива
и пада сгромолясан в пропастта,
щом чуй присъдата немилостива.

„О ти, кой жив си влязъл в тез места,
каза ми Минос, с очи, впити в мене,
пази се: лесни достъп във нощта

в опасно тебе въвел е заблуждение,
във други сляпа вяра не питай.“
„Млъкни, отвърна вожда мой, решение

отгоре е да слезем в тоя край.

Не спирай, що съдбата е решила:
тъй иска, който може, що желай.“

След малко от невидени патила
почнах да слушам горки плачове
в усоя, де заря не е пробила.

Както морето в бурна нощ реве,
кога с гняв бесен блъскат се вълните
в борба с противни буйни ветрове,

така въздуха тук кънти в тъмите
и адский вихър, който няма спир,
влече и носи с себе си душите.

Въртят се постоянно в темний шир,
взаимно блъскат се всред вопли бясни
и суетно въздишат те за мир.

Кога край бездната ги вихра тласне,
с един захващат те да плачат глас
и клетви чуят се от тях ужасни.

Узнах, че участ в тоя кръг такваз
очаква всички грешни, у които
ума е помрачила плътна страст.

Кат жерави, кои в небе открито
на дълъг ред летят с плачевен вик,
така аз виждах, с сърце жаловито,

край мен души да минват всеки миг
и вожда си попитах аз: „Каж ми,
пои са тез, кои в брой тъй велик

увлича вихър тук неукротими?“
„Оная, що върви напред, тогаз
мен отговори вожда ми любими,

46. Минос, син на Зевс и на Европа, цар и критски, човек строго справедлив, когото поетите съдят в Ада заедно с Еак и Радамант. Данте прави демон, в когото съединява черти от Минос и от както ги е изобразил Вергилий.

царица е била и своята власт
над много е народи простирала,
но толкова я влекла плътна сласт,

че тя закони грозни е издала
безпътни си дела да извини,
Семирамида се е наричала.

Дидона⁴⁷ иде после, своите дни
с убийство доброволно е свършила
и на праха Сихеев измени;

виж таз⁴⁸, коя с змия се е лишила
от светъл зрак; и таз⁴⁹, коя беди безброй
с възшебна красота е причинила.

Изолда, Тристан⁵⁰ жаднеят за покой
напрасно тук. Виж Ахилес⁵¹ юначни,
кой падна поразен в любовен бой.“

И много други в вихъра невзрачни
посочи ми, кои любовен плам
довел е тука в тез ущелья мрачни.

И слушах и душите гледах ням,
кат минваха във множество несметно.
„На тез две сенки⁵², кои ведно там,

в въздуха леки минават бързолетно,
искал бих да говоря в тоя час,
желанье ако туй не е суетно“–

казах поету. Той в ответ тогаз:
„Ще стане, що желаеш, но следи ги
и чакай тук да приближат до нас.

По-лесно да успееш, призови ги,
нюм стигнат, в името на любовта,
коя ги свързва като със вериги.“

Щом вихъра към нас ги завъртя,
казах им: „О души страдалия, мене

кажете, моля, своята беда.“

Както два гълба с любов пленени
към мило гнездо с криле се стремят,
увлечени от нежно възделене,

така видях ги ази, че летят,
и бързо из въздуха се спуснаха
към нас, щом чуха ми гласът.

„О ти, когото жалостно трогнаха
бедите ни и пожела от нас
да ти разкажем как ни сполетяха,

да би могъл да стигне нашия глас
до горе, бихме ний молили Бога
да бди над тебе всякой ден и час

-
47. Дидона, картагенска царица, която, изоставена от Еней в когото се е влюбила, се е самоубила от любовно отчаяние и е изменила на клетвата, която е била дала над праха на мъжа си Сихей, че ще остане девствена подир смъртта му.
48. Клеопатра, египетска царица, която се е влюбила първа на Юлий Цезар, а после на Антония и се е самоубила чрез ухапване от отровна змия.
49. Елена, грабването на която от Парис е предизвикало Троянската война. Била е убита от една гръцка жена, която е искала да отмъсти за убийтия си пред Троя мъж. Всички лица, които се споменуват тук от Данте, са умрели от насилствена смърт.
50. Тристан, любовник на Изолда, е бил убит от мъжа на последната, крал Марк, който го е уцелил с отровна стрела. И Изолда е умряла с любовника си.
51. Ахил, непобеден на бойното поле, бил е надвит от любов към Поликсена и е умрял, като се е оженил за нея.
52. Паоло и Франческа, Франческа да Римини, дъщеря на Гуидо ди Полента, господар на Равена, е била оженена за Ланчъото. Тя се е славил със своята изключителна хубост, а мъжът ѝ е бил куц и твърде мръсен Ланчъото е имал брат на име Паоло, който е бил красив момък и скоро той и Франческа се влюбили един в други, казва се дори, че с измама са накарали Франческа да вземе Ланчъото, като са пратили при нея, в Римини, когато е била още девойка, Паоло и са ѝ дали да мисли, че я искат за него. Като стояли един ден в една стая, доверчиви и спокойни поради близкото си родство, и като чели известния средновековен роман „Лансело дьо Лак“, в който се разказва как Ланселот се влюбил в кралица Гуинивер и как с помощта на Галахад (на италиански Галеото) са се събрали в любовна връзка Паоло, възпламенен от любов, целунал Франческа и след това настъпили помежду им греховни отношения. Скоро тъй явна станала любовта им, че достигнала до ушите на Ланчъото, който ги издебнал един ден и като ги заварил заедно в една стая, убил ги и двамата със сабя. Това трагическо събитие е станало в 1284 или 1285 г., и не в Римини, а в Пезаро.

и да те съхрани от участ строга.
Дор вихърът е тук сега по-тих,
ще ти разкажа всичко, както мога.

В Равена красна ази се родих,
де По⁵³ водите си в морето влива,
и щастъе в крехка младост там вкусих.

У този, у кого в едно се слива
със доблест, с младост, миловиден лик
в сърце избликна любов жива

към мойта хубост, коя в един миг
смърт грозна, нищо като не пожали,
опръска с кърви и с позор велик.⁵⁴

Любов, коя любов в любимий пали,
тъй на сърцето ми го мил стори,
че тук дори сме свързани остали.

Любов и двама в гроба ни зари,
но Каин същи в дъното на Ада
очаква онзи, кой ни умори.“

Тез думи чух от тая чета млада
и с скръб такваз наведох аз глава,
че благий вожд, като видя как страда

душата ми: „Щом мислиш?“ – рече. „О, каква,
уви! – жестока участ, аз отвърнах,
от трепет мил на пламенна мечта

хвърлила ги на ран гроб в нощта чърна!“
Видях след туй, че двойката стои
и с дума пак към нея се обърнах:

„Франческа, твоите жалостни беди
от горест пълнят с плач очи ми.
Всред сладките въздишки и мечти

как нежната любов внуши, кажи ми,
желания «грешни в вашите гърди?»“

Отвърна: „Знае твоя вожд любими,

че горест е най-люта, всред беди,
да спомняме за дните си щастливи,
при все това, понеже искаш ти

да знаеш с чувства нежни, милостиви
как нас увлякъл е любовен плам,
то с сълзи ще говоря аз горчиви.

Седяхме зайдно един ден и там, –
в забава сладка и без подозрение,
четяхме как любов е с трепет ням

на Лансело нанесла поражение
и неведнъж трепнахме с бледен лик
и погледи кръстосахме смутени.

Но пламенен увлече нас отклик,
кога добива Лансело честити
целувка възделенна; в тоя миг

тоз неразделен мой другар в тъмите
целуна ме в устата с жарка страст.
Веч книга тоз ден не видяха ни очите.“

Това духът разказа, другий с глас
до него плачеше; от състрадание
и жалост горка мощ загубих аз

и паднах като мъртъв без съзнание.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ПЕТА

53. Равена, за която в текста се дава да се мисли, че е на брега на морето, е на три мили далече от морето – едно време обаче е била съвсем близо до него.

54. Франческа скърби, че смъртта, която я е лишила от живот, е белязала с петно името ѝ, понеже е умряла като грешница, уловена в престъпление.

ПЕСЕН ШЕСТА

СЪДЪРЖАНИЕ. В третия кръг поетите намират ония, които са прегрешили от лакомство, изложени на безспирен дъжд, размесен със сняг и градушка, и разпокъсани със зъби от Цербера. Между тия грешници е Чако, флорентинец, който говори на Данте за раздорите, от които страда Флоренция, и за участието на някои нейни най-знаменити граждани, които са умрели. Данте говори после с Виргилий за бъдещия живот и слиза заедно с него в четвъртия кръг.

Кога утихна в мен жалостта,
с коя тъй силно беше ме смутила
на двамата влибени участта,

погледнах окол себе с бодра сила
и дето да обърнех очи, вред
със трепет нови виждах аз патила.

Във третия бяхме кръг, де дъжд проклет
безспир вали, със град и сняг размесен,
в въздуха мрачен и студен кат лея.

И в тоя мрак ужасен, див и бесен
ригърлий Цербер⁵⁵ като куче лай
над грешните, които гняв небесен

в кал потопил е в тоя грозен край.
С коси щръкнали и с очи червени
тоз звяр проклет, милост кой не знай,

се спуща над душите ужасени,
зъби си криви в тях забива с яд
и тъй ги къса до изнемощене.

Душите под безспирний дъжд и град
кат псета лаят. всяка вий се, лази
и ту така, ту иначе се вървят.

Щом Цербер ни съгледа тук, прегази

през локви и като препречи път,
застана с зинала уста пред нази.

Но вожда ми наведе се в часът,
заграби бързо шепа пръст в ръката
и в гърлото хвърли я на зверът.

Кат куче, кое лай, а мълчешката
отдръпва се, кога му хвърлиш хляб,
тъй Цербер тутакси се сви в тъмата

и настрана залитна като сляп.
При туй вървахме ний по духовете.,
кои лежеха в влажний тоз вертеп

и пъшкаха кат живи под нозете.
Един обаче, като ни съзря,
изправи се на полвин на ръцете.

„О, ти, каза, кой в сладката зора
се вираш йощ, познай ме тук, защото
роден си бил, преди аз да умра.“

„Тъй тебе променило е теглото,
отвърнах аз, че твоите черти
не спомнят нищо мене на окоето.

Сами, кажи ми, моля, кой си ти
и как заслужил си, та тук навеки
осъден си на тез беди,

които, ако и да са по-леки
от други, все са много люти пак.“
„В градът твой, де раздора предел всеки

заминал е, видял съм дневний зрак]
в живота Чако⁵⁶ са ме наричали
и лакомство безумно в тоя мрак

55. Цербер, куче с три глави, което, според старогръцката митология живял в Ада (Хадес). Тука е демон и символизира престъпна съвест.

доведе мене. Всички тез, в печали
които безутешни тук стенят,
за същия грях в таз бездна са паднали.“

„О Чако, рекох, щом млькна, зовят
теглата ти таквази жалост в мене,
че сълзи от очите ми текат;

но ако знайш, кажи, ожесточение
в душите докога ще пламеней
всред наште граждани разединени?

Дали всред тях мъж праведен живей
и как се е промъкнал там раздора,
кой толкова безжалостно бесней?“

Отвърна ми духът⁵⁷: „Ще отговоря
с готовност аз на твоята молба,
доколко ми далече стига взора.

След дълги разпри кървава борба
ще пламне. Тез, кои са днес в изгнание,
те победят. Но бойната съдба

тям-дълго няма вярна да остане.
Чрез чужди един княз ще победят
пак другите след три слънца⁵⁸. Пияни

от кървавий успех, ще накърмат
с позор и срам горките победени.
Праведни има двама⁵⁹, но в градът

напусто възвишават глас. Презрени
са там съветите на мъдростта,
защото са сърцата помрачени

56. Чако. Според някои тълкуватели Чако е прякор и произхожда от „свиня“, която се счита символ на лакомия, това име се дава на свинята поради шума, който прави, като троши жълъд със зъбите си. Според други тълкуватели Чако е собствено име, което се е запазило и досега във Флоренция. Чако е бил известен със своята слабост към лакомия ястия, отличавал се е с любезни нрави, служил си е с духовити остротии спрямо достойните граждани, а лошите е ненавиждал. Данте влага в езика, с който му говори, и състрадание, и уважение.

от гордост, завист, алчност. Жалостта
немее сред кръвнишките раздори,
див плод на безсърдечна слепота.“

Духът при туй престана да говори;
но аз помолих грешника злочест
и други думи мене дар да стори.

Попитах пак: „Каж ми, де са днес
Тегайо, Моска, Фарината,
Ариго, Яков Рустикучи, тез

мъже достойни⁶⁰, на кои душата
в път славен е ламтяла да върви?
Дали тям жилище са небесата,

ил в своя мрак ги пъкълът уви?“
И той: „На ада в бездните по-черни
мъзда тям непреклонна надели

за тежки грехове беда безмерни.
И ще ги видиш в тоя край проклет,
по-долу ако идеш с вожда верни.

Но ти, кога се върнеш в сладкий свет,
на тез, кои били са мене мили,
занес със харен спомен благ привет.

-
57. Данте разказва тука чрез Чако историята на раздорите, които са предшествували неговото изгнание от Флоренция. Както се вижда и по други места в „Ад“, духовете са надарени със способност да предвиждат събитията.
58. След три слънца, след три години. Има тук една неточност. Събитието, за което се касае, изгонването на белите гуелфи, между които е бил и Данте, е станало не след три години, както може да се заключи от текста, а на третата, или още по-вярно, в началото на третата година. През март 1300 г., когато Данте предполага, че се е загубил в леса и е слязъл в Ада, белите гуелфи са властвували във Флоренция, като са били изгонили една част от черните гуелфи, а през април в 1302 г. те са били изгонени, след като черните са били отнели властта от тях с помощта на френския крал Шарл де Валоа, чуждия княз, за когото говори Чако в своята прокоба и който е бил пратен във Флоренция със значителни сили от папа Бонифаций VIII.
59. Тези двама праведни, които въздигат напусто глас и остават нечути от своите съграждани, са по всяка вероятност самият Данте и приятелят му Гуидо Кавалканти.

Да ти говоря още – нямам сили.“
Внезапно взора негов се смути,
в мен плахо и печално се ухили

и падна. „Няма веч да се вести,
каза поета, дорде дойде време
небесната тръба да захпти

и се отворят гробовете неми.
Ще наиде всеки своя гроб тогаз
и свойта плът и образ ще приеме,

да чуй неумолимий Божи глас.“
Така всред град и дъждове поройни,
всред сенките, които окол нас

там мяркаха се смутни и безбройни,
вървахме бавно ний под адский свод,
като говорех с вожда си достойни

за тайните на бъдещий живот.
Попитах го: „Когато съд последни
извърши вишний над човешки род,

ще стане ли на тия души бедни
по-лека ил по-люта участта,
що теглят в тия бездни непрогледни?“

Ответ ми даде: „Учи мъдростта,
че който е по-съвършен, по-живо
усеща скръб и радост, щастие и беда.

Ако и за туй племе нечестиво
да няма съвършенство, пак гневът
то Божи ще усети по-горчиво.“

При туй вървахме ний по мрачный път,

60. Всички тия лица, за които пише Данте, са били известни със своите граждански добродетели, но поради разни лични пороци и грехове, за които се отговаря пред Бога, те са наказани по-тежко от Чако. С изключение на едного ще имаме случай да срещнем другите в по-долните кръгове на Ада.

кат слушах тез възвишени бележки,
и спуск един заведе ни в кръгът,

де Плутона срещнахме, враг човешки.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ШЕСТА

ПЕСЕН СЕДМА

СЪДЪРЖАНИЕ. При входа на четвъртия кръг поетите срещат Плутона който се опитва да ги сплаши със страшни викове, но Виргилий укротява гнева му и пред тях се явяват разсипниците и скъперниците, които взаимно се изтезават тука. Виргилий говори на Данте за щастieto.

После поетите се спускат в петия кръг, дето в Стикс се наказват гневливите.

Папе Сатан, папе Сатан, алеппе⁶¹,
извика Плутон със пресипнал глас,
щом ни съгледа в тез владения слепи.

„Не бой се, рече вожда ми тогаз,
на вятър те му идат виковете,
защото няма може да върне нас.“

И после, като го сплаши с ръцете,
извика громко с глас сърдит: „Млъкни,
и всеу не беси се, влък проклети!

Защото идем в тия глъбини
по волята на кой от небесата
наказа те за твоите злини.“

Веднага звярът падна на земята
и сви се там с разпенени уста,
на кораб както свиват се платната,

когато буря го залей с вода.
В четвъртий бяхме кръг, де сган изгнива
на своите грехове под тежестта,

по-многобройна и по-нечестива.
Всесилний Господи! Какъв порой
от мъки и страдания тук се слива.

Защо грехът не дава ни покой
в сляпо ни обрича на патила?

Тъй също както в морския усой,

между Харибда страшната и Сцила,
вълните една в друга, кат реват,
се блъскат със неукротима сила,

тъй тласкат тежести по мрачния път
и едни в други блъскат се душите,
а кат се дърпат, чуи им се гласът:

защо ги стискаш тъй в ноктите?
Защо пилееш глулаво? – Безспир,
тъй от един до други край разбити,

въртят се грешниците в мрачния шир
все с тия същи думи на устата,
а после всеки връща се надир

и изново захваща пак борбата.
Попитах опечален вожда свой:
„Кои са тези, кои в темнината

тъй изнуряват се в безспирен бой?
И тез какви са там с глави плешиви,
кои стоят отляво в тоз усой?“

Каза ми той: „Кога били са живи,
не са знаели вярно да ценят
световните богатства измамливи.

Безспирно искат те да се сближат,
но ги отблъскват в тия тъми вековни
пороците противни, що в светът

61. Трудно е да се определи значението на тоя стих, който в текста е написан така *Pape Satan, pape Satan aleppe* То е едно непреводимо възклицание, с което Плутон изказва своето удивление, като вижда човек да влиза в неговите владения, достъпни само за душите на умрели грешници Непонятността на думите, с които посреща двамата поети, увеличава ефекта, който произвеждат. Някои тълкуватели, като изкарват думата *pape* от латинското възклицание *parae* – какво виждам? – *aleppe* от еврейското алеф и гръцкото алфа, първа буква от азбуката, която се употребява още със значение на начало, началник, превеждат така тоя стих: „Що виждам, що виждате, началниче Сатана?“

душили са ги с своя дъх отровни,
а тез там с плешивите чела
били са в живий свят слуги църковни

и папи; кардинали. На тегла
обрекло ги е грозно сребролюбие:
таз страст е извор на злини била

открай и всяка душа ще погуби.“
„Желал бих тука някои, подзех,
да разпозна в тия тълпи груби.“

„Напразно туй желяеш; техний грях –
отвърна ми, съвсем ги изменява:
прилика всякаква отнима в тях.

Борба безспирна тук ги изнурява;
кога денят настане в страшний съд,
кой праведни и грешни ожидава,

с затворена ръце ще се яват
едните, другите – с глави плешиви.⁶²
По туй, що ужасява ти духът,

познай, о сине, колко измамливи
и малотрайни, суетни блага,
богатството нам дава, дор сме живи.

По тях с каква там тичае тъга,
а всичкото злато да би се сбрало,
от сътворене мира досега,

което на земята е имало,
на никой дух, кой страда в тоя мрак.
за мигновенье отдих не би дало!“

„Кажи ми, вожде мой, попитах пак,
какво е това щастие тъй неверно,
що нам вести се с вид ту строг, ту благ?“

„Доколе ослепление извънмерно –
извика, ще влече, о смъртни, вас,

и все невежество ще плуите черно?

Всезнающий, кой има всяка власт,
така е разположил небесата,
че всяка част се свързва с друга част

и редом мерно лей се светлината.
Тъй също е поставил божество,
кое се разпорежда със богатата.

Кои щеславното ни естество
примамват с мощ неодолима:
по своя воля ги раздава то,

едни събаря, други пък подима;
безчувствено към жалби и молби,
на едни дава, а от други зима,

отсича и присъжда своите делби,
невидимо като змия в тревата;
пред него бързо нуждата върви

и на събитията сее семената.
Промени прави мимо вас безчет
между човеци и народи на земята

и често онзи даже, кой привет
от благодарност му дължи, въстава
и среща го с хули и зъл навет;

но то блажено е, не се смущава
и с божествата други своя път
низ вековете смело продължава.⁶³

62. Разбира се лесно защо скъперниците ще се явят на Страшния съд със затворени ръце. Те ще се представят и там с видимия печат на порока, от който са страдали през живота си Много по-трудно е да се обясни защо разсипниците ще излязат на второ пришествие с плешиви чела. Поетът е дал може би видим образ на изречението, че разсипникът изяжда дори и космите си, или пък се е възползвал от един съществуващ тогава обичай в Италия, според който всеки човек, който е бил разпилял своите богатства и за прехрана е бил принуден да иде да служи у други, е бил наказван, под формата на понижение, да си отстриже космите.

Но, сине мой, минутите текат,
звездите, що изгряха на небето
при тръгване, на запад се стремат.⁶⁴

Оттука в кръгове ще слезем, дето
очакват ни по горестни беди.
На жив човек в туй жилище проклето

е запретиено дълго да седи.“
Тръгнахме пак и мътен вир горещи
настигнахме след малко, чий води,

увити с пари гъсти и вонещи,
се шумно спущаха във трап дълбок.
Пътечка тясна с извои зловещи,

кои грозяха с смърт при всеки скок,
заведе ни при блато, де вадите
събират се под хълм един висок.

То Стикс се казва. Голи, в кал зарити,
с вид страшен духове лежеха тук
безбройни.и с главата и гърдите

без милост биеха се един друг,
а пък с зъби си късаха месата.
На воплите им горки страшний звук

далеко чуеше се в тъмнината.
Каза ми вожда: „Тука видиш тез,
на кои гняв увлякъл е душата

в деяния престъпни с своя бяс,
но други има още по-дълбоко
зарити. Ти останал би в несвяст,

63. Според идеите на времето, които са се приемали едва ли не като някакъв догмат, щастието (*la fortuna*) е било едно ангелско божество, като ония, в чиито атрибути е влизало да разпределят равномерно светлината. Щастието е раздавало своите блага, предшествувано от нуждата, която го е карала да бърза. При всичко, че тия вярвания не отговарят вече на нашите понятия, представлението, което ни дава тука поетът за щастието, не губи нищо от своята поетическа вярност и хубост.

да би видял как мъчат се жестоко,
но никога в туй блато, де лежат,
не ще проникне човешко око.⁶⁵

Въздишките им през водите път
пробиват си и правят ги да бликат.
От мир лишени, горко те стенат

и денонощно с глас плачевен викат:
«Смутихме на живота светлий зрак,
движеше гняв душата и езикът;

стъпкахме щастьето под своя крак;
в света сломихме чашата на мира
и тук ще гнием в кал и вечен мрак.»

Но думи моят език не намира
за тоя химн печален, в кой скръбта
изказват, коя люто ги раздира.“

Край блатото вървахме и тълна
вред виждах аз от духове мъглави,
кои се мъчат в мръсната вода.

Пред нази скоро кула се представи.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН СЕДМА

-
64. Откакто са влезли в ада, досега са изминали 18 часа. Поетите са тръгнали при зазоряване: до заход слънце, понеже е било равноденствие, са били изминали 12 часа. Сега звездите се стремят на запад, т.е. преминали са меридиана, следователно в полунощ, изминали са прочее други 6 часа.
65. Тълкувателите не са съгласни какъв вид грешници се изтезават в това блато, в което не може да проникне човешко око. Някои мислят, че и тука поетът е искал да постави едни до други два вида грешници с противни пороци, както по-рано е поставил едни до други скъперници и разсипници. Според тях в блатото са наказани ленивците, ония, които като са получили обида, не са умели ни да простят, ни да си отмъстят. Това мнение е в разрез с текста. Много по-вероятно е, че са наказани там онези, които не са се увлекли внезапно в деяния престъпни от гнева си, а са го притаявали и са обмисляли отмъщението си дълго време преди да го турят в изпълнение. Те наистина са по-виновни от ония, които в минута на гняв и непредумишлено извършват престъпление, и заслужават да бъдат наказани по-тежко.

ПЕСЕН ОСМА

СЪДЪРЖАНИЕ. Доде поетите обикалят около блатото, Фледжиас пристига с лодката си, за да ги прекарва в града на Велзевула. По пътя срещат Филипо Арженти. Пристигат пред портите на града, но дяволите не ги пушат да влязат. Виргилий се опитва напразно да ги склони, те влизат в града и затварят вратите. Данте е смутен от страх, но Виргилий го успокоява, като му казва, че помощ ще им дойде и ще сломят упорството на дяволите.

До кулата⁶⁶, преди да стигнем горе,
два пламъка светнаха с ален зрак,
а не след много време отговори

друг пламък отдалеч на тоя знак,
но трепетните му зари очите
едва съглеждаха от силен мрак.

„Ти, кому всички тайни са открити,
обърнах се към своя вожд тогаз,
какви са тез огньовете, що в тъмите

внезапно тъй светнаха в тоя час?
Що значат те и кой ги управлява?“
Веднага даде ми ответ: „Към нас

видял би този, кой се направлява.
да го не беше скривала мъгла.“
В въздуха бързо тъй не отлетява

от лък изопнат леката стрела,
както видях към нази по водата
да иде ладья, малка с две весла

Лодкаря, кой я караше, главата
ядосано заклати и викна:
„Дойде, проклета душо, мен в ръката.“

Но вожда мой ни миг не се стресна.

„О горки Фледжиас⁶⁷, млъкни, каза му,
ще бъдем с теб – на другата страна

на черний Стикс, доде преминем само.“
При тия думи грозния лодкар
въздъхна силно с озлобление нямо

и уталожи своя гневен жар.
Веднага влезе в лодката поета,
а после него аз. Тогаз товар

усети само ладъята проклета
и бързо се понесе тя напред.
Сама от удивление обзета,

че носи жив човек в тоз мрачен свет.
Всред пътя ни изправя се пред мене
един клетник, изгледа ни поред

и рече: „Кой си ти, зари засмени
що си напуснал зарад тия тми
преди часът си предопределени?“

„Живота ми смърт още не сломи,
отвърнах ази, само ще премина
през тоз вертеп от вопли и злини.

Но сам ти кой си, дух оцапан с тиня?“
„От тая сган съм, коя в тоя край

66. На брега на Стикс е градът, където обитава дяволското войнство със своя вожд. Кулата, която поетите срещат, защитава града от вънкашната страна на Стикс. На другата страна на Стикс, за същата цел, се издига друга кула, където стоят дяволи на стража. Като пристигат души, които трябва да минат отвъд, отсамната кула дава знак с толкова пламъци, колкото са на брой душите, за да изпратят лодка от отсрещната кула, и тя отговаря със също такъв знак, че е разбрала. Отсрещният пламък, който едва се вижда по причина на разстоянието, показва колко са широки адските кръгове. Градът, наречен от поета Дите по името на Луцифера, който носи на италиански и това име, дели собствено Ада на горен и долен или дълбок. Дълбокият захваща от портите на тоя град и отива до Луцифера: в него се мъчат ония грешници, които са се провинили по чиста и неоправдаема злоба, когато горният Ад е назначен за ония, които са прегрешили по невъздържаност или по порочна наклонност на своята природа.

ридае и съдбата си проклиня.“

„Скърби, извиках ази, и ридай:
и в тоя грозен вид, всред духовете,
окоето ми успя да те познай.“

Към лодката тогаз простря ръцете,
но вожда го пропъди на часът
с глас ядовит: „Махни се, бяс проклети!

Не чуеш ли? Всички псета те зоват!“
А после даде ми целувка мила
и като ми уви с ръце вратът:

„Блажена тази, що те е родила! –
каза ми. – Праведна към тоя дух
е ярост твоята душа сетила.

Към всяко благо дело бил е глух,
в света с омраза всеки го смишлява
и за това беззвездний тук въздух

безспир с въздишки бесни уморява.
Колцина, на кои челата там
корона царска гордо украсшава

и будят страх благоговееен ням,
на Стикс ще паднат в тинята водеща,
в наследство кат оставят вечен срам!“

Подзех: „У мене жалба е гореща
да видя тоя дух потънал пак
в калта, преди да минеме отсреща.“

„Преди да стигнем на отсрещний бряг,
ще се изпълни твоето желание“ –

67. Фледжиас (Флегий), цар на лапитите, е бил баща на Коронида, която Феб е въвел в съблазън и от която се е родил Ескулап (Асклепий), покровителят на медицината. За да отмъсти за обидата, нанесена на дъщеря му, Фледжиас е подпалил Аполония храм в Делфи, за което е бил наказан да стои в Ада между провинилите се в съпя мьст. Фледжиас произлиза от гръцката дума за горя, пала.

отвърна той. Като по някой знак

тълпи от грешни с бясно възклицание
спуснаха се въз него в същия миг
и го предаваха на порицание.

Отвред се чуеше ужасен вик:
„Над Филипо Ардженти!“⁶⁸ Всред тълпата
нешастний флорентинец с яд велик

сами с зъби си късаше месата.
За виденото в мрачния тоз простор
възхваля Божията правда свята.

От врявата на нечестивия сбор
отвърнаха ме звукове тъжовни
и другаде обърнах своя взор.

„Сега, каза поета, на върховния
на Ада вожд града ще видиш ти,
къде седят пълчища му бойовни.“

„В онез далечни тамо тесноти,
казах, джамии⁶⁹ виждам аз червени,
които в тия страшни темноти

изглеждат кат от пламъци излени.“
„От вечния огън, който там гори,
са те таквиз“ – отвърна вожда мене.

Пред нас градът се повече разкри
отвред заграден с окопи дълбоки,
скалисти урви, мрачни пещери,

които зееха с уста широки.
Но дълго извивахме още ний
по мрачната вода, край високи

и от желязо ковани стени,
дор спряхме се пред място укрепено.
При входа на града, от две страни

кат войнство, за битва наредено,
рой граждани печални на нощта⁷⁰
стояха и викнаха разярено

с глас див, кой надалече заехтя:
„Тоз кой е, кой от светлите простори
жив иде в жилището на смъртта?“

Поета без смущение отговори,
с ръка си като даде смело знак,
че насаме с тях иска да говори.

Веднага те казаха с вид по-благ:
„Дойди, но сам. Тоз, който с стъпки смели
е влязъл в царството на вечний мрак,

от тебе трябва тук да се раздели,
защото ще останеш ти при нас:
нек сам излезе той от тез предели.“

И досега от страх треперям аз,
кога си спомня тез слова ужасни,
кои ме поразиха в тоя час.

Не вярвах веч да видя денят ясни.
„О вожде мили, който ме води, казах, по тия пътища опасни

и ме спаси от толкова беди,
не ме напущай в тия зли промеждъя

-
68. Филипо Ардженти е произлизал от едно благородно семейство. Кавичули-Адимири. Той е бил твърде богат и се е отличавал с извънредно гневлив и мъстителен характер. Казват, че е имал обичай да подковава коня си със сребро, от което и произлязъл прякорът му Argent (лат. „сребро“). Адимаровци са били от партията на черните гуелфи и са взели участие в изгонването на Данте; при това те са били между ония, които най-жестоко са се съпротивлявали срещу възвръщането му. Един брат на Филипо Ардженти е бил заграбил имотите на поета. Всичко това обяснява, покрай личните пороци на Филипо Ардженти, защо поетът проявява такава ожесточение против него. Заслужава да се забележи с какво изкуство поетът представя грешника, против когото въоръжава дори и другарите му по бедствие.
69. Данте употребява думата джамии не толкова може би за това, че са големи здания, които се виждат отдалече, но преди всичко вероятно за минаретата, с които иска да уподоби кулите, които вижда тук.

и тук спасител, моля, ми бъди;

а ако няма зарад мен надежда
да мога да отида по-напред,
защо съдбата иначе отрежда,

то нек назад от тоя кръг проклет
по същия път се върнеме веднага.“
С тез думи вожда даде ми ответ:

„Не бой се. Онзи, който разполага
с безкрайна власт, по целия твой път
ще бди над тебе и ще ти помага.

Ще ида при онез, що ме зоват,
но чакай, ще се върна без забава,
и с бодрост подкрепи си ти духът.“

При тия думи се отдалечава
и в изтезание тягостно, в борба
с съмнение и страх ме там остава.

Умислен тъй за своята съдба,
не чух що говори той с духовете,
но скоро там подигна се мълва

и аз видях тез врагове проклети,
че влязоха вкуп всички в своя град,
подобни на войни, от страх обзети,

и портите затвориха те с яд.
Навъсен, с взор наведен към земята,
завърна се учителя назад

и каза ми с въздишка на устата:
„Не ме пуснаха в мрачния си вертеп!“
А после, да ми ободри душата,

70. За първи път в Ада се срещат дяволи. Данте ги нарича граждани, което и аз употребих на едно място, и това име им приляга като на първи обитатели на Ада, който е бил създаден за тях.

прибави мило: „Страх не трябва теб
да ти задава моето смущение:
над тях ще се разбий гневът им слеп

Не първи път в такъв съпротивление
втикала ги е глупа слепота:
за тяхното, безумно озлобление

разбита зее първата врата⁷¹,
която мира светли отделява
ат царството печално на нощта.

Отсам от нея вече се задава
и бързо, посред адските тъми,
към нази тука онзи приближава,

кой тия дври страшни ще сломи.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ОСМА

71. Това е вратата, през която се влиза в Ада. Предполага се, че когато Спасителя е влязъл в Ада, за да извлече душите на праведните некръстени, дяволите не са искали да го пропуснат, поради което той е сломил вратата и тя останала оттогава да зее.

ПЕСЕН ДЕВЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ – Додето двамата поети-разговарят, на кулата се появяват Фуриите, които Данте съглежда с ужас и трепет. Виргилий го предпазва от злокобните им замисли. Един небесен пратеник пристига в това време и отваря вратите на града, в който влизат поетите и намират, че там се наказват ония, които са се провинили на земята като епикурейци и еретици.

Като видя какъв ме страх тревожи
по бледния ми лик, водача мой
сам своето смущение уталожи.

До мене с вид угрижен спря се той
и като да се вслушваше, защото
тъй мрачен беше адският тоз усой,

че нищо не съзираше околото.
„Да, трябва, каза той, да победим
тез проклети изчадия на злото:

но тоя, кой през мрачния иде дим...
Ликът му скоро няма ли да блесне?“
От тез слова на моя вожд любим, –

прекъснатото изречени, неясни,
в сърцето страх усетих по-голям;
смутен и блед, премеждия опасни

стори ми се, че предвещават нам,
и всеу всякак мъчих се белези
от отчаяние външни да не дам.

„Учителю, попитах, от онези,
що в първия кръг са, в тия гълбини
случва ли се някой си да слезе?“

„Тоз страшен път, по кой вървие ний,
е рядко виждал, вожда отговори,

съжител друг от горните страни;

но аз слизал съм вече тук отгоре,
по волята на Ерихтон⁷², тогаз,
кога из тез, увити с вечен мрак простори

зовеше духове тя жални. С глас
зачух я, мене като призовава,
и в бездната най-мрачна слязох аз,

де Юда плаче и се изтезава,
и дух един оттамо призовах.
Тез пътища познавам оттогава

и крепко повери се мен без страх.
Отвред ограждат тез води вонливи
печалний град, де скоро лют замах

очаква стражите му нечестиви.“
И много още вожда мой неща
разказа ми за тез усои диви,

кои избягват ми от паметта;
в тоз час очи ми бяха се вгледали
във кулите, пламнали всред нощта.

Над тях на върха бяха се подали
три Фурии⁷³ с подобье на жени,
препасани с зелени смоци, цяли

облени в кърви. Нямаха коси,
змии тям виеха се на главите
и скриваха им грозните страни.

„Туй Евменидите са страховити,
тогаз каза ми вожда, кой позна
тез диви дъщери на мрачините. –

Мегера е от лявата страна,
до нея Тезифона е в средата,
Алета е отдясно.“ И млъкна.

Трите с нокте си късаха месата
и с викове таквиз и бесен вой
въздуха целеха, че с страх в душата

прилепнах тутакси до вожда свой.
„Да викнеме Медуза⁷⁴, отмъщение
нек прегърне Тезей⁷⁵, тогаз покой

и мир ще наиде нашто озлобление.“
Така казаха страшните сестри
и тук наведоха се те над мене.

И вожда мен: „Душа си ободри,
но обърни се и закрий очите,
защото няма светлите зари

да видиш вече, ако тук в тъмите
Горгона страшна с змейското сърце
покаже се и зърнеш й чертите.“

При тез слова сам моето лице
обърна и очите ми склопени
закри веднага с двете си ръце.

О вий, кои сте в мъдростта влибени,
под булото на моите песни
търсете скрита мисъл и значение!⁷⁶

Внезапно Стикс захвана да шуми,
със трясък страшен в мрачни брегове
се бийха разбеснелите вълни.

72. Ерихтон е била една прочута магесница от Тесалия, за която говори и поетът Лукан. Към нея се е обърнал Секст Помпей, за да узнае как ще се свърши войната между баща му и Цезар. Нейното изкуство се е състояло в това, че е призовавала духове на мъртви и като ги е превъплътявала, предричала е с тяхна помощ бъдещето. Така Секст Помпей узнал от нея какво ще се случи с баща му. Тя е умряла, види се, много стара, понеже е живяла подир Вергилий и в някое от своите вълшебничества е била призовавала неговия дух.

73. Фурии или Евмениди, които по-долу Вергилий назовава, са били в гръцката митология демонични божества, които са мъчили престъпниците клетва или осветени от традицията норми.

Тъй буен вятър с страшен глас реве,
когато затреци в гората глуха,
пречупва, кърти клоне й дърве

и надалече шири се в въздуха;
кънтежа чуй се всред кълба от прах,
които целий шир увиват: духа,

и зверове и пастири, от страх
обзети, бягат лудо пред бедата.
От страшния шум уплашено трепнах,

но вожда, кои прочете ми в душата,
очите ми откри и с мерен знак:
„Виж там, къде по-гъста е мъглата“ –

каза ми. Както жабите с луд бяг

-
74. Медуза е една от трите Горгони, чудовища, които са имали мощ с поглед да превръщат в камък всички ония, които са ги поглеждали. Тая мощ е била особено силна у Медуза и затова по-долу Вергилий съветва Данте да си обърне лицето и да закрие очите си. Медуза е била убита от Персей, който й взел главата и я носил със себе си във всички свои походи, за да вкаменява с нея неприятелите си.
75. Фуриите говорят с озлобление за Тезей, който се е осмелил да нападне стените на Ада, кога е искал да грабне Прозерпина (гр. Персефона), жена на Плутон (гр. Хадес), и над когото не са успели да си отмъстят за това нападение.
76. Поетът иска да каже, че под булото на стиховете му се крие алегорически смисъл и него трябва да търсят ония, които ги четат. Това предупреждение се отнася до цялата поема, в която на много места, а не само тука, във вид на поетически фикции са изказани високи поучения, морални и политически. Истина е, че тия фикции са често мъчно обясними или се поддават на няколко тълкувателни значения и след дълго мислене – оставят ни пак в недоумение. Но тука без колебание може да се каже, че поетът е искал чрез Фуриите да изобрази угризенията, които предизвикват особено ония престъпления, които се дължат на чиста злоба, чрез това се проявява най-страшно Божият гняв и на тоя, и на оня свят. Лицето пък на Медуза, което е имало сила да вкаменява хората, представлява плътските наслаждения, които вкоравяват сърцето на човека, помрачават разума му и унищожават в него всяко добро и благо чувство. Злоумишлените Фурии са искали тъкмо да си послужат с това средство, за да възпрат Данте чрез сладострастно оглуляване от великия му подвиг. Но Вергилий му показва с дело две велики оръжия да се защити от Горгона: да се пази от съблазън, което му посочва, като му затваря сам очите с ръцете, и да изучава философията, което му посочва, като му дохожда на помощ. Всички тия чудовища, които стоят на стража в разните кръгове на Ада, изобразяват постоянната война, която пороците водят против добродетелта: завистта и злобата, кого се стараят всякога да създават пречки и скърби на мъдрите честни люде, които искат да вървят по правия път.

подскачат и укриват се веднага,
змия щом зърнат на блатистий бряг,

тъй грешната тъпа видях, че бяга
пред едното, по черните вълни
кой минаваше, без да ги досяга:

като да знайше тия глъбини,
към нас вървеше бързо и пред себе
с ръка двоеше гъстите тъми.

Додето тръпнех йощ за своето жребе,
познах по светлия му дивен лик,
че пратен е от Божието небе.

Към вожда се обърнах в същия миг,
но знак ми даде мълчалив с ръката,
да го посрещна с поклон. С яд велик

застана светлий Ангел пред вратата,
до нея с пръчица една допря
и тя разкри се начаса. В тъмата

тогаз от страшния праг, къде се спря,
извика той: „О, клетници изгнани,
злостта ви и до днес ли не умря?

Кой смел е против оня да въстане,
чиято воля нивга се не вий,
и грозно не нашъл е наказание?

Кое упорство няма да разбий?
Не помните ли Цербер плътояден
защо досега в тия бездни вий?“

Като човек, във своите мисли владен,
към пази. без да се обърне, в път
впусна се той из края безогладен.

Със бодър дух влезнахме ний в градът⁷⁷
без нийде никакво съпротивление.
Очи обръщах аз към всеки кът:

отвсякъде представи се пред мене
поле печално, пълно с гробове,
като при Арли⁷⁸, де се Рона пени

и толкоз скръбни спомени зове,
като при Пола⁷⁹, до Карнаро, дето
до чужди край допират родни брегове.

С по-тъжен вид е туй поле проклето
от гробищата, що се виждат там.
Гробовете, с които е посето,

изпушат непрекъснат огнен плам
и със такава сила те светяха,
че посред нощний мрак стори се нам

разжежено желязо кат да бяха:
те зееха открито и от тех
въздишки, вопли жалостни летяха.

„Кои са тез души и какъв грех
тез мъки е навлякъл тям ужасни?“
Към вожда с тия думи реч подзех.

Отвърна ми: „Тез клетници нещастни
на ереси⁸⁰ водачи са били,
и с тях които са били съгласни,

еднакви теглят тук патила зли.
Подобни тук лежат с подобни.⁸¹
не може никой да ги изчисли.

Различни са ученията злобни,
които водят тука. затова
горят неравно тия пешни гробни.“

Надясно той зави при тез слова

77. Градът, в който влизат поетите, образува шестия кръг на ада. Тоя и петият кръг се намират на една равнина малко полегата и разделена на две концентрични отделения: първото е завзето от блато, а другото – от пълкения град, който е заобиколен отворед от това също блато.

и ази, пълен с мисли жаловити,
тръгнах по него с климнала глава

между тез мъченици и стените.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДЕВЕТА

-
78. Арли (Arles), град във Франция при устието на Рона. Там са станали големи сражения и досега се виждат многобройни гробове. Преданието разказва, че Карл Велики се е борил с неверниците при Арли и понеже били паднали много християни, той се е помолил Богу да направи да се разпознаят от неверниците, за да могат да ги погребат. На другия ден намерили много гробове, а на всички умрели на челата имало надписи с техните имена и презимена. Като ги разпознали така, заровили ги в тия гробове.
79. Пола, град в Истрия, на Карнарския залив. Там са станали големи сражения и досега се виждат многобройни гробове.
80. При всичко, че тука се говори за еретици, поетът има предвид не основатели на секти и на нови вери или схизматици, които са наказани в други кръг (песен XXV), а просто невярващи, безбожници, материалисти, епикурейци и всички, които са имали престъпни понятия за Бога и за провидението, но които са направили зло само на себе си, които са сгрешили повече по заблуждение, отколкото по зъл умисъл.
81. Всеки гроб съдържа отделен вид грешници, събрани по еднаквост и подобие на прегрешенията им.

ПЕСЕН ДЕСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Доде поетите вървят между гробовете стените и Данте изявява пред вожда си желание да види ония, които са заровени тука, и да говори с някои от тях, обажда се един глас и го вика. Това е Фарината. Доде разговарят с него повдига се от гроба си Кавалканте, който го пита за син си. Сли. като отговаря на последния, Данте подима прекъснатия си разговор с Фарината, който му предсказва смутно, че го очакват бедствия.

Доде в тоз край на горестна неволя
така вървахме, с реч към своя вожд
обърнах се смирено: „Моля,

кажи, ще мога ли чрез твойта мощ
да видя тия измъчени и клети,
кои лежат в такава страшна нощ?

На всички са открити гробовете
и няма стражи върху тях да бдят.“
Отвърна ми: „Докрай на вековете

ще се закрийт, кога в горний свят
умрелите приемат си телата
и тук. се върнат пак от Йосафат.⁸²

Туй зайдно с Епикура е тълпата
на всички тез, кои е заблудил,
че мре ведно с телото и душата.⁸³

Молбата, сине, що си ми сторил,
ще найде пълно удовлетворение
и всичко, що от мене си укрил.“

– Учителю, отвърнах аз с смущение, –
в сърце ми всеки кът е теб познат:
за твоя поглед тайни няма в мене.

„Тосканецо, кой в огнения град

дошъл си жив, послушай ми молбата
и спри се като по молба на брат.

Показва звукът сладки на словата,
които поразиха моя слух,
че си видял в тоз същи град зората,

де може би аз с буйства се прочух.“
От кът един из гробовете нями
ненадано тез думи аз захух.

Неволен страх в сърцето заигра ми
и приближих до вожда си, но той
с глас кротък: „Нямай страх, каза ,

а виж зад себе Фарината⁸⁴, кой
за разговор с теб жалба заявява
и прав стои до пояс в гроба свой.“

Обърнах се и всред нощта мъглява
тъй гордо да стои видях го аз
като, че страх желайше да задава

на цяла Преизподня в тоя час.
При туй всред гробовете там тикна ма
с ръка поетът и каза ми с глас:

„Без мен поговорете малко двама.“
Изгледа ме и със надменен взор:
„От кой си род?“ – попита той. С голяма

аз искреност му дадох отговор.
Навъси вежди, като че несгода
усети, и каза ми: „Лют раздор

82. Долина близо до Ерусалим, през която тече река Кедрон и ще се съберат според Св. писание всички мъртви при Второто пришествие.

83. Епикур, гръцки философ, който е учил, че пълно блаженство може да намери само в умерено ползуване от наслажденията в живота. Неговите последователи, като дали погрешно тълкуване на принципите му, проповядвали, че висше блаженство трябва да се търси в плътските наслаждения. Поради това в неуважение са изпаднали и името на философа, и неговото учение.

делил е сявга нашите два рода
и сявга един срещу друг врази
гледали са да дигат у народа.

Затуй родът ми твоите дважд срази
и два пъти прогони ги в чужбина.“
„Беда чрез тебе дълго ги грози –

отвърнах, но отдавна тя премина
и те завърнаха се в родний край,
а твоя род за милата родина

по чужди краища и до днес ридай.“⁸⁵
Друг дух в друг гроб изправен на колене,
изгледа ме с желанье да познай

дали и други някой няма с мене;
кога се увери, че съм сами,
заплака горко и каза с вълнение:

„За твоя гений ако в тез тъми
да влезеш е съдбата разрешила,
защо не е със тебе и син ми?“

„Не съм, отвърнах, тук по своя сила:
до мен е онзи, кой ме е водил
в туй жилище из скърби и патила

Към него, може, Гвидо⁸⁶ твой е бил

84. Фарината, от благородната фамилия на Убертиевци, е бил мъж с високи добродетели. При Монтаперти, до река Арбия, той е разбил в едно кръвопролитно сражение гуелфската войска и след тая победа е изгонил от Флоренция всички гуелфи, между които е бил и родът на Данте. Но когато гибелините, упоени от победата, взели решение да съсият окончателно Флоренция, Фарината встанал и като заплашил да избие самите свои съчувственици, накарал ги да се откажат от намерението си. Благодарение само на тази храбра съпротива Флоренция е била избавена. Данте, който е бил гибелин, когато е писвал своята поема, не е могъл да не гледа съчувствено на Фарината, което се види от начина, по който ни го представява, пълен с величествена гордост, и не старата вражда на двете семейства, вражда, за която Дантевият род е бил два пъти в изгнание, го е накарала да го постави в Ада, а неговото безверие. Поетът прощава на великия гражданин, но не прощава на епикуреца и на безверника.

студен по чувства. “Аз казах туй име,
ващо по мъките се бях сетил

и начина, по който говори ми,
че същия баща приказва с мен.
В часа извика той: „Син ми любими

е бил, каза! Умрял е! С светлий ден
престал е вече да се наслаждава!“
И онемя; след туй, от скръб сразен

за туй, че отговора си аз бава,
слогна се гърбом в гроба и оттам
не стана вече. В поза величава,

без да помръдне, с своя ръст голям,
Стоеше Фарината пак пред мене
и своята реч подзе с тез думи: „Знам,

че пръснати са и мен огорчение
от тоя гроб по-люто е това,
по скоро такваз участ и мъчене

ще дойдат и до твоята глава:
живота ти изгнание ще отрови,
преди йощ пъти петдесет и два

луната бледна лик да зема нови.⁸⁷
Но там защо враждата йощ гори
и с мен рода ми.гони и злослови?“

„Кръвта, коя вълните обagri

85. Гуелфите са се завърнали в 1266 г., шест години след сражението при Арбия, и са изгонили гибелините. Фарината е бил умрял две години преди това.

86. Гвидо (Гуидо) Кавалканти е син на Кавалканте Кавалканти, който говори тука. Гуидо, близък приятел на Данте, е бил прочут лирически поет и философ и затова духът се удивлява, че съдбата, като е разрешила на Данте, за неговия гений, жив да слезе в Ада, не е допуснала същото и за син му, който се ползува с равен нему гений. Данте обяснява това с тая причина, че Гвидо не е-хранил еднакви топли чувства към Вергилий. Данте приписва на своя приятел неуважение към Вергилий вероятно за това само, че не е споделял неговите политически идеи за възстановяване на империята, която Вергилий е възпял и поддържал.

на Арбия, вълнува йощ сърцата
и с клетви теб и твой род покри.“

С въздишка той поклати си главата
и продължи: „Не без причина бях,
и не сам, с други, в тая кървава разплата

с Флоренция, но само аз всред тях,
кога за нея гибел бе решена,
въстанах и кроежа мрачни спях:

чрез мене само тя биде спасена.“
„Съдбата, що ги гони, мирни дни
на твоите скоро нек дари в замена,

подзех, но моля ти се, обясни
каква присъда бъдещето пази
за мен, какви промеждия и злини,

защото настоящето за вази
със було е покрито, както знам,
но погледа ви надалече лази

и вижда времето що носи нам.“
„Кат тез, отвърна, у кои мощ гине,
и с туй у тях слабее зрачний плам,

имй видим що ще стане след години;
то в мрака кат светлик далечен грей,
но бъдещето, щом в предела мине,

на туй, що става днес, за нас тъмней
и нищо наший взор не проницава:
когато вечността в едно ги слей

и няма бъдеще да различава

87. Тука съм си позволил едно малко отклонение от текста, за което не мисля, че ми се пада порицание. Фарината казва петдесет пълнолуния, а аз, за угода на римата, съм прибавил още две. Датата, която духът иска да определи, стига до 1304 г., когато гуелфите; заедно с Данте, който обаче се е отделил после от тях, се опитали безуспешно да влязат във Флоренция.

от настоящето и зсякой зрак
у нази тук ще потемней тогава. ^{“88}

С молба към него се обърнах пак:
„Кажи на тоя, кой падна до тебе
и горестно въздиша в гробний мрак,

че на безкрайното и светло небе
син му се радва и до тоя час:
при твоя вид вълнение ме обсебе

тъй силно, че задуши моя глас,
и затова, кога втор път пита ма,
неволно като ням останах аз.“

Поета, дор говорехме тъй двама,
повика ме. Тогаз помолих аз духът
да каже, пред да падне в своята яма,

кои другарство тука му държат.
„Със хиляди броят се, отговори,
онез, които с мене тук тежат.

До мен наблизо Фредерих е Втори⁸⁹
и също вероломний кардинал⁹⁰...
а другите не ми се и говори.“

Невидим стана след това. С печал
при вожда доближих. „Защо, попита,
с тъга таквази си глава климнал?“

Предсказата обадих жаловита.
„Помня я, рече, и кат срещнеш таз,
пред чий взор всяка тайна е открита,

тя теб ще каже с сладкозвучен глас
живота ти по кой път ще удари
и що те чака до последен час.“⁹¹

При туй оставихме стените стари,
по други път наляво той зави
и скоро посред смъртоносни пари

пред нас поле широко се яви.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДЕСЕТА

-
88. По думите на Фарината душата различно вижда, когато е свързана с тялото и когато е разделена от него. Когато е свързана, тя схваща по силата на чувствата, а когато е отделена, по силата на разума, и тая сила не се простира до отделните и настоящи неща, а само до общите и бъдещи неща. Разумът на душите от Ада ще потъмнее след Второ пришествие, защото не ще има вече тогава ни бъдеще, ни време.
 89. Фредерих II, крал Неаполски и Сицилийски (Фридрих II Барбароса), избран император по благоволение на гибелините и с помощта на Инокентий той е известен по своите препирни с папите и още повече по щедрото покровителство, с което са се ползували при него поети и художници и на което се дължи първото възраждане на поезията и изкуствата в Италия. Той се е отличавал при това с разпуснати нрави и с неуважение към вярата и на тия две причини дължи мястото, което поетът му отрежда тука между епикурейците и безверниците.
 90. Отавиано Убалдини, провъзведен в кардиналски сан от папа Инокентий IV в 1244 г. Наричали са го кардинал *per excellenza*. Въпреки своя сан той е съчувствувал на гибелините и е изразявал своята преданост към тяхната партия и идеи, като е казвал: „Ако има душа, загубих я за гибелините.“ За тия думи може би Данте го е турил тука при епикурейците. Разказват, че бил произнесъл тия слова от яд против Фридрих, който не се е отнасял към него така, както той е мислел, че заслужава, вследствие на което се е обявил и против него, и против партията.
 91. Не собствено от Беатриче, а от Качагвида научава Данте какво го очаква в бъдеще. Разбираемо е Вергилий да не знае тая подробност.

ПЕСЕН ЕДИНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите стигат до урвата, която се издига над седмия кръг, по вонята, която излиза оттам, ги принуждава да се повърнат назад и се скрият зад гроба на папа Анастасий. Те вървят полека, за да привикнат на вонята, и Виргилий описва на Данте трите кръга, през които им остава още да минат и дето са наказани ония, които са били през живота си свирепи, лъжци и изменници.

При бряг стигнахме ний висок
в кръг, изграден от канари грамадни,
де вид пред нас представи се жесток

от мъки и страдания безпощадни.
От бездната възлизаше дим син,
кой пушаше воня и смрад тъй ядни,

че ний дръпнахме се зад гроб един
със надпис: тук е папа Анастасий⁹²,
кого от правий път отби Фотин.

Посочи вожда ми брега с ръка си
и рече: „Предстои път труден нам
и дълг, но крепко пази твърдостта си:

ний без премеждия ще стигнем там.“
„Нека туй, казах, мен в полза се обърне.“
„И без да кажеш, мисълта ти знам,

прибърза на слова ми да отвърне.
Три кръга⁹³, като тез, що си видял,
по-малки, между канарите черни

стенят от безутешната печал
на множество безбройно от нещастни,
кои гняв Божи тамо е прогнал.

Грехът онез, кои му са подвластни
и себе си не могат въздържа,

въвлеча ги в деяния ужасни,

било с насилие, било с лъжа.
В света и други твари има много,
но само на човешката душа

лъжа е свойствена, затуй и Богу
е много по-омразна тя и той,
всесправедлив, наказва я по-строго.

Във първий кръг на мрачния тоз усой
стенят в три кръга, кат в три тъмни рога,⁹⁴
виновните в насилъе и разбой:

към себе си, към ближния или към Бога
са те сгрешили в нечестив разгар
и участта им е различно строга.

Човек обижда ближний, скъпий дар,
когато му отнима на живота
или кога с грабеж или пожар

обсебя, разорява му имота;
разбойника, убица жесток,
на своите злодейства под хомота,

се мъчат в първий кръг под жребий строг.
Греша по-тежко кой на себе бясно,
преди от Бога отредений срок,

92. Сава дума за папа Анастасий , който е живял около 490 г. Едно време се е писало и вярвало, че е бил в сношение със солунския дякон Фотин, последовател на еретика Акакий който е учил, че Христос има само човешка природа. Клирът, като узнал еретическите му вярвания, го бил изоставил и не искал да приеме причастие от него. Чрез по-добро изучаване на историята се е доказало, че всички тия разкази са били неверни и че погрешно Данте е смесил папа Анастасий с един император, който е носил същото име. Но Данте не е могъл да знае друго освен онова, което е учила историята в негово време. Такива грешки против историята, които обаче не могат да му се вменят във вина, се срещат нерядко в поемата.

93. Тия три кръга, които съставляват най-долната част на Ада, понеже тоя, последният, има образ на преобърната фуния, са естествено по-малки от първите шест кръга, но това не ще каже, че са малки; противното е вярно, понеже поради различие в характера и степента на греховете те са подразделени на отделения, които са пълни с безбройно множество грешни.

насилъе стори или пък безсъвременно
стопа, разсипа имот и блага:
тук жилище очаква го по-ясно.

Но още по-неистова тъга
очаква, кой обижда божеството
и тъпча, с светотатствена нога,

без срам законите на естеството;
децата на Гомора⁹⁵ и Кахор⁹⁶
живеят долу в третия кръг, в числото

на тези, кои са Бога на позор
подлагали в ума си и в сърцето.
Лукавият лъже всички без укор

или скверни доверъето, което
полага ближния в него, и с това
разкъсва връзките, с кои небето

свързало е човешките сърца:
той в втория кръг жестоко е наказан.
Гнездят се тамо с бледни си лица

и лицемеръето, и гнусната съблазън,
и всеки, кой в живота за успех
на кражба ил коварство е обзаян:

подкупници, лихвари и кат тях
кои живеят от безчестъе и измама.
Но в поднебесната по-страшен грях

от безсърдечната измяна няма:
затуй ? предопределена ней
в най-долния кръг оная черна яма,

върху която целий Ад тегней.⁹⁷

94. Първият кръг, т.е. седмият от целия Ад, е разделен сам на три кръга, едни от други по-малки, в които се наказват ония, които са извършили насилие. Те са разпределени в трите кръга според това – против кого са били извършили насилие: против ближния си, против себе си или против Бога и законите на природата.

„Разбрах сега какви са тия бездни
и в тях народ какъв живей,

казах аз, но, учителю любезни,
съмнение мъчи ми едно духът
и направи го, моля, да изчезне.

Онез, кои видяхме, че стенят
под дъжд и град, на Стикс при бреговете,
и там в борба безспирна се томят,

защо не са при грешниците клетки
в червения град, ако ги гневно гледа Бог,
и с тях си не изкупват греховете?

А ако не, защо тогава строг
е бил към тях и люто ги наказва?⁹⁵
„Бог справедлив е, каза, не жесток,

и всеки грях различно отбелязва.
Защо блуждай умът ти? Мъдростта
нас вярно поучават като казва,

че в грях въвличат нази три неща:
злост, невъздържаност и страсти диви;
Бог невъздържаний с по-голяма мекота

рази в присъдите си справедливи,
и тоз закон, и праведен, и свят,
отделя грешниците нечестиви,

-
95. Гомора, град в Палестина, който заедно със Содом е бил разрушен от небесен огън заради разпуснатия живот на своите жители.
96. Кахор, град във Франция, в който по времето на Данте са живели многобройни лихвари. Лихварството е било така развито, че с него са се занимавали и деца, и слугини, които са спестявали своите заплати, за да могат да ги дават под лихва. От един указ, издаден от крал Филип Смели, се вижда, че името кахорчанин е било синоним с лихвар.
97. Данте дава светло доказателство за своя възвишен ум и за своята нравственост с това разпределение на престъпленията, разпределение, което отговаря на най-високите поучения на религията и философията. Ако поезията има за задача да въздига и да упътва към съвършенство, тя постига тука напълно своето призвание, като изказва високоправствени истини с неотразима ярност.

кои се мъчат в огнения град,
от тез, кои срещнаха ни очите
при първите ни стъпки в мрачният Ад.“

„Учителю, казах, както зарите
на слънцето разгонват нощният мрак,
тъй пръскаш на съмнението мъглите,

които затъмняват моя зрак.
При тия, кои тука са се стекли,
ти причисли лихварите; но как,

кажи ми, Божи гняв са те навлекли?“
Веднага: „Неведнъж, каза в ответ
поета мен, са мъдреците рекли,

че в естеството царствующият ред
отбляск е на върховния разум Божи
и всяка мъдрост в поднебесния свет

следи законите, доколко може,
кои от памтивека в своята мощ
благоволил е вишният да положи.

Чрез Божий разум човек става вожд
на други люде, надалече вижда
и греи им кат светилник в тъмна нощ

лихваря, щастието си кой съзижда,
по други път, над чуждите беди,
природата и нейния ред обижда.⁹⁸

Носят мой, ето с мен върви;
на кръгозора рибите небесни
показват, че зора ще се яви,⁹⁹

пред нас зяят ями със завои тесни.“

98. Страстта, с която Данте осъжда лихварството, се обяснява с понятието, значително изменено сега, което, по буквата на Священото писание, са имали тогава за парите, на които се е гледало като на един знак, а не като на производителна стока.

99. Поетите са прекарвали вече една нощ в ада.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ЕДИНАЙСЕТА

ПЕСЕН ДВАНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите слизат в седмия кръг, дето при входа още ги посреща Минотавра, когото Виргилий усмирява. В първия отдел те виждат една кипяща кървава река, дето са наказани ония, които са се провинили в насилие против ближния. Кентаври обикалят покрай бреговете и надзирават грешните, срещу които стрелят с лъковете си, кога се опитват да излязат от кръвта повече, отколкото им е позволено. Кентаврите се опитват да спрат поетите, но Виргилий ги усмирява и накарва ги да дадат един от своите, за да ги прекара на отсрещния бряг на реката. Кентавра, който ги пренася, им съобщава имената на някои тирани, които се мъчат в реката.

Стигнали бяхме веч до самия бряг
на зеющата черна бездна, дето
без страх не може да се взре човек,

такъв, отсам от Тренто, във сърцето
вселяват страх ония съсипни
скалисти, сгромолясани в полето,

де Адидже шумливи лей вълни:
надолу всуе търси път окото.
При самия вход на тия теснини,

изчадъе на позора и на злото,
ужасний Минотавър¹⁰⁰ лежеше сам.
Щом ни съзря, изпъшка и телото

захвана бясно да си хапе там,
но вожда ми безстрашно го изгледа
и с глас извика: „Не яри се, нам;

не бой се; не с умисъл за повреда
дошъл е тук атинският юнак,¹⁰¹
кой доблестна нанесе теб победа

и те изпрати в тоя адски мрак.
Махни се: този, кого вадиш с мене,

оставил е небесни а светъл зрак

и тук дошъл е не но наущене
на твоята сестра¹⁰², а зли тегла
да видя.“ Както бик, кога ранен е

в гърдите с смъртоносната стрела,
назад отстъпя и подскача бясно,
тъй Минотавра, щом чу тез слова,

с наведен врат отдръпна се безгласен
и вожда ми каза веднага: „Сляз
сега без страх в това ущелъе тясно,

доде зверът премята се от бяс.“
По урвата спуснахме се и двама
и с трепет изумявам си до днес

как камънаци в зеющата яма
се къртеха под моите нозе.
Умислен вожда ми съзра ма

и тутакси към мене реч подзе:
„За тая съсия тъй страховита
навярно тебе мисъл те обзе.

Кога в таз бездна, вечно в мрак увита,
за първи път аз слязох, таз скала,
коя днес зей, не беше йощ разбита.

Но онзи¹⁰³, кой избави от тегла
души безбройни, щом при нази горе
стъпил бе – целий Ад се залюля

от дъно до най-мрачни си простори

100. Минотавърът е чудовище от митологията, половин човек и половин бик. произлязло от един бик, с когото е имала отношение Пазифая. жена на критския цар Минос, която за. тази цел се е била скрила в една крава, направена от дърво. Плод на чудовищна любов, Минотавърът се е хранил с човешко месо и твърде уместно поетът го е поставил като пазач при входа на оня кръг в Ада, където се наказват кръвопийци, тирани и ония, които са прегрешили против природните закони.

101. Тезей, който е убил Минотавъра.

и рекох си, че е дошъл часът
вселената, на хаос да се стори;

тогава се отвори тоя път,
по който слизаме между скалите,
Но виж реката огнена, де врът

в кипящите потоци на вълните
онез, кои с насилъе, в порив див,
на друг са посегнали на дните.“

О алчност глупа, о гняв нечестив,
кои ни тровите в живота земни,
а в вечний – жребий нам немилостив

отсъждате тук в тез подземья темний!
Увиваше реката страшна в кръг
печалний дол. По бреговете нейни

Кентаври¹⁰⁴, всички в ръка снажна с лък,
вървяха тичешком, както в горите
са нявга тичали на лов за влък.

Щом ни съзряха в тоз край страховити,
те спряха се; един от тях към нас
протегна дългий лък свой с вид сърдити

и отдалеч извика с страшен глас:
„О вий, що слизате в таз бездна черна,
какво тук наказание води вас?

Отговорете ил стрела ми верна
ще ви докаже как в подземний свет
се плаща такваз смелост безпримерна.“

„Хирону ще дадеме ний ответ,
отвърна му поета, и на мира

102. Сестра на Минотавърта е била Ариадна, която е била влюбена в Тезей и го е научила как да убие чудовището.

103. При слизането на Исуса Христа в Ада той целият така силно се затресъл, че скалата, която е била тука, се пукнала и се отворил път.

ти остави ни с своя бяс проклет;

не може никой тука да ни спира.⁶⁴
А после мен каза: „Това е Нес¹⁰⁵,
кой претърпял е смърт за Деянира

и сам за себе си нанесе мест,
а този, който върви по средата,
Хирон е, кой отхрани Ахилес.

До него Фол е, пълен с злост в душата,
Свирепите чудовища търчат
безспир по бреговете на реката,

но щом души навън се подадат
и искат да останат над вълните
не колко тям е отредил съдът,

без милост сипят си въз тях стрелите.⁶⁴
Стигнахме скоро ний при тях. Хирон
вървеше грозен, страшен пред тълпите,

със поглед зверски ни изгледа он,
брадата гъста раздвои с ръцете,
уста раззина страшна и с див стон

каза на другите: „Я погледнете
как камъне търкалят се насам
низ урвата на този под нозете:

да видим туй, не се случва нам,
кога умрели идат в тез проходи.⁶⁴
Но вожда до звера бе стигнал там,

къде се свързват двете природи,¹⁰⁶
„Да, жив е, каза, ти добре позна.
В тоз край печален нужда него води,

104. Кентаврите, митологически същества; половин човеци и половин коне, са символ на животинския живот, който не познава други закони освен плътоугодство и груба сила, по която и причина поетът ги е поставил да мъчат грешните от тоя кръг.

не глупа любознателност една.
Душа, коя в небесний мир живее,
прати ме да го вода в таз страна;

над него ярост Божа не тегнее
и мен не грях откри ми адский вход
За таз, коя за него тъй милее

и молби прави от небесний свод,
един ни дай от своята дружина
нам да покаже през реката брод

и тоз, с кого пътуваме двамина,
да пренесе отвъд, защото той
по въздуха не може сам премина.“

Едва издумал беше вожда мой,
Хирон заповяда на Нес да мине
отвъди с нази и да бди, в покой

да ни оставят разните дружини,
кои срещнали бихме в своя път.
Поведе ни през мрачните долини

и скоро ечна окол нас плачът
на грешници безбройни. Всред вълните
видях едни до вежди, че лежат.

Напразно скитах си над тях очите.
Каза ми, кат угади мисълта ми, Нес
„Тук тираните в плач си минават дните,

кои е влякъл ненаситен бес,
и с кръви и грабежи са живели.

-
105. Нес се е опитал да грабне Деянира, Херкулесова жена, но Херкулес го наранил със стрели, потопени в кръвта на Лернейската хидра, които са били смъртоносни. Преди да умре, за да си отмъсти Нес предал на Деянира собствената си риза, потопена в отровената му кръв. като я уверил, че ако Херкулес я облече, ще ѝ бъде верен и не ще се увлече никога от любов към други жени. Деянира от лековерие дала ризата на мъжа си, който, щом я облякъл, побеснял и умрял сред ужасни мъки.
106. Поетът стига до онова място на тялото, където се обединяват у Хирона човешката природа и зверската. Хирон е бил син на Кронос (рим. Сатурн).

Тук Александър¹⁰⁷ своята горка чест

оплаква, който толкоз свирепял е,
и Дионисий¹⁰⁸, при кого беде
тъй страшни Сицилийският край търпял е.

Онуй чело, в червените води
кое се мярка тамо с косми черни,
е Ецелино¹⁰⁹, който тук седи

и плаче своите зверства безпримерни
а оня, русокосий, с кръв покрит,
Обицо¹¹⁰ е, кой от ръце неверни

на незаконен син падна убит.“
Към вожда, щом престана да говори,
обърнах се, но мене с засмян вид

каза: „Сега той пръв е, аз съм втори.“
При туй Кентавра пак тръгна напред
и стана, до шия в кърви, по-нагоре

представи се тогаз пред нашият глед.
Един видях сами към нас, че слиза;
съзря Кентавра тоя дух проклет

и каза ни веднага: „Тоз прониза
без жал, всред служба свята в самият храм,
сърцето, що се та?и на Тамиза.“¹¹¹

Нещастници в брой още по-голям
видях с гърбите си извън водата
и между тях познах мнозина там.

Снишаваше се все така реката;
на грешните, които тук стенат,
кръвта едва покрива им краката.

Оттука през трапът найдохме път.
„Тъй както тук реката се снишава –
каза Кентавра нам, – така отвъд

тя все расте й по-дълбока става,
и тираните пъшкат в жежкий вир.
Там Божията правда изтезва

Атила кръвожадни, Секста, Пира;¹¹²
там спомени кръвнишки, страховити
не дават на Ренъевци¹¹³ грозни мира.“

При туй спусна се Нес на Ад в тъмите.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАНАЙСЕТА

-
107. Не може да се знае точно за кой Александър говори тук поетът, дали за Александър Велики, или за един тесалийски едноименен тиран Последният е заравял живи своите неприятели или неугодните нему граждани, обличал ги е в зверски кожи и ги е хвърлял да ги ядат кучета.
 108. Имало е така също двама Дионисиевци, и двамата безчовечни сицилийски тирани.
 109. Ецелино от Романо е бил императорски заместник в Тревизианската област и господар на Падуа. Зверствата, които е вършил, са предали името му на вечен позор. Така е бил намразен, че е бил подигнат кръстоносен поход срещу него, и е умрял в 1259 г. в затвор, където от яд и озлобление е разкъсвал превръзките на раните си.
 110. Обицо, господар на Ферара. бил жесток тиран. Удушил го е собственият му син, погрешно наречен от поета незаконен.
 111. Гуйдо. Монтфорски (Ги дьо Монфор) граф, който е убил във Витербо, в един храм, всред черковната служба, внука на английския крал, Хенрих III, за да отмъсти за смъртта на баща си, Симон Монтфорски (Симон дьо Монфор). Сърцето на убития било пренесено в златна чаша до Лондон и побавено според едни в Уестминстър, в ръката на една статуя, а според други на един стълб, издигнат над един мост на Темза, където, както казва поетът, още се тачи и почита.
 112. Атила, който за своите зверства е бил наречен бич Божи. – Секст, син на великия Помпей, който след смъртта на баща си се предал на морско разбойничество около Сицилия. Пир, епирски цар, който е воювал против римляните и при това жестоко притеснявал народа си.
 113. Двамата Ренъевци, известни по своите жестокости и разбойничества.

ПЕСЕН ТРИНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ Поетите минават във втория кръг, дето се наказват самоубийците и ония, които от отчаяние са търсили смърт. Първите са превърнати в сухи дънери с безлистни клони, по които Арпии вият своите гнезда, вторите са постоянно преследвани от бесни кучета, които постепенно ги разкъсват. Данте среща Пиер дел Винье, който му разказва защо се е самоубил и как гледа Божието правосъдие на самоубийците. Вижда после Лано от Сиена, Якопо да Сант-Андрея от Падуа и един флорентинец, който се е обесил в собствената си къща, и обяснява по своему причините за бедственото положение на Флоренция.

Не беше стигнал Нес на срещний брег,
в гора една влезнахме с вожда верни,
де нийде не се виждаше белег

от път. Искал би щетно да се мерне
отнейде плод, зеленина ил цвет:
всред мрачини шир, от дънерите черня

безлистни клоне спущат се навред
и грозно се преплитат в тъмната долина.
Ни по-гъст, ни по-страшен е наглед

лесът, кой се простира край Чечина¹¹⁴,
Тук обитават грозните Арпии¹¹⁵,
в таз гора страшна тяхната дружина

гнезда за рожби си омразни вий.
С лице човешко, с косми по телата,
криле на бухал имат тий;

нокте стърчат им дълги на краката,
по тез дървета чудни те стоят
и пълнят с страшни викове тъмата.

„Преди да продължиме своя път,
узнай, че в втората сме ний ограда
издигна си поета тук гласът, –

и скоро сган ще видиш ти да страда
в посети с жежки пясъци места;
но глей добре наокол; теб се пада

в тоз тъжен край да видиш днес неща
кои умът не може да повярва.“
При туй аз слушах плачове в нощта,

а пък човек не виждах да се мярва,
и зех да мисля, че в тоз гъсталак
тълпа от грешни скрити се намярва,

която така горко стене в грозний мрак.
Дор скитах окол себе поглед нями,
узна що мислех аз водача драг,

й там, като посочи с пръст, каза ми:
„Кога откъснеш нейде някой клон,
ще видиш сам, че твоя ум те мами.“

В часа направих, що поиска он,
и дънера, за мое удивление,
извика с глас, придружен с жален атове

„Защо ме късаш тъй без съжаление?“
При туй от него черна кръв изби
и пак каза: „Защо туй озлобление?“

Кат вас човеци сме и ний били,
а тука сме обърнати в дървета;
сърце ти длъжно е да се смили,

да бих бил дух и на змия проклета!
Зелена светва как пращи, в огън

114. Чечина е река в Италия. В леса, който се е простирал по край Чечина, са се крили и развъждали зверове, които са бягали от откритите и обработени места.

115. Арпиите (харпиите) са били митологически чудовища, такива на вид, каквито ги описва поетът. Те са били изпратени от боговете да накажат цар Финей, който, ожесточен против своите синове, ги е бил ослепил. Вергилий разказва в „Енеида“, че една от тях, по име Целено, е била предсказала на троянците, в един йонийски остров, че от глад ще достигнат да ядат дървената си покъщнина й предсказанието се сбъднало.

кога с една бѣде край допрета,

и пуца лепкава мѣзга навѣн,
така кръвта, а с нея и словата
излизаха от тоя черен пѣн.“

С смущение и трепет на земята
изпуснах аз откъснатия клон.
„Причина станах ази на бедата,

коя у теб изтрѣгна жален стон,
добрий учител мой каза тогава,
защото вяра не би хванал он

по думи, че дух в тебе обитава;
но сам кажи ни, кой си ти, дух клет,
и грѣх какѣв в тоз пѣн те приковава,

та в мѣзда, кога се върне в горний свет,
за теб да спомни тамо той“. Веднага
такѣв стеблото даде нам ответ:

„За мене вашта реч звучи тѣй блага,
че ясно всичко ще разкрѣя вам,
кое до мойта участ се досяга.

Аз онзи съм¹¹⁶, кой дълго време сам
на Фридрих на сърцето във ръцете –
кат на закрит за всички други храм,

открит за мен – държал съм ключовете;
аз в жертва бях принесъл сън, покой
на службата, с която ме почете.

Но таз наложница, що взора свой
не дига на царете от дворците
и сее там коварства без застой,

змия отровна, жлъчно зла, в душите
възпламени омраза срещу мен,
и завистта не стихна у вразите,

додето не видяха ме лишен
от скъпото доверие на Фридриха;
и почести, и обич в един ден

във горести и плач се измениха.
Печал, коя ме мъчеше безспир,
и срам от людски смях ме тъй сломиха.

че притъмня за мен небесний шир,
станах тогаз престъпник спрямо себе
и сам убих се, за да найда мир.

Свидетел ми е Божието небе,
че верен бях докрай на своя княз
и не заслужих своето горко жребе;

тоз, който иде в светлий мир от вас,
пятното нек измий от паметта ми,
кое позори я до тоя час.“

Млъкна духът и вожда ми каза ми:
„Желанье ако имаш, дор мълчи,
запитай пак.“ – „Устата ми са нямаи

до дън душа от жалост ме смути
печалний негов разказ – отговорих, –

-
116. Грешникът, който говори, е Пиер делле Винье от Капуа, Като канцлер на император Фридрих той бил успял до такава степен да спечели доверието му, че имал над него безгранична власт, която Данте е изразил, като казва, че е държал ключовете на сърцето му. В текста е казано, че е държал двата ключа на сърцето му, тоест имал е власт според случая да го убеждава и разубеждава. Сърцето на Фридрих е било храм, за всички други закрит, а открит само за него, тоест Фридрих е крил тайните си от всички други, а ги е доверявал само нему. Завистниците на Пиер делле Винье са го наклеветили в измяна и Фридрих не се е задоволил само да го лиши от доверието си, но накарал да му извъртят очите и го хвърлил в тъмница. Той не могъл да претърпи бедствията си и се самоубил от отчаяние, като си блъскал силно главата в стените. Той е бил обвинен, че е бил влязъл в споразумение с папа Иннокентий, който е бил враг на Фридрих, и че му бил издал уж някоя тайна. Предполага се, че обвинението е било скроено от гуелфите, които са искали да си отмъстят за враждата му против Папската курия. Това е дало повод на някои тълкуватели да мислят, че под думата наложница, употребена по-долу, поетът е разбирал тая Курия. По-вероятно е обаче, че тая наложница означава завистта, която беснее и прави особено много жертви в царските дворци.

и затова се моля, питай ти.“

Поета на стъблото проговори:
„Ще помни този какво пожела,
но туй е по-силна ревност за да стори,

кажи ми как се свързват с тез стебла
душите, кои пъшкат в тез несгоди,
и има ли душа да е могла

от тия връзки да се освободи?“
Въздъхна силно черното стебло
и вятър тези думи нам проводи:

„Кога, да се спаси уж от тегло,
което я гнети, душата дива
напусне сама своето тело,

в таз седма бездна с ръка гневлива
я хвърли Минос; пада в тоя лес
и тук захваща като семе в нива

да никне и расте, де сляпа чест
случайно ѝ присъди да изпадне:
в дървото младо с ненаситен бес

отвред Арпий се спущат безпощадни,
гризат му жадно клоне и листа
и болки причиняват с рани ядни.

На страшен съд и нази из нощта
кат другите ще призове тръбата,
но там не ще ни чуют горестта:

ний няма да се съберем с телата,
които сме отхвърлили сами.
Тук ще ги донесем и душата

тело си ще обеси в тез тъми
сама на туй дърво, де, окована,
тя в вопли вечни ще да се томи.“

духът едва млъкна и шум настана
такъв зад нас, какъв се чуи в лесът,
когато бяга запенен глигана,

по кой ловци и кучета търчат,
и тутакси видяхме ний двамина:
Раздрани, голи, вляво от брегът,

тъй тичаха в гористата долина,
че всичко къртеха в лудешки бег.
„Ела о смърт! Ела да си почина!“

Беше първий. Нему кат в отек
отгоре другий викаше: „О, Лано,¹¹⁷
не беше тъй в краката бръз и лек

при Топо – на полето, с кръв обляно.“
„дъх у него като че секна,
внезапно по лицето си раздрано

под храст един простря се. С бързина
по тях безброй търчеха псета бясни:¹¹⁸
спуснаха се въз тоя, кой падна,

Разкъсаха го с викове ужасни
и зеха всички в своите зъби
откъслечи от грешника нещастни.

Учителя до мен“ приближи
и с мен до плачущия храст отиде,
с глас чухме го, че плаче и тъжи:

„Защо нанесе толкова обиди,
о, Якопо да Сант-Андрея мен?
Що ти сторих? Ил тебе се не види,

че съм от жребий доста лют сразен,
та твоите грехове да плащам тежки?“
Каза му вожда мой: „О, храст ранен,

кой плачеш толкоз тъжно от болезки,
кажи ни кой си бил ти в светлий свет,

кога носил си още вид човешки?“

Веднага храста¹¹⁹ даде му ответ:
„О вий, кои случи се да съзрете
какво изпитах си от звяр проклет.

към мене милостиви тук бъдете
и ветвите, кои от мен сломи,
при тоз печален дънер съберете.

Във онзи град прекарах своите дни,
кой своя покровител стар остави
и със Кръстителя¹²⁰ го замени.

Обидата си Богът не забрави:
той няма, да допусне на градът
на бойното поле да се прослави,

и ако не стоеше му ликът
на моста, под кой Арно тече тихо
дедите ни, които из прахът

Флоренция изново съградиха
след страшния Атилови погром,
напусто мъки, труд хабили биха.

Бесилка си направих своя дом.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРИНАЙСЕТА

-
117. Лано, родом от Сиена, е бил пропилил цялото си богатство. Той е бил взел участие в 1280 г. в сражението при Топо, където сиенците които са Държали гуелфска страна, са били поразени от аретинците. Лано, при все че е можел да се спаси, се е хвърлил нарочно между победителите, за да бъде убит, защото е предпочитал да умре, отколкото да живее сиромаш. Той продължава и в Ада да призовава смъртта.
118. Якопо да Сант-Андреа е бил благородник от Падуа, прочут по своите разсипничества. Работата му е била да измисля разни случки, за да забавлява съгражданите си. Разказват, между другото че един ден му се прищяло да види пожар и с тая цел запалил собствената си лятна къща. Бесните кучета които преследват Лано и Якопо да Сант-Андреа, представляват според някои тълкуватели замодавите които не оставят на мира разсипниците, когато осиромашеят.

119. Не се знае точно кой е тоя ранен храст. Във всеки случай е някой флорентинец, който се обесил в собствената си къща, защото не е могъл да търпи бедността, на която се е бил изложил в безсмислени разсипничества. Според някои тълкуватели, понеже по онова време много флорентинци са се били обесили по разни причини, тука поетът не е турил име, а е означил само града и смъртта, за да може читателят да разбере за когото иска. Така например, между други, се е бил обесил някой си съдия Лото от угризение, защото поради бедност бил издал една лъжлива присъда.
120. Флоренция, която е имала за покровител бога Марса, го е заменила със св. Иван Кръстител, кога е приела християнството. Марс, за презрението, което е бил претърпял, е отмъстил на града и не оставил гражданите да го въздигнат изново след разорението му от Атила, докато статуята му не била поставена на моста на Арно. Статуята е била конна и е била дълго време предмет на мистически страх и почитание. Тя е украсявала по-напред храма, който след покръстването е бил превърнат в черква, посветена на св. Иван Кръстител. Тя се е била запазила до 1333 г., когато едно голямо наводнение е съборило моста и не е оставило никаква следа от нея; Данте, като се е водил от общото вярване, погрешно е казал, че Флоренция е била разорена от Атила. Градът е бил може би разорен от готския цар Тотила във войните, които е водил с Юстиниановите пълководци. В някои надписи от това време се намира името на Атила, погрешно турено наместо Тотила.

ПЕСЕН ЧЕТИРИНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ: Третият отдел от седмия кръг, дето стигат поетите, е една поляна, насипана с нажежен пясък, над която ад пит едри огнени пламъци. Там се наказват ония, които са извършили престъпление против Бога, против природата и против обществото. Между първите Данте среща Капанео. Дохождат подир това до една огнена река и Виргилий обяснява тайнственото произхождение на реките, които текат в подземния свят.

Накара ме любов към родний. Край
да събера покъсаните ветви.
Дървото йощ се чуйше, че ридай

с въздишки, пререкания и клетви,
а аз по стъпките на вожда мил
веч готвех се да гледам нови жертви,

кои гняв Божи тука е хвърлил.
В пустиня ние се найдохме дива,
де нивга стрък зелен не е побил:

наоколо лесът се в кръг извива
и с сухи си дървета прави он
венец на таз долина песьчлива,

подобна на оназ, коя Катон
газил е под нозете си в Либия.¹²¹
О Божа мест! Неумолим закон!

Как трябва да ти се боят ония,
кои би чели туй, що виждам днес!
Отвред печална вейше страхотия.

Души безчет, кат листче есенес
от вятър мразовит в леса капнали,
с глас плачеха над горката си чест.

Едни тук бяха по гърба легнали,

едни се бяха свили на кълбо,
а други тичаха кат побесняли,

и те най-много бяха на число,
а най-малцина тези, що лежеха,
но те по-люто сещаха тегло

и с викове по-горестни пищяха,
Над тая горка сган, всред лютий пек.
полека капки огнени валяха,

както вали на планината снег
при тихо време. Пламъци видял е
да падат тъй на Инд на стари, брег

Великий Александър, който дал е
там заповед на своята войска
с нозе пръстта да тъпче и възпял е

да се не палят парите така,
кои са излизали от земята.¹²²
О, горки грешници! С една ръка

и с друга, без почивка, от телата
изтърсваха тез пламнали стрели,
кои се спущаха из мрачината

и караха ги от boleжки зли
да скачат и реват със глас ужасно.
О, вожде, кой в най-тъмните ъгли

на пъкъла ме водиш безопасно,
кажи ми, моля, кой е онзи там –
попитах ази, – който тъй безстрастно

лежи всред пясъка, надмен и ням,
като че болки той не претърпява
на дъжда огнен от парливий плам?

121. Античните люде с Либия са наричали Африка. Поетът сполучливо сравнява тая част от Ада, където грешниците са наказани да лежат по горещи пясъци, в африканските пясъчливи пустини, но които е газил Катон, кога е бил там с Помпеевата войска.

Щом грешника зачу, че дума става
за него. даде ни сами ответ:
„Мен огън никакъв не ме смущава.“¹²³

Такъв съм тук, какъвто бях в онзи свет;
нек гръмовержеца ме прострелява
и нека ме измъчва страшен глед,

вулкана в помощ нека призовава,
Циклопи всички нек стрели коват
във Монжибело¹²⁴, нека се раздава

на всички наковални там шумът,
като при Флегра¹²⁵ в страшното сражение;
над мен не излива си гневът:

не ще постигне нивга свойто мщение!“
Учителят извика с глас тогава:
„О, Капане, няма ли смирение

да земеш ти от никакъв урок?
За твоята гордост твоя бяс по-люта
е казан и от жребия жесток,

за които тука твоя дух се лута.“
А после каза мене с глас по-мил:
„Тоз дух, кой с тебе гордост си нечута

и тука е донел, се е числил
между царете, от кои град Тива
е дълго някога обсаждан бил;

презрял е Бога с смелост нечестива,
и чу ти, че презира го до днес,

122. Според едно апокрифно писмо до Аристотел Александър Велики бил видял в Индия, че падат огнени капки, които не угасвали и на земята, и дал заповед на войниците да се защитят от огъня с дрехите си. Ставало е дума може би за вятъра самум, който може да стане по-безвреден, като си загърне човек тялото и главата. Данте е знаел вероятно това писмо, но е изменил по своя воля и угода легендата, която се разказва в него. И наистина най-удобно е било да се тъпчат пламъците с нозете, докато са падали бавно един по един, защото така само е могло да се попречи да не избухнат в неугасим огън на земята.

но казън зла душа му горделива

намира в собствения си глупав бес.
Сега върви внимателно след мене
и пътя дръж покрай самия лес.“

Пред нази скоро там с вълни червени
поточе едно малко се яви
и в мен подигна страх и изумление:

от голий лес излиза и върви
далек по жежкий пясък в тъмнините;
брега не кичат никакви трев;

от камък са леглото и страните,
и всичко там от кръв се алений.
„Откак си влязъл в тоз край страховити

през портата, която вечно зей
и всекиму свободен вход открива,
каквото и да си видял, бледней

пред таз река, коя кат смок увива
горещий пясък с своите вълни
и в себе всички пламъци попива“ –

към мен тез думи вожда устреми
и смисълта, която в себе крият,
помолих ази да ми обясни.

До днес слова му в моя ум се вият:
„Далечен остров има с име Крит,
кого морета две с вълни си мият,

безславен днес, а нявга знаменит;

-
123. Този, който говори, както се обяснява по-долу, е Капанео (Капаней), един от седемте вождове, които са обсаждали Тива. Воден от надменност, той е говорил с презрение за боговете които са го наказали за това.
124. На Етна, в Сицилия, където според митологията е била ковачницата на Вулкан (гр. Хефест), който със своите циклопи е приготвял там мълнии за Юпитер (гр. Зевс).
125. При Флегра, долина в Тесалия, Юпитер (Зевс) е поразил със своите мълнии гигантите, които били въстанали против него.

там цар блажен е някога управа
творил над век невинен и честит.

Там Ида планина се възвишава,
с реки богата нявга и с гори;
но слънцето сега не осветлява

ни цвят, ни дърво с своите зари:
полиите й безплодни са и голи.
Отрок ек мили Рея¹²⁶ там укри,

а после Хорифанти тя помоли
край него постоянно да реват;
тъй че предпазиха го от неволи:

заглъхваше му в техний вой плачът.
Грамаден великан¹²⁷ сред планините
издига се, тъй стар като светът:

обърнат към Дамьета е с плещите,
а погледа му в Рим е устремен.
Главата му е от злато, гърдите,

ръцете от сребро, от мед излен
е кръста, от желязо е ногата
му лява, десний крак е построен

от глина и със него на земята
той стъпя. С пукнатини зей отворед
телото негово освен главата

и сълзи леят се от тях безчет,
кои през тайни пътища минават
и кат се спущат в тоз подземен свет,

Стикс, Ахерон и Флегетон те образуват;
а после, като минават тоз усой,
в най-долний кръг в Коцита вкуп нахлуват

Кога млъкна, попитах вожда свой:
От наший свят потока като иде,
защо пръв път се нам явява той?⁶⁶

Каза: „Тоз край, де Божиите обиди
наказват се, е кръгъл; затова
при всичко че се пътя дълъг види

и скоро с тебе щем се озова
там, де ще срещнем горест и печали,
които не изказват се с слова,

цял кръг не сме досега извървяли,¹²⁸
ти прочее не се чуди – неща
очи ти нови, ако би съзряли

в тез жилища печални на скръбта.“
„Но Флегетон – попитах ази – де е
и Лета?“¹²⁹ Отговори с тез слова;

126. Рея, майка на Юпитер (Зевс), за да запази живота на детето си от Сатурн (гр. Кронос), който е имал обичай да яде собствените си деца, го е укрила на планината Ида в Крит и там е карала да викат, за да не го чуят, кога плаче. Сатурн символизира времето, което разваля и унищожава всичко, което произлиза от него.

127. Данте е взел несъмнено идеята за тая алегория, с която Вергилий обяснява произхождението на реките, които текат в Преизподнята. от тълкуванието, с което пророк Данаил е обяснил съновидението на асирийския цар Набуко (Набукаднесар, библи. Навуходоносор). „Златната глава, казва пророк Данаил на Набуко Одоносор, си ти сам, о добрий царю; подир тебе ще дойде едно царство, по-долно от твоето, и то ще бъде като сребро, после трето, и ще бъде то като мед; а после четвърто. и ще бъде то като желязо; най-сетне царството ще се раздели, това значат желязото и глината, от които са направени нозете на статуята.“ На тая идея Данте е дал един по-широк смисъл, като е представил чрез горната алегория общата история на човешкия род и постепенния упадък, който той е претърпял. Поетът е поставил статуята в Крит, едно, защото там е била процъфтяла първата империя, основана от Сатурн (Кронос), и, второ, защото тоя остров според тогавашните познания се е намирал посред трите части от познатият свят и е могъл да се смята като център и начало на човешкия род. Сатурн е царувал над един век невинен и честит (т.нар. Златния век), но невинността и щастието, на които са се наслаждавали човешките в първите времена, са се разрушили постепенно под пагубното влияние на времето. Великанът представлява времето. Той е обърнат с плещите към Дамиег. град в Египет, а гледа в Рим и означава с това процеса на историята, като от изток е минала към запад, било пътят, по който е вървяло развитието на образоваността, която от грубо египетско идолопоклонство се е издигнала до християнската истина, съсредоточена в Рим. Различните метали, от които е съставен великанът, означават различните епохи, епохата, в която живее поетът. Пукнатините, които с изключение на главата зяпат по цялото тяло на великана, представляват бедствията и неволите, които човечеството си е навлякло със своите грехове и престъпления, от тия бедствия и неволи произлизат сълзите, които се лееят от пукнатините на великана и които по тайни пътища идат в Ада и образуват там Стикс, Ахерон, Флегетон и най-сетне Коцит.

„Пред теб е Флегетон, а Лета лее
вълни си тамо, де простений грех
надежда блага вижда да свет

забвение душите черпят в тех.
Но ти сега върви край бреговете
оттук ще те прекарам аз с успех:

там пламъците гаснат под нозете.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ЧЕТИРИНАЙСЕТА

-
128. Адът има девет кръга, но Данте, като слиза в тях, изхожда само една девета част от всеки кръг, така че, като върви все наляво, само кога стигне на края на деветата част от последния кръг, не е заобиколил цялата окръжност. Той не е могъл да срещне по-рано Флегетон, който се спуща от оная лява страна, която не е била още всецяло изходена от него.
129. Лета значи забвение. Според митологията духовете на умрелите са пили от водите на Лета, за да забравят напълно миналото. Лета не може да тече в Ада. Паметта за сторените грехове удвоява леченията на грешните.

ПЕСЕН ПЕТНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Като продължават своя път покрай Флегетон, поетите срещат тълпа от грешници, които са се провинили в насилие против природата. Между тях Данте вижда учителя си Брунето Латини, който отива с него до известно време и в разговора си с него му предсказва бедствията и славата, които го очакват, и му обажда имената на някои от своите нещастни другари.

Брегът, по който тук вървиме ний
между горещият пясък и реката,
издига се и надалек се вий

кат тия зидове, кои земята
холандска защищават от бесът
на морските талази; но реката,

коя е тук направила брегът,
по нисък и по-слаб го построила.
Далеко бяхме вече от лесът,

кога, подгонена от тайна сила,
тълпа от грешни идеше към нас
и всякоя душа бе устремила

тъй поглед в нази както в късен час,
кога в небе нов месец се възкачи,
се взират люде отдалеко в вас.

Премигаха те с своите клепачи,
както примигуват кога игла
при свещник вдянвав старички шивачи.

Една от тях през тъмната мъгла
взира се дълго в мене позна ма,
и кат подръпна моята пола,

извика: „Чудо ли или измама
е туй, което виждам?“ Поглед взрях

тогаз с душа от удивлене няма

в печалний грешник и кат го познах,
при всичко че от пламъка лицето
бе прогоряло, с поклон аз казах:

„О, теб ли виждам тука, сер Брунето?“
„Да, аз съм¹³⁰ – с жален глас отвърна той –
и прошка, моля ти се, дай ми, дето

ще дойда малко с тебе, сине мой,
и ще остава жалната дружина,
коя кат мен се мъчи в тоя зной.“

„Искал бих – казах – тука с теб двамина
да седнем, стига да ми позволи
певеца, кой ме води в таз пустиня.“

„Тоз, кой от другите се отдели –
подзе Брунето – и се спре, о, сине,
стои под огнените тез сгрели

недвижим после цели сто години;
но ти върви, по теб ще те следя;
нек жалното туй шествие отmine,

ще тичам после и ще се вредя
пак между тях.“ Не смеех да остава
брега от страх от зноя, но да угодя

на грешника, наведох ниско глава
и тръгнах тъй до него кат човек,
кой скромно почит другиму отдава.

Подзе: „По какъв жребий, своя век
преди да си довършил на земята,
дошъл си тука, дето в мраз и пек

страдай без мир на грешните тълпата,
и кой те води тука в тези тъми?“
„Там бях – отвърнах, – дето грей зората,

но пътя, кой минават наште дни,
не бях аз извървял наполовина,
кога в пуст дол залутах се сами.

Видях път стръмен, но у мен изстина
дух, вяра, да отида нанаяпред.
И пак се връщах в мрачната долина.

Тогаз пред мен яви се тоз поет
и бодрост като ми внуши и сила,
поведе ме в подземний адски свет.“

„Следи звездата, що те е водила,
теб слава обещава един ден,
освен ако духа ми е мамила

надеждата, коя будил си в мен.
И още, да не бе ме грабнал гроба,
като виждах как си щедро одарен,

помогнал бих ти в твойта млада доба;
но тоз народ, кой в твоя роден град
е слязъл от Фиезоле¹³¹, кой с злоба

и с слепота душевна е познат,
за твойто благо срещу теб ще стане
и ще те накърми с печал и яд:

130. Брунето Латини, поет и философ, комуто Данте е бил задължен много за своето ранно и обширно развитие Данте е хранил голямо уважение към тоя. когото справедливо е наричал свой учител, и голяма признателност за ползите, които е извлякъл от неговото учение Тия чувства, които изказва и тука с такова горещо красноречие, не са попречили на строгия моралист да постави в Ада грешника Брунето Латини е роден около 1220 г., той е изпълвал високи длъжности във Флоренция, но поради своите убеждения е бил изгонен заедно с много други и е бил принуден да иде да живее в Париж. Това е станало след сражението при Монтаперти в 1260 г., при което начело на гибелините-победители е стоял Фарината. В Париж Брунето Латини е написал своето съчинение „Съкровището“, което препоръчва на Данте в края на разговора си с него. „Съкровището“ е един вид енциклопедия, в която авторът се е старал да вмести всички знания на своето време. То е било написано на френски, то не е било никога издадено на тоя език. Брунето е считал тогавашния френски език по-съвършен от италианския. Той е умрял в 1294 г. във Флоренция, в която се е завърнал, след като са възтържествували гуелфите.

лозата, коя с светлина се храни,
не може между тръне да вирей;
там алчност, завист, гордост са събрани,

но чист от тез пороци ти живееш.
Съдбата готви чест велика тебе
и всяка партия ще пламеней

от жажда да те счита в едно с себе,
но ти далече стой от тая смрад:
между си нек вилнее и се тебе

фиезолската нечестива гад,
но нек остави това диво племе
фиданките отрадни да цъфтят,

в кои светеното живее семе,
което е посеял тамо Рим.
Добро, що има, от онуй е време!“

„Гласът ми да би бил – извиках – чтим
там горе. щеше йощ зора да те огрява,
ти, кой наставник бил си ми любим!

Доде живея, няма да забрава,
че с обич бащинска учил си нас
как человек се увековечава;

с любов и почит жарка моя глас
вред добрините твои ще разкрие.
Това, що чух от тебе в тоя час,

131. Фиезоле е стар етруски град, построен на един висок хълм на около три мили на север от Флоренция. Флоренция е била римска колония, основана от Сула. След разорението ѝ от Тотила тя е била изново построена и голямо число жители от Фиезоле са дошли да се заселят в града. Между тия нови преселници и старите флорентинци е съществувала дълго време вражда, която е намерила нова храна в борбата между гуелфи и гибелини. Тая вражда се проявява и в озлоблението, с което двамата поети говорят тука за тоя народ, който се е спуснал някога от Фиезоле. Една обща поговорка е наричала флорентинците слепи. Предполага се, че това прозвище им е било останало, защото са повярвали в обещанията на Тотила, който иначе не е могъл да постигне целта си, и са оставили да влезе в града и да го разори.

от моя ум не ще да се изтрие
и ще го кажа на оня, чийто взор
въз всяка тайна може да пробие.

Не първи път в печалний тоз простор
подобно слушам ази предказане, –
но стига нивга да не дам позор

над мен да падне, какво ще нек стане,
стрелите съм готов да претърпя
най-люти на съдбата без роптане.“

Поета, който в горката тълпа
вгледал се беше, си възви очите
към мен и каза харно да вгълпя

в сърцето туй, що чуха ми ушите.
С Брунето разговора пак подзех:
попитах, ако има знаменити

между онез, кои съгледал бях
до него, нещо за тях да ми каже.
„Да, има, отговори, между тях

такива, за кои да знаеш важи-
На другите тъй броят е голям,
не бих могъл, макар да исках даже,

добра ил лоша вест за тях да дам.
Като книжовници са се славили
ил сан духовен са имали там:

едни пороци тях са опятнили.
Да би могъл да вникнеш в тая сган,
пред твоя поглед биха се вестили

Франческо от Акорсо¹³², Присциян¹³³
и онзи, кой престъпно обезчести
с живота си позорни своя сан

и затова от Арно го премести
слугата на слугите в Бакильон¹³⁴,

де, без до гроб да се разкай и свести,

прогнили си кости остави он,
но да остана повече, не смея,
на тълна нова слушам горкий стон,

а аз не мога да отида с нея;
за моето «Съкровище» смисли,
в което на земята йощ живея.“

При тия думи той се отдели
и затърча в пустинята проклета
кат онез, кои най-бързи са били

в игрите на Веронските¹³⁵ полета.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ПЕТНАЙСЕТА

-
132. Франческо от Акорсо е бил знаменит законоводец и учител по законоведение в Болоня, където е умрял в 1294 г.
 133. Пресциан е бил латински граматик от V в., роден в Кесаря.
 134. Касае се за един флорентински владика, Андрия ди Мони, който за своите порочни нрави е бил преместен от слугата на слугите, т. е. от папата, във Виченца, където тече река Бакильон.
 135. Във Верона са ставали в първата неделя от великия. пост надтичвания със зелено знаме. Брунето, за да достигне своята дружина, е. тичал така, както са тичали ония, които са вземали участие във Веронските игри.

ПЕСЕН ШЕСТНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ, При края на третата ограда, отдето захваща да се спуща Флегетон, като се спуща в осмия кръг, поетът среща нова тълна нещастници, наказани за същия грях. Трима знаменити негови съграждани се отделят от тълната и дохождат при него: поетът разговаря с тях за упадъка на политическите и обществени нрави във Флоренция. После пристига на брега на осмия кръг, дето по един знак от Виргилия едно ново чудовище се показва при тях от бездната.

Стигнахме там, де чуят се вълните,
които шумно в кръг се спущат друг,
кат кошери, кога бръмчат пчелите.

Под огнения дъжд към нази тук
подаде се тълна неизброима,
отвред ме оглуши плачевен звук.

В часът от нея се отбиха трима
и с глас извикаха към мене: „Спри,
почакай, ако жалост в тебе има,

и малко с нас сами поговори;
ако не лъже нази облеклото,¹³⁶
и ти видял си светлите зари

в тоз горки град, къде царува злото.“
С какви, о Боже, язви аз видях,
че бе покрито всекиму телото!

Кога да смисля, тръпна цял от страх.
Поета, щом зачу им виковете:
„Учтив – каза – бъди и мил с тях;

бих рекъл, да не бяхме тъй обзети
от огъня, кой пада в тоя кът,
да срещнеш ти тез грешници триклети.

наместо те към теб да бял път.“

При туй те своята песен пак завиха
и жално се разнасяше плачът.

Кога до нас най-сетне доближиха,
почнаха те да се въртят на кръг
и мен като борци те се сториха,

когато голи, с погледи на влък,
се дебнат, един друг се наблюдават,
ту прави, ту превити като лък.

Додето следваха така да правят,
все поглед те държаха в мене впит.
О, ако отвращение теб внушават

и тоя край, и наший грозен вид –
обади се един. – то подари ни
за паметта ни поглед жаловит,

И молим ти се, кой си ти, кажи ни,
кой жив минаваш тъй през черний Ад,
Тоз, кой от рани кат одран се чини,

по чийто стъпки аз вървя отзад,
за своя ум и мъжество в награда
навред прославен бил е и познат;

той внук е бил на щедрата Гвалдрада¹³⁷
и Гвидогвера се е наричал;
а други, който с нази тука страда,

е Алдобранди¹³⁸, за кого с печал
и почит трябва да си спомнят горе,
а мен светът е Рустикучи¹³⁹ звал;

жена коварна с своите раздори
хвърли душа ми в неизкупен грех,

136. В Средните векове всеки град е имал свой начин да се облича, който се е отличавал от облеклото на околните градове. Флорентинците са носили качулка и дълга дреха без дипли, която се е стягала на кръста Данте е имал обичай да носи на главата си една шапка, от която са се спущали две превръзки.

кой името ми честно опозори.

Да нямах страх от огъня, при тех
бих отърчал през пясъците знойни.
„Не отвращение, а скръб, подзех.

изпълни ме, щом вожда ми достоен
ми обясни кои сте вий. Кога
оставихте гълпите многобройни

а тръгнахте към тази тук. Тъга
сетих, защо земя ни е родила
една, и от детинство досега

била е вашта памет мене мила.
Оттук по стъпките на верний вожд
отивам аз към светлата могила,

но кат и в своята най-дълбока нощ
по-рано трябва мене да приеме.“
„Нек онзи, кой владее всяка мощ,

дари ти да живееш дълго време –
каза духът – и както слънце грей
посред завистници смутени, неми,

-
137. Гвалдрада (Гуалдрада), флорентинка от благородно потекло, е била жена на Гуидо Стари, който е произхождал от немско семейство, преселено в Италия по време на император Отон . От тях са произлезли графовете Гуидо, които са били владетели на Казентино и на много замъци в долината на Арно. Един от синовете им е бил баща на Гуидогуера, за когото се говори тука. С 400 флорентински рицари гуелфи той е взел участие в сражението при Беневенто в 1266 г., където Шарл Анжуйски е победил Манфред. Победата се приписвала на неговото участие в сражението Шарл Анжуйски, който е спечелил в това сражение Кралството на двете Сицилии, е помогнал на Гуидогуера да влезе във Флоренция, отдето е изпъдил гибелините, като е предал властта в ръцете на гвелфите.
138. Тегайо Алдобранди, благороден флорентинец от фамилията Адимари И той като Гуидогуера е бил храбър пълководец Той е съветвал флорентинците да не воюват със сиенци. Но те не послушали съветите му и били разбити при река Арбия. Флорентинците, които не са искали да се възползват тогава или че могат вече да се ползват от неговите съвети, трябва с печал да се подсещат за него.
139. Якопо Рустикучи е бил богат флорентинец, прочут със своята храброст и щедрост. От омраза към жена си, която напуснал и заради която му се отвърнали всички жени, той изпаднал в онзи порок, за който е наказан тук.

след тебе твоят слава да светлей;
но както първо, в нашата родина,
кажи ми, доблест йощ дали живеи,

или в сърцата тя съвсем загива?
Борсери¹⁴⁰, който тука между нас
отскоро своята съдба проклينا,

със разкази печални всеки час
сърната ни раздира.“ – „Нови люде¹⁴¹
й за печалби бърза дива страст

разврат вселиха, кой от теб прокуди,
Флоренцийо. навеки доблестта
и бедствия над теб безчет възбуди!“

Така извиках с дигната глава
и грешните спогледаха се, поразени
от правдата на моите слова.

„Блазе ти, ако сявга без смущенье
тъй истината прогласяваш ти! –
в ответ и тримата казаха мене. –

Кога оставиш тия мрачини
и върнеш се при светлината тиха
на слънцето, за нази там спомни.“

При тия думи своя кръг сломиха
и като на криле, с ход бърз и лек.
доде да мигна, надалеч се скриха.

Тръгнахме ние пак по твърдий брег
и скоро там стигнахме, де реката
шуми и окол буди силен ек,

тъй че не чули биха се словата.
Кат таз река, що с тихи си вълни,
под име Аквакета¹⁴² е позната,

коя от Монте Везо се струи
по източния склон на Апенини

и име и течение мени

веднага щом оттатък Форли мине, –
а горе, над Сан Бенедето, с стон
гръмлив в дълбоки спуща се долини,

така и тук червения Флегетон,
се спуща долу през скали разбити,
реве и ек наокол буди он

такъв, кой оглушава ви ушите.
Препасан бях с въже¹⁴³ и бях мислил
да хвана с него звяра страховити,

кой пръв пред мен се бе явил.
Отвих го, после го събрах в ръката,
тъй както бе поискал вожда мил,

и нему го подадох мълчешката.
Надясно малко той се поотби
и през вълните буйни на реката

във бездната зинала го хвърли.
„Това какво събитие предвещава?“ –
казах си, кат съгледах, че стои

като човек, кой нещо очигава.
Мъдрец, кой по всяко дело
и в мислите най-тайни прониква,

-
140. Гулиелмо Борсери е бил известен със своя весел и приятен характер и е бил любимец на двора. За него говори Бокачо в деветата новела на своя „Декамерон“.
141. Поетът заклеява ония, които, достигнали на власт не по достойнство и не от желание да служат на народното благо, мислят не за своите длъжности, а как да се възползват от случая, за да се обогатят. Тая дива страст към бързи печалби дава повод към поквара (корупция) не само по своя заразителен пример, но и защото го създава нарочно като почва, на която може единствено да се крепи и развива безнаказано. Съучастници са нужни във всяко злодеяние и още повече тука.
142. Река, която се втича в Адриатическо море и която до град Форли се е наричала Аквавета (тиха вода), а от Форли нататък Монтоне Реката, която тече дълго време в планината, се спуща с голям шум в долината при Сан Бенедето, където се съединява с други два потока. И днес още преди да стигне Форли, тя се нарича Монтоне.

каза ми: „Скоро с чудно си тело
де се яви това, що чакам да излезе
на бездната из мрачното легло.“

По-харно е за истините тези
човек да си мълчи, защото нам
вестяват се по външните белези

като лъжи да са, и себе срам
тоз, кой ги разгласява, си написа;
но аз не мога тук да не предам

това, кое пред моя взор вести са.
Кълна се в тез песни, че аз видях
тук образ, който би могъл да. Слеса

и онзи, кой не знае що е страх.
Отдолу идеше към нази горе
като плувец, кой с чевръст и смел замах

издига се от дън дълбоко море,
за котви, дето е слизал, и с врат
и с мощни мишци вълни пори,

а пък с нозе си блъска ги отзад.

143. Въжето, с което Данте казва, че е искал да хване пантерата и което Вергилий хвърля в бездната, за да накара Герион да излезе и да ги свали в осмия кръг, има символическо значение, на което от разни тълкуватели се дават различни обяснения. Ако се приеме, че Данте в своите младини е бил постъпвал във францискански манастир, но е напуснал ордена, без да се посвети окончателно на монашество, това е въжето, с което се препасват монасите от францискански орден, и означава силата, с която успяваме да надвием страстите. С тая сила, която заключава в себе си добродетел и въздържание. Данте се е домогвал да хване пантерата, символ на сладострастието, и да я направи безвредна. Според едни тълкуватели въжето означава хитростите, с които е обвито на всеки човек сърцето. Данте, за да достигне до пълно съвършенство, трябва да освободи себе си от тия хитрости. Това и прави Вергилий, като хвърля въжето в бездната. Понеже в тая бездна живее Герион, който олицетворява лъжата и лукавството, той познава знака, що му хвърлят, и веднага се изкачва горе. Според друго тълкуване, всъщност Герион представлява лъжата, въжето е символ на правда, прямотието, доблест, съединени с умереност, пред които лъжата остава обезоръжена и посрамена.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ШЕСТНАЙСЕТА

ПЕСЕН СЕДЕМНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетът описва чудовищния образ на Гериона, при когото се приближават той и Виргилий. Доде Виргилий говори с Гериона, Данте отива да види лихвоимците, наказани да седят до голямата бездна под дъжд от пламъци, и между които вижда някои познати. След туй се връща при Виргилия, с когото! на гърба на Гериона се спущат в осмия кръг.

„Ей звяра¹⁴⁴, кой опашка остра шава,
гори минува, войски ломи
и градове и цял свят развращава.“

При тия думи вожда устреми
към него взор и даде знак с ръката
да приближи, дет бяхме спрени ний.

И този скверен образ на лъжата
възкачи се пред нази на брегът,
а виеше опашка над скалата.

Както пленява праведник духът
с вид благ, тъй благо нему е лицето;
усмивки на очите му блестят,

но змейско е телото му проклето
надолу от главата. Лапи две
космати му стърчат от раменете.

Обшарени са в вид на кръгове
гърбът, корема и ребрата цяли:
ни турци, ни татари¹⁴⁵ платове

със толкоз краски светли не са ткали,
нито на Арахне¹⁴⁶ от стана лек
изтканите платна са тъй блестяли.

Как тия лодки, що на сухий брег
са наполовин и наполовин в водата,

като Кастора¹⁴⁷, кой на слънчев пек

край Дунава изкарва си главата,
а вътре своята опашка крий,
когато риба да измами смята

така на камъните звяра злий
бе опрял се беше тука на гърдите,
а виждах, че опашката се вий

над бездната с връх остър, ядовити,
подобен на език на скорпион.
„На нови мъченици предстои ти

сега да чуеш жалний стон“,
каза поета, кат тръгна пред мене,
надясно край звяра премина он

по самий ръб на камъне срутени.
Сторихме десет стъпки с вожда благ,
съгледаха очи ми ужасени

от грешници нещастни цял рояк,
насядали край устъето ужасно
на бездната. Към тях направи знак

поета и каза ми: „Тебе ясно
да стане всичко в тоя кръг, иди
при тях и от прекеждие опасно

не бой се там, но дълго не седи,
а аз ще поговоря с звяра тука
да земе нас на мощни си плещи.

144. Герцион, символ на лъжата, е царувал, според доисторическите предания, в Балеарските острови, където е имал една обширна гостилница. Той е приемал гости от всички страни, примамвал ги с ласкателства и с благи думи и след като ги е настанявал в своята гостилница, обирал ги е и ги е убивал, а после ги е давал на конете си да ги ядат. Херкулес, като дошъл в тая земя, убил го за злодействата му, след като намерил яслите му пълни с умрели човеци.

145. Турците и татарите са обичали винаги да носят скъпи светлоцветни платове.

146. Арахне, знаменита тъкачка от Лидия, която е била преобразена в паяк от Атина Палада.

и пълна в туй ще имаме сполука.“
Така сами отидох там, отдето
на горки плачове се чуише звука.

Всред жежкий пясък тоя народ клет
насам-натам си махаше ръцете,
да спира пламъците, що безчет

отгоре падаха. Тъй куче лете,
кога на слънце се пече, от гад,
коя го хапе, брани се с нозете.

Но вирах се, а грешник мен познат
всред тях напусто исках да открия.
Те всички носеха на своя врат,

и все с различен цвят и знак. Кесия,
в коя вгълбил бе всеки взор,
пламнал от ненаситна лакомия.

Върху една от тях на жълт простор
изписан беше лев със цвят лазурен¹⁴⁸.
Погледнах пак и малко по-отпред

съзрях кесия друга с цвят пурпурен,
на него гъска бяла кат млеко;
а по-далече, с поглед мрачен, бурен,

седеше грешник един, у кого
свиня лазурна на кесия бяла
съзря случайно моето око

„Каква теб смелост тука е довела? –
извика. – Бягай, но понеже йощ
от теб смъртта данта си не е зела,

узнай, че зайдно с мене в тая нощ
и Витальяно¹⁴⁹ ще се изтезва.
Падванец съм. Неодолима мощ,

147. Кастора държи опашката си във водата и изпуска от нея една маслена материя, с която примамва рибите.

коя на грешник никои не прощава,
при флорентинци ме постави тук,
и тоз народ уши ми уморява

на викове едни с безспирний звук:
«При нас кога ще дойде кавалера¹⁵⁰
с трите кози?»“ При своя вожд и друг

след туй прибързах аз да се намеря;
заварих го, кога го там стигнах,
че на плещите бе седнал на звера.

„Сега, каза ми той, бъди без страх,
по стълба такваз тук се слиза доле:
затуй от бездната тоз звяр виках.

Пред мен качи се на плещите голи,
с опашката да ти не стори зло;
очи ми ще те пазят от неволи.“

Усетих тръпки в цялото тело,
като човек, когото треска хваща,
при тез слова. Но както при дело,

що на опасен подвиг го изпраща,
пред господаря си от страх и срам
и роба малодушни смелост сяща,

тъй пред водача, кой стоеше ням,
в душа ми колебаньето изчезна.
Качих се на звера коварен там

и дума от уста ми не излезна.
А той, кат ме обви с ръце „Тръгни
за страшната, о ГерIONE, бездна,

148. Тия кесии, които висят на гърдите на тримата грешници, на които поетът описва знаковете и краските, са гербове на три благородни фамилии, двете от Флоренция и третата от Падуа, където е цъфтяло лихвоимството. Лихвоимството е било цветущо и във Флоренция и не е чудно, че има много флорентинци.

149. Виталиано е бил прочут лихвоимец от Падуа и поетът справедливо му е отредил още през живота му Място в Ада.

каза, но слизай бавно и помни,
че носиш товар нов за тез огради.“
Както, кога на път се устреми,

отстъпва първо ладъята назади,
тъй Герион оттук се в път впусна
и в волний шир когато ни извади,

в полукръг зави се на витло, махна
опашката си, гъвка като риба,
и с мощни лапи смело той почна

въздуха непрогледни да загриба.
Ни Фаетон¹⁵¹ е страх кат мен патил,
кога, коне сълнечни он да шиба,

пожар в небето е възпламенил,
нито Икар¹⁵², когато под крилете
внезапно въсъка се е стопил

и чул е на баща си виковете.
Изтръпнах цял, когато се видях
унесен в тия мрачини проклети.

Навред обръщах ази поглед плах,
но нищо друго мен не се вестеше
освен зверът, кой носеше ле в тях.

Той бавно плуваше, ту се въртеше,
ту слизаше, но туй познавах аз
по силний вятър, който се стремеше

отдолу и в лицата бийше нас;
а чуех в бездната дълбока, чърна
как Флегетон ехти с гръмовен глас

Под себе осмелих се да назърна,
но вопли, плач и огньовете безчет

150. Тоя кавалер е някой си Джовани Буйамонте, който е бил известен като крайно безсъвестен лихвоимец. Той е бил наказан още на земята, където е умрял в голяма бедност.

накараха ме с страх да се отвърна.

Веч стигахме ний в тоя край проклет
и повече неволи и патила
към нас се приближаваха отвред.

Както сокол, кого е уморила
хвърчидба безуспешна, криле свий,
надолу спуща се за нова сила

и дълго, на витло като се вий,
далече кацва от ловец сърдит,
тъй тоя звяр, на кой седяхме ний,

остави ни най-сетне на скалите,
що в дъното стърчат на осмий кръг,
а сам изчезна тутакси в тъмите

като стрела, опъната от лък.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН СЕДЕМНАЙСЕТА

-
151. Фаетон е бил син Аполонов (К. Величков допуска неточност: Фаетон е син на бога на слънцето Хелиос – б. NomaD). Аполон (Хелиос! – б. NomaD) му бил позволил един ден да води колесницата на слънцето, но в своята неопитност той оставил колесницата да се приближи толкова много до небето, че то се запалило и малко останало да пламне и да изгори цялата вселена. На запаленото място на небето се образувал оттогава Млечният път, Юпитер (Зевс) в гнева си прострелял Фаетон с мълния и ги сгромолясал в Подиже, стария Еридан.
152. Икар е бил син на Дедал и заедно с баща си е избягал от критския лабиринт с криле, залепени с восък. Като се приближил много до слънцето, восъкът се стопил, крилето се отцепило и той паднал и загинал в морето.

ПЕСЕН ОСЕМНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Осмият кръг, наречен „проклети ями“, е разделен на десет ями концентрически, във всяка една от които са наказани особен вид лъжци. Поетът описва двете първи ями, дето са наказани грешници, които са се провинили като съблазнители и ласкатели.

При ямите проклети¹⁵³ бяхме ний,
с железноцветни камъне покрити
като зидът, кой окол тях се вий.

Те кръгове са грозни, страховити,
кои се все стесняват, а посред
на бездна се разтварят гълбините.

На мрачна твърдина те имат глед,
стените на която окръжават,
в защита, ширни пропасти отворед

и както мостчета се възвишават
над ямите и вьнкашния бряг
на замък с портите съединяват,

така на кръглий зид, широк и як,
грамадни канари се тук подпират
и на дъга, високо, в черний мрак,

над десетте долини се простират,
а в бездната, коя в средата зей,
кат спици те на колело се сбират¹⁵⁴.

Към грозний ров, кой първи се черней,
пред мен наляво вождът се отпрати.
Там вид, от който сърцето леденей,

от мъченици мене се представи,
които срещаш тука първи път,
и няма моят ум да ги забрави.

Бе пълен с голи грешници долът,

кои в два реда разделени бяха:
онез, които се отсам тълпят,

с лица обърнати към нас търчаха,
а другите, къде вървахме ний,
но по-чевръсто нанаяд вървахя

Тъй в Рим на моста, който Тибър мий,
кога поклонници са се тълпили
за юбилея – ред да се добий,

посоки две различни са следили:
към старий замък и към храма свят
от край един едни са се стремили,

а други от друг край се връщали назад.¹⁵³
Рогати дяволи в ръце с камшици
в долът стояха и по гръб, по врат

с тях биеха триклети мъченици,
които бягаха с лудешки бес
и жално викаха на вси езици.

Доде тъй гледах тоз подвижен лес,
един съзрях аз и казах веднага:
„И другаде виждал съм, а не днес

за пръв път тука, този, който бяга.“
Зад вожда малко нещо повървах;
нешастний грешник почна да се слага

и да се крий от другите от страх

153. Данте нарича тия ями *Malebolge*, дума, съставена от *malt* и *bolge*, зли, кални ями, трапища. Мисля, че названието, което им дадох на български, проклетни ями, се схожда напълно назначението на тия ями.

154. Данте е описал твърде нагледно осмия кръг. В центъра се намира една кухня във вид на бездна, през която се слиза в следващия кръг. Наоколо се извиват една до друга десет стени, кръгли и концентрични. Между една стена и друга има дълбока яма. От централната кухня като спици на колело се издигат високи скали, които във вид на мостове стърчат над ямите и опират с краищата си на стената, която заобикаля извън целия кръг Тия скали приличат на мостове, които съединяват портите на една крепост с външния бряг на трапищата, с които е заобиколен: за по-лесна защита.

да не позная кой е всред тълпата,
но без успех, защото му казах:

„О ти, кой там навеждаш си главата,
и тук с еднакви ако си черти,
какви носил си нявга на земята,

Качянимико¹⁵⁶ горе бил си ти.
Защо духът ти тук се изтезава?“
„От сърце мен не ми се хората,

но сладкият език ме принуждава,
кой тук ми наумява родний край,
и своите беди ще ти разправа.

Светът каквото и да казва, знай,
че аз съм онзи, който за награда
и като знайх с каква я цел желай,

маркизу съм продал Гизула млада;
но от Болоня само ази тук
не съм за грях подобен, който страда.

Срещнал би повеч тука е своя друг
от таз пасмина алчна, изхабена,
отколко има там, де нейний звук

се чуе между Рено и Савена.¹⁵⁷
Едва изказа туй на свои език,
викна му един дявол и начена

155. За юбилея на папа Бонифаций V е имало голямо множество поклонници в Рим. За да се добие повече ред и да не се блъскат поклонниците, кога са отивали за храма на св. Петър, когато са се връщали оттам, мостът, който води за църквата, е бил разделен на две отделения. По единия са минавали ония, които са отивали към стария замък, т.е. Адриановата гробница, наречена сега „Сан Анджело“, и към „Св Петър“, който се намира отвъд Тибър, а по другото отделение са минавали ония, които са се връщали назад. По такъв също начин са вървели и грешниците в първата яма, която се представлява разделена на две половини. Грешниците са тичали, едните обърнати с лице към поетите, а други с гърба. Понеже поетите са вървели наляво, те са гледали лицата на ония грешници, които са тичали от дясна страна на ямата. Това са били ония, които са съблазнявали жени за чужда сметка. Тичали са, обърнати с гръб към тях, ония грешници, които са били съблазнявали жени за своя сметка.

при туй без жалост да го бий с камшик:
„Махни се, тук жени за продан няма!“
И той търти да бяга с жален вик.

Тогаз при себе вожда призова ма
и кат тръгнахме скоро от брегът,
качихме се на канара голяма,

коя виси отгоре на долът
и под която две тълпи голи
се виждат как без отдих все гърчът.

„Сега се обърни и виж там доле
онез, що гърбом тичаха напред“ –
поета ми каза. Във тези неволи

едва се бях вгледал, от скръб обзет:
„Виж онзи, продължи, кой всред тълпите
тъй горд изглежда, както в онзи свет

е нявга бил без сълзи на очите.
Язон е вожда безподобни, кой
в Колхида златното руно похити.

На остров Лемнос бе излязъл той,
кога жените бяха там избили
мъжете всички. В жесток разбой

не бе се осквернила Езифили¹⁵⁸;
плени се в нея тутакси Язон,
коварно съблазни я с думи мили,

а бремна я там остави он,
с борба безмилостна с беди безмерни.
На клетвите й горки жалний стон

156. Качянимико, от Болоня, е бил продал собствената си сестра, Гизула, на Обицо II, маркиз на Есте, за пари или просто за да спечели благоволенията на маркиза Имало е, види се, противоречиви тълкувания по тая мръсна история и затова Качянимико предупреждава поета да знае, че той е продал сестра си.

157. Рено и Савена текат от двете страни на Болоня и на част от неговата околия. В Ада има повече болонци, наказани за такъв също грях, за какъвто се изтезва тук Дантевият събеседник, отколкото между Рено и Савена.

изкупва тука той в тез ями черни,
както и на Медея жалостта,
в куп с всички съблазнители безверия.

Но доста сме гледали тез места
и двойната от грешници верига.“
Стъпихме на брега на пропастта;

от вторий зид скала се нова дига,
възкачихме се ний по новий мост:
стенанье ново до слуха ни стига.

В воня ужасна тъне долът тоз,
увит от изпарения горещи,
които погнусяват и очи, и нос.

По-харно за да види, с вожда вещи
възлязохме наврѣх на моста ний:
така изглежда тоя дол вонещи,

като че всички грозни мръсотии
от целий свят да бяха в него сбрани.
Едва успява взора в тез помий

черти със човешки вид да схване.
Внезапно в одного се бях вгледал,
под мене кой случи се да застане

„Защо, извика грешника с печал,
очите ти тъй в мене са се взрели?“
„Защото и друг път съм те виждал;

от Лука си, познах – Интерминели¹⁵⁹“
„Да, аз съм. с плач каза ми той в ответ. –
Ласкателства са мене тук довели,

158. Язон, който е похитил златното руно в Колхида, е минал през остров Лемнос, когато там жените, по поощрение от Венера, са били избили всички мъже. В тия убийства не е била взела участие само Езифили (гр. Хипсипила). Язон, комуто се понравила, я съблазнил с лъжливи обещания, а после я оставил. В проклетите ями той изкупва нейните клетви, както и коварната си невярност към Медея, дъщеря на колхидския цар, която също е била съблазнена от него и после напусната.

159. Интерминели е бил известен със своите работолепни и фалшиви ласкателства.

кои без мярка сял съм в онзи свет.
Не мислех тук какво ме ожидава.“
„Сега, каза ми милият пост,

вникни по-долу и оназ гнуснава
и рошава жена там виж добре,
коя ту сяда, ту кат луда става

и със нокте месата си дере;
Таида¹⁶⁰ е, коя в разврат е гнила,
доде е взела душа да бере;

но стига сме гледали тез патила.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ОСЕМНАЙСЕТА

160. Таида играе роля на гнусната куртизанка в комедията на Теренций „Евнух“.

ПЕСЕН ДЕВЕТНАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Данте и Виргилий минават в третата яма дето се наказват симоняните, които са търгували със свещени неща. Те стоят там, забучени в земята, в тесни дупки, с главата надолу, а нозете им се гърчат навън, обвити в пламъци. Данте разговаря с един грешник и след като изказва своето негодувание против нечестните служители на църквата, минава с Виргилий в следната яма.

Симон магеснико¹⁶¹ и всички вие,
които с Божиите търгувате неща,
позора песента ми ще разкрие,

във кой е вас въвлякла алчност зла!
На моста стръмни, кой се възвишава
над третий дол, пристъпяхме в нощта.

О разум висши! Как се проявява
изкуството ти чудно нанавред,
и на небето, де грей твоята слава,

и на земята, и в тоз мрачен свет!
Тъй както в моя хубав Сан-Джовани¹⁶²
на окол купела, що е посред,

и други купели са издълбани,
така по камънака, с кой долът
и двата бряга са постлани,

пред мене и зад мене, в всеки кът,
аз виждам дупки с ширина еднаква
навред, къде очите ми се взрът.

Във всяка грешник клет честта оплаква.
що е заслужил с своите дела
и всеуе милосърдие очаква,

в тях грешните със голи си чела
забити са надолу със главата,

а вѣнка, в неподвижната мѣгла,

стърчат и бясно махат се краката,
увити с пламъци, които в вид
на алени езици от земята

излизат, дето трупа е зарит,
и се изкачват до петите горе.
„О вожде, с глас продумах жаловит

кажи ми кой е онзи, кой се бори
така безсилно с пламъка червен,
и с него може ли да се говори?“

Поета тутакси отвърна мен;
„По полегатий бряг, ако желаеш,
там ще те заведе и поразен,

от същия грешник клетки ще узнаеш
и греховете му, и кой е он.“
„Учителю, кой всяка тайна знаеш,

за мене твоята воля е закон.“
Едва изказах тия думи, двама
тръгнахме ние по скалистий склон

и лесно в кръглата слезнахме яма,
де пламъците пушат син светлик.
Поета, кой държеше ме, пусна ма

при дупката, де горкий мъченик
отчаяно се вайкаше с нозете.

-
161. Симон магесника (Симон Мага) е предлагал на апостол Петър пари, за да получи дарба да прави чудеса. Оттогава търгуването с религията и със свети неща се нарекло симония.
162. „Сан Джовани“ е стар храм във Флоренция срещу съборената църква „Santa Teresa“. Както имах случай да кажа на друго място, тя е била по-рано езически храм, посветен на бог Марс, покровител на Флоренция. Тая църква служи за извършване на кръщения. За тая цел в старо време около главния купел е имало и други дупки, които според едни са служили също за кръщения, а според други в тях са стъпвали свещениците. За Да бъдат по-близо до водата и да не са принудени да се навеждат много, кога потапят децата в купела.

„О клетнико, кой тук с заровен лик

жестоко тъй си плащаш греховете,
продумай, ако в тебе още слух и глас
не са били завинаги отнети.“

Говорех и глава навел бях аз.
Така духовника се наклонява,
кога, за да забави смъртний час,

убиец го лукаво призовава
от трапа, дето го заравят жив.¹⁶³
От дупката, крака си кат пошава,

отвърна грешника¹⁶⁴ с глас треперлив:
„О Бонифаций¹⁶⁵. ти ли си пред мене?
Три годин си дошъл, дух нечестив,

по-рано тук от мойто прокобене.
Насити ли се на благата там,
зарад кои, без срам, без угризене,

обсеби и до днес скверни без срам
съпругата небесна?“ От смущене
останах като вцепенен и ням,

но вожда, като приближи до мене,
пришепна ми: „Не съм, не съм, кажи.“
Изпълних неговото повелене

и грешника захвана да движи
нозе си с дива беснота в въздуха
и тез слова, които придружи

с печален плач, из ямата се чуха:
„Що търсиш тук? Мойто ли тегло
да видиш смело, в таз долина глуха

дошъл си. преди твоето тегло
с зарите светли да се е простило?
Узнай, че горе моето чело

тиарата свещена е носило.
На мечката съм аз от гордий род
и потеклото мечешко тъй мило

било е мене, че през цял живот
ръце ми са съкровища трупали
на благо тем, а тук под тоя свод

таз грозна дупка мене са дълбали.
Пред мен, сразени за еднакъв грех,
и други в тая дупка са стърчали:

скалата е приела вече тех
и крие ги в нощта си безотрадна.
Когато онзи, за кого те зех,

яви се тук. и ази там ще падна,
но той по-малко ще стърчи от мен,
увит със пламък в мъка безпощадна,

защото недалеч е оня ден,
кога ще дойде пастир друг безверни ,
с по-грозни злодеянья опятнен,

и в изкупление на злодейства черни
и мен, и него ще замести он¹⁶⁶.
От алчност гнусна, за помами скверни,

подобен на продажния Язон¹⁶⁷,

-
163. Между другите жестоки наказания в старо време съществувало и едно подобно. Престъпника са забивали с главата надолу в една дупка и после са хвърляли пръст отгоре му, за да го задушат жив. Случвало се е някога, че нещастният, за да забави смъртния си час, е заявявал, че има да направи някаква изповед и е призовавал за тая цел духовника, който е присъствувал на наказанието, а в това време палачите са преставали да хвърлят пръст в дупката.
164. Тоя грешник е папа Николай от рода на Орсини. Затова и казва по-долу, че е от рода на мечката (Orso, мечка). Той се е възползувал от властта, за да трупа богатства за своите роднини. Тоя грях е бил общ на почти всички папи.
165. Бонифаций V. Понеже Данте предполага, че е слязъл в Ада в 1300 г., а пък Бонифаций е умрял в 1303 г., папа Николай III, като го вижда и като го взема за Бонифаций, удивлява се, че тоя последният иде три години по-рано, отколкото е предречено, да го замести в дола на симоняните.

тому в угода, който в Париж влада,
ще стъпче той и вяра, и закон.“

При всичко че страдалците пощада
заслужават, аз отвърнах му без жал:
„О дух злочест, кажи. каква награда

Спасителят от Петра е искал,
когато ключовете поверил е?
Върви след мене само е казал.

И за пари ли пак Матей добил е
апостолски наместо Юда сан?
И прав е жребия, кой теб сразил е,

въз теб от тебе същия призван:
пази, не дигай си сега очите
от тоз имот, неправедно събран,

кой с смелост против Карл въоръжи те¹⁶⁶.
Оназ тияра да не бе носил,
която с почит пълни нам душите,

по-горки думи бих ти говорил,
защото ваший алчен дух съблазън
и извор на беда е сявга бил,

за честните и за добрите казън,
за лошите опора Зарад вас,
продажни пастири, от горест смазан,

-
166. Бонифаций ще стърчи по-малко от Никола, защото на негово място ще дойде друг безчестен папа. Тоя папа е Климент V, който е бил избран с покровителството на френския крал Филип Хубави и който, за да угоди на покровителя, си, е преместил папското седалище в Авиньон. Никола е умрял в 1280 г., а папа Климент в 1314 г. Понеже Бонифаций е умрял в 1303 г, то папа Никола го е чакал в дупката 23 години, а Бонифаций ще чака наследника си само 11 години.
167. Язон е бил брат на Онияс. Той е достигнал до първосвещенически сан в Ерусалим с пари чрез покровителството на сирийския цар Антиох. Между другото обвиняват го, че е ограбил ерусалимския храм, за да обогати Антиох. Подобно Язон, Климент, за да угоди на френския цар, е пренесъл папската столица в Авиньон и допуснал да унищожат тамплиерите.

евангелиста е видял оназ,
коя простира над водите власт и сила
как в увлечение от долна сласт

с царе безсрамни блудства е вършила:
оназ, коя от рожба с седем е глави
и в десет рога помощ е черпила,

доде мъж ѝ искал е да върви
по път на доблестни и чисти нрави.¹⁶⁹
О алчни пастири, не сте ли ви

по-лоши от езичници гнусливи?
Ваш бог не е ли златния телец?
Ах, Константиние, колко зло направи,

когато над духовний си отец
ти своя дар велик поднесе!¹⁷⁰
Тъй говорих аз на безверни жрец,

а той безспирно махаше с нозе си,
от угризене или пък от яд.
Учителят ми, без да се намеси,

с наслада слушаше ме изотзад.
Кога свърших, в ръце си ме прегърна
и тъй по пътя, кой ми бе познат,

от таз долина ме изнесе чърна
и лек, и бърз по стръмни канари
възведе ме. Доде да се озърна.

пред мен долина нова се откри

168. Данте обвинява, съгласно с много историци, папа Николай, че е помогнал с пари за приготвление на клането, известно под името Сицилийска вечерня (Verges sicilennes), което е станало на втория ден на Пасха, когато камбаните са звънили за вечерна служба. В това клане са били избити всички французи, които са живели в Сицилия и главно в Палермо. Той е бил озлобен против владетеля на Сицилия Карл Анжуйски, който отказал да даде една своя внучка за един негов внук, като е отговорил, ако и на паната краката да са червени, той не е достоен да Се сроди с френския двор.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДЕВЕТНАЙСЕТ

-
169. Данте, като изменява свободно видението на евангелиста Йоан в откровението за Вавилон и като го отнася към Рим, уподобява тоя образ на жена Рим в случая може да се вземе за църквата, която има свое седалище в Рим. Водите, в които жената мие нозете си, а народите, които църквата управлява; седемте глави са седемте дарове на св. Дух, десетте рога са десетте заповеди Църквата е загубила своето високо значение, когато папите, нейни съпрузи, са се отрekli от пътя на Божиите закони и за лични и светски облаги са я оставили да блудствува с царете, да става оръдие на техните честолюбиви помисли и цели.
170. Данте е вярвал, като всички в негово време, че Константин Велики, като е приел християнството, е отстъпил Рим на папите.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите минават в четвъртия ров, дето се наказват ония, които са лъгали света с гадания и магии. Лицето им е обърнато откъм гърба и те, като не могат да гледат отпреде си, вървят надире. Виргилий посочва на Данте някои грешници, между които е Манто, и разказва как родният му град Мантова е бил основан и е получил името си от тая магесница.

За нови мъченици аз ще пея.
Долината ехти от плачове:
кога от връх от моста взрях се в нея,

между дълбоките й брегове
видях аз в сълзи грешници обляни:
движеха се те в дълги редове

полека, кат в селата християни,
кога в духовно шествие вървът.
Под нас, оттамо, дето бяхме спряни,

надвесих се аз още над долът
и на нещастните видях лицата,
че са обърнати откъм гърбът.

Пристъпяха те опипом с краката,
а тъпо на обратната страна
блуждайха им очите в тъмнината.

Песни ми ако могат те трогна,
познай по своето собствено вълнение,
четецо мой, с каква горчивина,

с какво неизмеримо съкрушение
видях тук човешкото лице
в таквояк безмилостно изопачение!

Преля от жалост моето сърце,
опрях се мълком на скалите голи

и кат закрих очи със две ръце

оплаках с сълзи тежките неволи,
що бяха поразили моя глед.
„За тези ли плачеш, кои минават доле? –

каза тогаз великият поет. –
Безумство е, прибави, да се жали
за тез, кои престъпно в горний свет

със Бога да се мерят са мечтали.
Дигни глава и онзи, кой ридай,
виж там. Тиванци него са видяли,

когато под нозе му в техний край
внезапно се разтвориля земята
и вик всеобщ се чул: «Амфиарай,¹⁷¹

къде потъваш тъй?» А той в тъмата
пропаднал е на черний тоя Ад,
де тъй изместена му е главата.

Туй на безумье сляпо е печат,
че в бъдещето да чете мислил е
тук гледа не пред себе, а назад,

А тамо виж Тирезий¹⁷², кой менил е
дваж своя пол: от мъж жена станал.
И изново вид мъжки придобил е,

кога двете змии е пак срещнал,
увил ги е на своята тояга
и като първий път ги е чукнал.

Аронг¹⁷³ движи печалната си снага
до него и в ужасний тоз затвор
оплаква горко светлината блага:

от връх от Луни, над Карара, взор
към синьото море и към звездите
скитал в безграничния простор.

Оная гледай, на коя гърдите
покриват се под гъстите косми,
а голи зеят ѝ отзад плещите.

Тя Манто¹⁷⁴ е, която из страни
скитала се е чужди, неприветни.
и там, де дига своите стени

градът ми родни, спряла се най-сетне.
С внимание, моля, слушай ме сега
аз искам нивга да ти не излетне,

кое ще чуйш, от паметта. Кога
умрял баща ѝ и в злочеста Тива
стъпила неприятелска нога.

Тогава Манто с скръб и горест жива
тръгнала е по чужди брегове,
робиня в робски край а не изнива.

Под белите алпийски върхове
на север езеро в Италия има,
кое Бенако¹⁷⁵ се зове:

чрез извори безбройни то приема
и в своите ширни брегове струи
водата, що от Алпите се снима

и плодородните поля пои
от Гарда до Дол Камоника.

-
171. Амфиарай е бил един от седемте вождове, които са обсаждали Тива. Той е бил гадател и като е предвиждал, че ще умре под стените на тоя град, скрил се на едно място, което било познато само на жена му. Жена му обаче не опазила тайната и той бил принуден да отиде под Тива. Посред сражението земята се отворила под нозете му и го погълнала. Тиванци, като го видели да потъва в разтворената земя, почнали да викат: „Къде потъваш, герой Амфиарай?“
172. Тирезий е бил гадател от Тива. Веднаж ударил с тояга по змии и се преобразил на жена. Подир седем години срещнал пак същите змии, ударил ги с тоягата и отново станал мъж. Тиванците му отдавали божествени почести подир смъртта му.
173. Аронт е бил знаменит тоскански гадател, за когото Лукан пише във „Фарсал“, че бил предрекъл гражданската война и победата на Цезар. Той е живял в гората Луни, над Карара, и оттам е правил своите пророчества, като е наблюдавал морето и звездите.

Всред езерото островче стърчи.

де може брешианския владика
владици двама на молебен свят
от Тренто и от Веронез да свика.

От своя връх Пескара, крепък град,
брешани и бергамци застрашава,
там дето е брегът по-полегат.

Водата лишна там се отделява
и надалеко на река се вий,
която Минчио се назовава,

нивя и паши плодоносни мий,
додето при Говерно в По се влива,
но преди надалеко да завий,

в блатисто едно място се разлива
и кат се застоява в летний пек,
разнася тя навред зараза жива.

Там дивата девица в своя бег
обширна гола суша е съзряла,
къде не е имало жив човек.

В таз суша с своите люде се е спряла
далече от човешко общество,
и там до своята смърт е тя гадала.

-
174. Манто е била дъщеря на Тирезий. Тя се е изселила от Тива, след като градът бил попаднал под властта на Креон. За основаването на Мантуа и за Манто Вергилий говори в „Енеида“, Пес. Манто е добила от Тиберин, бог на река Тибър, син Окно, който е основал града, наречен от него, по името на майка му, Мантова (Мантуа).
175. Това езеро днес се нарича Гарда. Вергилий го описва в неговата дължина оттам, където в него се влива река Сарка, която приема в себе си всички води, които се спускат от Алпите, между Гарда и Дол Камоника до Минчио, която излиза от него и при Говерно се влива в По. Островчето, за което говори, се нарича Гарда и още Остров на монасите. Там са допирали границите на три епархии: Трентска, Брешанска и Веронска. В него е имало църква „Св. Маргарита“, където са се събирали тримата владци, които са влизали всеки от особена врата, която е била обърната към землището на епархията му. Пескара се намира на брега на езерото, там, отдето, той захваща да става по-полегат. Съграден на един скалист хълм, тя застрашава землищата на Бреша и Бергама.

Туй място от самото естество
зарад водите, що са окол текли,
тъй лесно за отбрана е било,

че скоро люде много там се стекли,
над гроба неин основали град
и Мантова за нея го нарекли.

Той многолюден бил е и богат,
додето Казалоди¹⁷⁶ лековерни
не бе се вплел чрез пагубен преврат

на Пинамонте в замислите черни.
Така градът ми основан е бил
и всички други разкази – неверни –

за тебе нека бъдат.“ – „Вожде мил,
чрез тебе истината мен говори,
и кой пред мене би се осмелил

за туй, кое ми тук разкри, да спори?
Каж ми, има ли всред таз тълпа
таквиз, кои да са познати горе?“

Отвърна ми поета с тез слова:
„Посред онез, що тамо са се сбрали,
виж онзи, кому гъстата брада

се спуща по плещите изгоряли:
кога в земята дивна на Парнас
деца на нянка само са остави

от юг до север, той с Калхас
в Авлида крайбрежна знак са дали,
че за отплуване дошъл е час.

Там Еврипил¹⁷⁷ са него наричали:
кои са чели моите песни
кат теб, туй име тамо са срещали.

А онзи дребний, който там страни,
е Скот Мишел¹⁷⁸: с лъжлива си наука

той вред е бил достигнал да гърми.

Бонати¹⁷⁹, виж, Асденте¹⁸⁰, който тука
със плач скърби, че е оставил там
иглите си и кожите, и чука.

Онези виж, що идат нанасам:
те вещици били са на земята
и за магиите си тук мислят с срам.

Но следвай ме сега, защо луната
на край на своя път е и клони
веч скоро, зад Сезилия богати,

да зайде в океанските вълни.
В небето снощи пълна тя светеше,
кога в лесът се бе – загубил ти.¹⁸¹

Приказваше тъй с мене и вървеше.

-
176. Алберто Казалоди, гуелф, е бил владетел на Мантуа. Пинамонте му дал съвет със задни цели да изгони от града някои благородни фамилии, които са пречели на неговите замисли. Казалоди послушал съветите на коварния си приятел. Тогава Пинамонте, с помощта на народа, грабнал властта от ръцете на Казалоди и едни от благородните избил, а други изгнал, вследствие на което се намалило населението на града.
177. Еврипил, гадател, който заедно с Калхас е показал кой е благоприятен час за тръгване от Авлида, кога събраната там гръцка флота, под предводителството на Агамемнон, се е готвила да отпътува за Троя и когато в Гърция са били останали само деца на нянка. За Еврипил говори Вергилий в „Енеида“.
178. Мишел Скот, шотландец, се е занимавал с астрология по времето на Фридрих. Той бил предсказал на тоя император, че ще умре във Флоренция, и случило се, че императорът умрял в един градец, който се наричал Малка Флоренция. Сам за себе си бил предсказал, че ще бъде убит от един камък с известна величина и тежест. Един ден, като бил в църква, един камък паднал от свода и го ударил по главата. Ударът бил лек, но понеже камъкът имал предсказаната величина и тежест, то астрологът се прибрал у дома си и легнал в постеля, където смъртта дошла да докаже, че не се е бил излъгал в своята прокоба.
179. Гуидо Бонати, гадател от Форли, който е бил написал няколко ръководства по астрология. Той е служил при граф Гуидо де Монтефелтро, който не предприемал нищо, без да се допита до него, и благодарение нему избягнал много опасности и направил много пакости на своите неприятели.
180. Асденте е бил кърпач от Парма. Макар че е бил безкнижен, занимавал се е с гадаене и е бил много известен по време на Данте.
181. Изминала се е вече една нощ, откакто Данте е в ада.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТА

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ПЪРВА

СЪДЪРЖАНИЕ. В петия ров врят в кипяща смола ония, които продажно са раздавали правосъдие и са търгували с благоволением на князете, при които са служили. Дяволи, въоръжени с вили, ходят покрай брега и бият ония, които искат да се подадат извън смолата. Описва се изтезанието на един лукезин. Дяволите искат да напакостват на Виргилий, но той накарва началника им да му даде десет души, които да го съпровождат до следващия мост.

Доде тъй слушах вожда да говори,
на мост възлязохме несетно нов
и като се възкачихме най-горе,

погледнах аз в дълбокий долу ров:
видях там мрак, кой взора ужасява,
и вопъл глух, като печален зов,

тъмната чуйше се, че огласява.
Както в венецианский арсенал
ври зиме черната смола корава

и сърдечен труд е редом закипял:
един тук ладия една поправя,
там кораб, кой е. буря претърпял,

ребрата си подновени представя:
секат, претриват, тежък чук кънти,
един въжа, а друг платна наставя:

така видях, че ври в тез глъбини
смола, коя мощ Божя е стопила
и от която от двете страни

вид черен бе долината добила.
Отгоре видеше се в черний мрак
как се подуваше с голяма сила

и бавно спадаше надолу пак.

Додето бях наведен тъй: „Пази се“
високо ми извика вожда драг

и тутакси към мене приближи се;
аз отърчах напред и кат човек,
кому се ще да знае, а бои се,

назад възвих очи в своя бег;
зад нас внезапно с грозен страх в душата
видях чер дявол, кой от долни брег

с криле разкрити се възкачи на скалата;
преметнал беше грешник с дива злост
на рамо и го носеше в тъмата;

кога стигна накрай високий мост:
„Другари¹⁸² от старейте на Сан-Цита¹⁸³
извика с глас гръмлив, там тоя

Земете го в смолата там да рита;
назад се връщам пак, защото с лов
подобен е земята му набита.

Освен Бонтуро¹⁸⁴ всеки е готов
да стори всичко – пари да получи.“
С тез думи го хвърли в дълбокий ров

И сам назад избяга, бръз кат куче,
което по разбойници търчи.
Нещастния в смолата се забучи:

дорде над него тя да се спои,
отгоре се подадоха плещите,
но щом видяха, че навън сто, и, [???

стотина дяволи, които скрити
под моста бяха, отърчаха с вик,
кой надалече прогърмя в тъмите

„Ей, тук не кланят се на святит лик
не си на Серкио¹⁸⁵ в водите мили,
на своя покори се ти ризик

ил ще изпиташ острите ни вили.“
Сто вили го промушиха в часът
и дяволите викаха: „Сети ли

как силно наште удари болът?
Стой скрит и ако мож, и тука тайно
търгувай, както горе на светът.“

Дорде там гледах, нажален безкрайно,
пристъпи и каза ми вожда мой:
„Не бива да те видят тук ненайно,

там зад оная канара постой
една минута тук ще те оставя,
но ни за себе, ни за мен се бой:

и други път имал съм с тях разправа,
не могат мене да задават страх.“
При тия думи се отдалечава

и от местото, дето бях, видях,
че слезе на брегът по моста шести:
за него колко тук се убоях!

Тъй както върху просека злочести
се спущат кучета със бесен лай,
и той всред тях не смей да се помести,

тъй всички дяволи от тоя край
отдол от моста на брега скочиха,
щом там съзряха вожда, че се май,

-
182. Дяволът, които донася душа, праметната на шията му, и я хвърля от моста в смолата, нарича другарите си *Malebrariche* (зли, остри нокти). С това име назовава поетът дяволите, които пазят тоя ров, поради мощните и остри вили, с които са въоръжени, за да мушкат грешниците.
183. Сан-Цита (Санта Цита) е покровителка на гр. Лука и нейното име е употребено за означение на самия град. Грешникът, когото донасят, е един от първите магистрати на града, който се е управлявал републикански. Не се знае кой е той.
184. Думите над дявола трябва да се приемат в иронически смисъл, защото Вонтуро е бил, в най-лошия смисъл на думата, продажен съдия.
185. Серкио е река, която тече покрай Лука.

и в него своите вили устремиха.
Но той извика, без да се смути:
„Назад, гад черна, и стани по-тиха!

Един от вази нека приближи
и чуе: после, ако вий угода,
бесът ви нек над мен се разрази.“

Тогава всички: „Иди, Малакода“,
казаха и дръпнаха се назад:
а сам един от тая зла порода

напред изстъпи и каза му с яд:
„Защо ме викаш?“ Вожда отговори?
„Смял ли бих да сляза в черний Ад

без воля да са дали мен отгоре?
Млъкнете и смирете своя бес,
кой всуе мен искал би зло да стори;

не си навличайте пак Божа мест,
защото воля негова е с мене
и друг през Ада да премине днес.“

Утихна бясното ожесточене
на дявола, кога чу тез слова;
на другите каза тогаз с смирене:

„Не викайте, без полза е това.“
Тогаз поета ме повика гласно:
„О, ти, кой скрит си там, дигни глава,

при мене мож да дойдеш безопасно.“
Затуй явих се и потеглих в път.
В мен дяволите гледаха ужасно:

внезапно аз видях, че се движат
и мен от страх подбиха се нозете,
че няма своята дума да съдържат.

Тъй минваха, от грозен страх обзета,
в Капрона¹⁸⁶ obsadenите войни,

посред пълчищата на враговете.

До вожда доближих и отстрани
 все в тях очи ми вторачени бяха.
 „Да махна ли въз него?“ – Да, махна,

един на друг ги чуех; че мълвяха,
 кат снемаха и дигаха в див бяс
 в ръце си вилите, кои държаха.

Но грозний Малакода с громък глас
 смъмра ги и да млъкнат ги накара,
 а после се обърна пак към нас

„Не може тоя път да ви изкара
 там. де желанье двама ви зове,
 каза ни той, защо скалата стара

на шестий дол сломена е на две.
 Но канара за следните долини
 пред вази друга ще се озове:

по нея татък може да се мине.
 Хилядо двеста и шейсет и шест,
 на третий тъкмо вчера час, години

броихме ний. откак скалите тез
 сломени са били посред средата.¹⁸⁷
 От наште ей сега за ваша чест

ще тръгнат да разгледат из смолата
 дали се не подават във глави.
 Път да покажат вам ще ги изпратя:

186. Капрона е била призанска крепост над Арно. Гражданите на Лука, обединени с другите гуелфи от Тоскана, били успели да и усвоят във войната, която са водили против Пиза, защото е държала гибелинска страна. Пизаняните обаче я заобиколили в 1290 г. с голяма войска, под предводителството на граф Гуидо де Монтефелтро, И луканяните, които я защищавали, били принудени да се предадат, като взели обещание, че ще ги оставят живи. Когато излизали от крепостта, между редовете на обсадителите се зачули заплашителни викове и те треперели от страх, че неприятелите няма да удържат думата си. Такъв страх е изпитал Данте, като е минавал между дяволите. Данте е участвувал в обсадата на Капрона.

без страх подире им вървете вий.“
Повика той по име десетина¹⁸⁸
с един, кой начело им да върви,

и рече им: „Идете с тез двамина
и без повреда им кажете път,
оттук да минат в другата долина:

при туй разгледайте добре брегът.“
Кат слушах как ги викаше по име,
смутих се и изтръпнал от страхът,

що ме обзе, казах: „Учителю любими,
дойдохме без водачи ний дотук,
защо сами нататък не вървиме?

Те с зъби скърцат и един към друг
намигат нас с угроза.“ Но поета:
„Не бой се. Нека скърцат. Те напук

зъби тъй скърцат на тълпата клета,
коя в смолата ври и пъшка там.“
Щом дяволите чуха му ответа,

към вожда свой възвиха поглед ням
и всеки във езика си извади
и почна да се плези гърбом нам,

но той на път да тръгнат знак им даде.

187. Вчера, на третия час подир пладне, тоест в часа, когато Исус Христос е издъхнал на кръста и когато е станал земетръс, поради който е бил сломен мостът за следната долина. Земетръсът се почувствувал най-силно тъкмо в тоя дол, където са наказани лицемерите, по чиято вина Христос е бил осъден на смърт. От това са се изменили хиляда двеста шестдесет и шест години Като се прибавят при тях годините, които е живял Христос, намира се годината на юбилея – 1300 г., през която Данте предполага, че е слезъл в Ада. Той се спуща в Ада вечерта на Разпети петък прекарва там съботата и излиза, за да продължи пътя си в Чистилището и в Рая в неделя, навръх Възкресение Христово.

188. В текста има имената на всички тия дяволи, които съпровождат до следващия мост Вергилий и Данте. Излишен труд ми се видя да ги възпроизвеждам в превода. Те са, каквито могат да бъдат имена на дяволи – Аликино, Калкабрина, Канияцо (песоглавец), Барбаричия (остробрадий), Драшняцо и пр. Оставих само името на Малакода – Зла опашка.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ПЪРВА

[#4 Дяволът прави намек на лика на Спасителя, който се пази в църквата „Св. Мартин“ в Лука и който се почита много от жителите на града. Дяволът се подиграва с грешника предвид на положението, в което се представя, когато се подава от смолата, превит като човек, който се кланя.]

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ВТОРА

СЪДЪРЖАНИЕ. Като вървят покрай брега наляво, поетите виждат безброй много грешници, които се стараят да поизлязат малко от смолата. Те са ония, които са търгували с милости и служби. Един от тях, като не успява да се скрие овреме при пристигането на дяволите, пада им в ръцете и те го разкъсват с вилите си. Той е някой си Чамполо от Навара, който по искане от Виргилия именува някои свои другари. После прибягва до хитрост, за да се изкопчи от ноктите на дяволите, и двама дяволи, които се спущат да го уловят, падат сами в смолата.

Видял съм конници да се движат;
видял съм цели войски в сражение
една насрещу друга да летят

или да търсят в срамен бяг спасенье;
видял съм и поля, и градове,
предадени на плам и разоренье;

видял съм рицарски аз боеве
при екот звънки от камбани,
при светли факели, при звукове

юнашки от тръби и барабани;
но ни кораб, кога съзре звезди,
ил надалек брежищата желани,

изтръгва вик от радостни гърди
такъв, какъв чух тука, с страх в душата,
и целий бряг накара да ехти,

кога потегли взвода из тъмата.
Как беше той ужасен! Но с светии
във църква, с пияници в механата.

Така по стръмний бряг вървахме ний
и аз в смолата вирах си очите,
да видя там какъв народ се крий.

Както делфини скачат над вълните
и с буря плашат дерзкия моряк,
тъй грешните тук гърбове превити

показваха и скриваха ги пак,
а други долу бяха се подали
кат жаби край. блато, на мръсний брег,

на своите мъки отдих да би дали;
но дявол щом съзряха отдалек,
наскачаха веднага в вира .вряли.

Един не бе тъй бръз в своя бег
и дявол един скоро се завтече
към него, от стрела по-бръз и лек,

и с вилата кат видра го извлече;
при туй захвана да го бие той
така, че цяла кожата му свлече,

а дяволите с див ревяха вой:
„Бий хубаво, така му се и пада!“
Обзет от страх, казах на вожда свой:

„Тоз кой е, над когото без пощада
тез хищници изливат своя бяс,
и тук за грях какъв той страда?“

До него вожда приближи тогаз
и моите думи милно му повтори.
„В Наварската земя роден съм аз –

веднага мъченика¹⁸⁹ отговори. –
Доведе майка ми до нищета
разсипник мъж и път да ми отвори,

при господар слуга ме даде тя;
Тибалдо добрий ме прие с довере,
но неговата царска доброта,

коя на вси царе до днес пример е,
от криви пътища не ме отби:

продажност тук хвърли ме и невере.“

И дявол един, у кого зъби
стърчеха като на свиня в устата,
в нещастния жестоко ги заби;

захвана с плач и сълзи да се мятя,
но отърва го дяволския вожд,
като каза: „Мен дай го на ръката,

той трябва да изпита мойта мощ.“
А после към поета се обърна:
„Запитай го, дорде говори йощ,

защо на късове в смолата чърна
ще иде безутешно да ридай.“
И вожда мой над него кат назърна

„Каж ми от италианский край
тук грешни няма ли на теб познати?“
И грешника отвърна му, че знай.

„В смолата винаги до мен се клати;
защо при него там не съм остал?
Глава ми нямаше да си изпати

от тез джелати, кои нямат жал.“
„Я млъквай! – дяволите изреваха. –
От нас да се оплаква е седнал!“

И с вилата един тогаз замахна,
ръгна в ръката горкий мъченик
и по острилата меса виснаха.

Друг дявол пък нададе грозен вик
и с вилата в главата го замери,

189. Тоя мъченик е Чамполо. Майка му, като изпаднала в бедност Поради разсипничество на мъжа си, дала син си да служи у един барон при двора на наварския цар Тибалдо V. граф шампански и крал наварски, е бил добър господар, покровител на изкуствата и сам се е занимавал с поезия и музика. Умрял е в Трапани, в 1270 г като се връщал в Тунис с костите на Луи X (Свети Луи).

а после всички. Грешния клетник

кат мишка между котки се намери,
вика, писка, а после, цял покрит
със рани, на земята се разпери.

Когато го видяха тъй пребит,
гневът на дяволите поомекна;
и вожда с глас попита жаловит:

„А кой е този, за кого намекна?“
„Отец Гомита от Галура¹⁹⁰ е – с глас слаб
отвърна грешника, като подклегна, –

съсѣд на подлост, на лъжата раб,
комуто господ са били парите;
на господаря си дълбал е трап,

като изпуснат тихичко вразите,
кои за казън той предал му бил.
И Микел Занке¹⁹¹ тука е.-В тъмите

еднакъв грях е тях съединил.
Все заедно са и Сардиния красна
на приказки е тям предмет най-мил

но пак уви! Грози ме бран ужасна,
ще млъкна. Онзи дявол там ръмжи
и виж как в мен се е вгледал с злост бясна.“

Рогатий вожд успя да задържи
злий дявол, кой почнал бе да се кани,
и грешника злочести продължи:

„Тук пълно е с ломбардци и тоскани
и мога да ви доведе цял рой,
ако таквоз е вашето желане.

Но нека тези с бесния си. вой
се отстранят, та грешните да знаят,
че тук ще ги оставят на покой,

а аз ще свирна на езика с краят –
зовем се тъй из черната смола –
и грешници отвред ще пожелаят

да дойдат тука.“ – „С хитрост виж каква
намислил да избегне от ръцете ни“ –
веднага дявол един изрева.

„Туй хитрост ли е – грешний без смущене
отвърна, – че които дойдат тук,
от вас ще си изпатят като мене!“

По-глуп и лековерен дявол друг
извика с глас: „Нек бяга, но в смолата
с криле си ще го стигна, бръз кат звук.

Ще слезем ние тамо зад скалата,
ще видим кой от нази ще надвий;
посмей да ни излъжеш!“ Мълчешката

дружината отиде да се скрий,
де беше ѝ показал той. Веднага
навареца се дига, дето бяхме ний,

-
190. Пизаняни и генуезци, като превзели към 1117 г. Сардиния, разделили я на четири провинции (gudcature). На една от тях провинции, Галура, владетел е бил Нино Висконти от Пиза; той поверил управлението на сардинеца Гомита, който се е наричал брат-монах, отец Гомита, защото е принадлежал на ордена на така наречените весели братя или монаси. Гомита е злоупотребил с доверието на Нино Висконти, като е продавал службите и се провинил в разни кражби.
191. Микел Занке е бил управител на една област, Логодоро, Сардиния. Сардинските историци разказват, че Аделазия, дъщеря на Мариано III, логодорски господар, като останала вдовица от първия си мъж, Балдо II, господар на Галура, оженила се за Енцо, незаконнороден син на император Фридрих , като му донесла за зестра областта Логодоро, която е била най-голямата област в Сардиния. Подир нейната смърт, при всичко че тя била завещала държавата си на папа Григорий X, Енцо, който от баща си бил вече приел титлата крал Сардински, завзел Логодоро и Галура и ги държал до 1249, когато, като воювал в Италия, бил хванат в плен от болонезци. Тогава Микел Занке, негов сенешал, върховен съдия, взел да управлява в негово име и за да постигне по-лесно своите честолюбиви кроежи, оженил се за майка му, Бианка Ланца, с която е бил по-рано в любовни сношения. Властта е страдала много от неговото управление. Той е бил убит в 1275 г. от собствения си зет, Бранка д'Ория. За Бранка се говори в песен XXXIII.

ръце във въздуха напред протяга
и в черний ров се хвърля в един миг.
Кога видяха, че от тях избяга,

дигна се зад скалата шум и вик,
а онзи, който беше дал съвета,
скокна, като извика с яд велик:

„Не ще избегнеш, о душа проклета!“
И полетя към грешний да го спре,
но отиде заканата му в щета:

надваря страх и дяволски криле!
Както в вода се патка потопява,
кога сокол над себе си съзре,

а празен той нагоре отлетява,
тъй грешний в бездната изчезна цял
и не видя се веч в нощта мъглява.

В въздуха дявола се беше спрял
и с глуха злоба махаше крилете;
в туй време друг, от ярост възкипял,

стигна го с бесен вой, заби ноктите
в месата му, но другий не стърпя:
сблъснаха се, сграбиха се в ръцете

и паднаха в кипящата смола;
там те се раздвоиха, но напразно
подигаха натегнали крила

и всячески напрягаха се бясно,
мощ нямаха да си пробият път.
Видя ги, че са схванати опасно,

и вождът им изпрати на часът
четирма дяволи, които с бързи криле
отсреща отлетяха на брегът

и там протегнаха им дълги вили.
Дор всички в тях, през гъстите тъми,

всцяло поглед бяха устремили,

с поета в път потеглихме сами.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ВТОРА

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ТРЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите, като продължават няколко време пътя си, от страх да ги не догонят дяволите, спускат се по стръмния бряг в шестия ров Тук са наказани лицемерите, които са облечени с мантии отвън позлатени, а отвътре подплатени с олово. Поетите разговарят с двама весели монаси. Каталано и Лодеринго, виждат Кайяфа, разпнат на кръст, и като узнават от един от монасите как могат да излязат от долината тръгват в път.

Сами вървахме мълчаливо в път,
един до други, както в градовете
се виждат францисканци¹⁹² да вървът.

Кат мислех как се биха духовете,
на ум дойде ми баснята¹⁹³ оназ
за жабата и мишката, как двете

нашли са заедно последен час,
кога са блато едно минували,
и с дяволите ги сравнявах аз,

кои в смолата бяха се завряли.
Една по друга други мисли йощ
неволно бяха ми в ума извряли.

Внезапно – като из самата нощ
да бе излязла – една облада ма,
коя от страх отне ми всяка мощ-

За нази пострадаха онез двама,
казах си аз. Кога ги извлекат
навън от черната и вряла яма,

от злоба няма ли да закипят
и с криле да се спуснат побесняли
след нас, над нази да си отмъстят?

С лик бледен и с коси от страх щръкнали

пристъпих и казах на вожда свой:
„Страх и смущение са ме обладали,

че дяволите няма на покой
да ни оставят, дор сме в тез предели:
на, идат, слушам техния страшен вой

на кучета от бяс разсвирепели;
учителю, нек някъде се потаим,
доде не са над нази долетели.“

Отвърна ми учителя любим:
„Кат в огледало отрази се в мене
страхът ти. Няма зло да претърпим.

Еднакво поразил и мен смущение,
еднакви мисли в наште умове
еднакво са възбудили решене.

Щом найдем спусък по тия брегове,
ще слезем бързо в следната долина
и ще избегнем злите духове.“

Но тука мигновение не премина
и със разтворени криле зад нас,
видях, че иде страшната пасмина.

Как майка сърцеболна в нощен час,
пробудена от пламъци, веднага
детето си заспало грабна с страст

и с ризица една на гола снага,
кат мисли само за отрока драг,

-
192. Монасите-францисканци са вървели из улиците един по други, като се е давала винаги предимство на по-горните по сан.
193. Засяга се следната басня. Една жаба, искала да удави една мишка: предложила ѝ да я прекара на гърба си на отсрещния бряг на едно блато. Мишката склонила. Когато стигнали веред блатото, жабата поискала да се потопи във водата, за да погуби мишката, но мишката, която я била хванала с краката си, сборичкала се с нея. В това време, кога се давичкали, спуснал се въз тях един орел и ги изял и двете. В текста е казано, че баснята е от Езоп. Тя е от неизвестен писател, но по времето на Данте е минавала, види се, за Езопова.

без страх през буйний огън бяга,

тъй вожда, щом съгледа страшний враг,
като дете в ръцете си уви ма
и гърбом се спусна по стръмний бряг.

Водата толкоз бързо се не снима,
която воденицата върти,
когато в полегатий улей клима,

тъй както той със мене на гърди
смъкна се леко долу по скалата.
Кога на дъното на шестий ров стъпя,

по шум, кой чух, издигнах си главата
и видях дяволите горе там,
че клатеха криле над нас в тъмата;

промисълта обаче, коя тям
предала е да пазят дола пети,
не ги пропуска по-нататък. Няма

стоех и гледах грешниците клетки,
които с сълзи и уморен вид
вървяха бавно между бреговете.

С широка дреха всеки бе обвит
и със качулка, като къолнски братя,
от нея беше презглава покрит.

Отвънка дрехите с обшивка злата
блестяха толкоз, че гледът. Слепей,
а оловяна имаха подплата

отвътре, коя толкова тегней,
че на Фридриха леки са кат слама.¹⁹⁴
Горко му, кой живот такъв живеи!

След като постояхме малко, двама
подзехме пак наляво своя път
ведно със грешните от тая яма.

Но толкова полека те вървят,
че стъпка щом направим, пред очи ми
нештастници все нови се вестят.

Затуй казах: „Учителю любими,
дали ще има някой тук, познат
по своите дела и свойто име?“

Тогаз един извика изотзад:
„Почакайте, о вий, кои вървите
с такива бързи крачки в темний Ад!

И аз съм от тез души жаловити,
които могат ви каза това,
кое да чуйте тука се стремите.“

Поета ми каза при тез слова:
„Почакай малко онзи, който следи ни,
и после редом с него щем вървя.“

Аз спрях се и видях зад нас двамина,
които, с горестен в очите знак
от нетърпенье, своята дружина

напуснаха, но пътем в тежкий мрак
под тежестта на своята дълга дреха
се спъваха с един и с други крак.

Кога до нас стигнаха и се спряха,
изгледаха ме дълго с поглед див
и чух, един на друг че мълвяха:

„По устните се види, че е жив;
но мъртъв ако бе, защо кат нази,

194. Фридрих е имал обичай да облича държавните изменници с широка дреха, която е била подплатена с олово, а после ги е излагал на силен огън, от който са се стопявали заедно с оловото. Поетът е облякъл по същия начин лицемерите, които се мъчат в шестия ров. Но Фридриховите облекла, колкото и тежки да са били, биха се видели леки като слама при ония, които са носили грешните. Облеклото на грешните, общито отвън със злато, а отвътре подплатено с олово, символизира лицемерието, което е пълно отвътре с коварство, а отвън се представя с вид добродетелен, измамлив.

осъден на удел немилостив,

такава тежка дреха не тътрази,
а леко стъпя в тия темноти?“
След туй отправиха молба таквази:

„Тосканецо, кажи ни, кой си ти,
кой минаваш тук, де Ад от плачовете
на лицемерите безспир кънти?“

И аз: „В Флоренция, на бреговете
на Арно, съм роден и с туй тело
дошъл съм в тез подземия проклети,

кое с живота мен е дадено било.
Но вий кои сте, с какво прегрешене
навлекли сте си тука туй тегло,

що мир не дава вам?“ Единни мене
каза: „Тез дрехи, що отвън лъщят,
отвътре с олово са подплатени

и толкоз на плещите ни тежат,
че клатим се като изнемощяли.
Били сме братя весели¹⁹⁵ в светът,

в Болоня светлий ден сме ний видяли:
аз Каталано, Лодеринго¹⁹⁶ той
по име горе сме се наричали.

На сан висок, да й дарим покой,
Флоренция ни беше назначила.
но край Гардинго дивия разбой

показва как послужи нашта сила
за кървава и безпощадна мъст.“
„О грешни, рекох, вашите патила“

Но спрях се тутакси, защо на кръст
видях гол грешник разпнат на земята.
Щом ме съгледа, очи околвърст

извърна и въздъхна си в брадата;
а Кагалано туй като съзря,
каза: „Това е на Кайяф душата:

съвет той дал е, че е по-добре
един за всички жертва да загине.¹⁹⁷
От нази всеки трябва да се спре

и тук над него, преди да отмине,
изпитва колко тежък е на вес.
Синедриона с Ана, сред унине,

изплащат също тука своя бес,
кой извор би на тежкото страданье,
което Израил търпи до днес.¹⁹⁸

Учуден, вожда гледаше с внимание
злочестий, който, разпнат, с език ням,
прекарва тука вечно наказание,

а после, кат свали очи оттам,
на Каталано рече той: „Кажни,
оттука, ако е познато вам,

път има ли по-долу-да се мине,
без дяволите пак да ни съзрат?“

-
195. При папа Урбан V разни благородници, от Болоня. Модена и Рагуза, поискали да основат един орден религиозен и военен, който, по подобие на тамплиерите, да воюва срещу неверниците и срещу всички ония, които биха се провинили в престъпления против вярата и правдата. Орденът е бил основан и рицарите, които са участвували в него, са били наречени братя на света Мария. Но наместо да воюват за вяра и правда, те се предали на весел и изнежен живот и народът на присмех кръстил ордена им орден на веселите братя или монаси.
196. Каталано ди Малаволти и Лодеринго или според някои Родериго дели Андало са били болоняни, единият гуелф, а другият гибелин. Флоренция, за да тури край на смутовете, които са произлизали от враждата между гуелфи и гибелини, ги е повикала в 1266 г., като помирители и за тая цел им е поверила най-високата държавна власт. Те са били взети отвън, защото се е вярвало, че като нямат никакви връзки в града, по-вярно и по-лесно ще могат да изпълнят своята мисия. Гуелфите обаче успели да ги подкупят и те предали всецяло на тях властта, изгонили гибелините и изгорили къщите им. Особено са били пострадали от опустошение къщите на Убертовци, които са били в Гардинго, местност близо до стария дворец във Флоренция.

„Тук моста, който свързва тез долини,

пречупен е, отвърна той, но път
ще наидете по съспиите,
кои натрупани са под брегът.“

Учителя наведе си очите
и промълви: „Лъжа казаха нам
онез, що мъчат в петий ров душиите.“

А грешний рече: „От Болоня знам,
че дявола баща е на лъжата.“
При туй учителя тръгна оттам

и ази последвах го в тъмнината.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ТРЕТА

-
197. Кайафа е казал в съвета (Синедриона), който е бил свикан от свещениците и фарисеите, че по-добре е един да загине за всички, а не всички за един, като е прикрил с мнима любов към народното благо своята ненавист против Иисуса Христа.
198. Заедно с Кайафа мъчат се в тоя ров всички членове на Синедриона, които са разпнали Христа и Ана, Кайяфов дядо, в чиято къща са влезнали най-първо Христа, след като е бил хванат.
Еврейският народ изплаща за злодеянието, което са извършили неговите първенци като са погубили Христа.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите с мъка излизат от шестия ров и като се покачват на скалата, пристигат над седмата яма, в която грешните тичат, преследвани от страшни змии. От яда на змиите грешните се запалват и изгарят, а после се възраждат изново от своята пепел Тия грешници са крадци Тука се говори особено за такива, които са се провинили в светотатствени кражби. Между тях Данте разпознава Вани Фучи, който от яд му предсказва тържеството на черните, след което е последвало изгнанието на поета.

В началото на новата година
слънцето със вид заемен
по-горе да се дига на пладнина

и бързо възрастява светлий ден,
а сутрин блесне като сняг сланата.
Овчаря, кой е от храна лишен,

събужда се и кат съзре полята
светнали, побелели ототвред,
с въздишка скръбна климва си главата;

излиза, слънце грей над Божий свет,
полето скоро своя вид менява
и тамо, де от горест бе обзет,

надежда на сърце му възсиява;
тогази зима дългия кривак
и стадото на паша направлява.

Тъй аз смутен съгледах вожда драг
и страх ме зе, но щом дигна очите
засмяно, бодрост в мен възникна пак.¹⁹⁹

Кога пристигнахме до съспиите,
в душа ми мъжество да би внушил,
изгледа ме усмихнат той в очите.

като кога пръв път се бе явил,
а после, като ме уви с ръце си,
тъй както баща син прегръща мил,

по канарите мрачни ме понесе;
и като човек, кой изнапред,
що нрави, в своя ум добре го веси

и дава си за всичко здрав отчет,
преди на нови канари да мине,
към мене се обръщаше с съвет:

„Сега за таз се улови, но. Сине,
по-първо виж дали ще те държи.“
Туй път не е за грешник, кой с унине

под оловяна дреха се движи,²⁰⁰
по кой с такваз вървахме мъчнотия,
той дух, на който нищо не тежи,

а аз, увит на неговата шия.
По-нисък да не беше тук брегът,
загинал бих на канарите тия,²⁰¹

надолу тез долини все вървят
и все със по-голямо наклонене
към бездната в средата се стремят.

– Най-сетне с ръце слаби, уморени
последната скала аз улових:
дотолкоз дух не бе останал в мене,

че в същия миг, когато там стъпих,
в мен всяка мощ усетих, че изнива
и без да ща, нозе под себе свих.

199. Данте уподобява себе си на овчар, който през февруари, когато захващат да расте тревата, излиза от колибата си с намерение изкарва стадото си на паша, но вижда, че полето е побеляло от слана и като я взема за сняг, изпада в отчаяние; скоро обаче ето разтопява се сланата и той се ободрява. Така и поетът, вижда Вергилий смутен, пада в униние, но щом вождът му вдига очи към него, той изново се ободрява.

200. Не биха могли по този път, по който се катерят поетите, да зърнат грешници, които за наказание са облечени в оловни дрехи.

„Със труд и мъка слава се добива,
каза тогаз учителя любим.
на меко който иска да почива –

минува името му като дим,
изчезва като пяна над водата.
Не бива тука дълго да седим

нек бодрост ти възпламени душата
и над телото нека тя надвий,
защото, кат изходиме тъмата,

по хълм по-стръмен ще възлезем ний.²⁰²
Изправих се тогаз и туй смушене,
що сещах йощ, навън да не пробий,

казах на вожда с въодушевление:
„Готов съм да те следвам в страшний мрак
с теб бодрост всякога ще има в мене.“

И тръгнах горе по скалата пак,
по път по-труден, тесен, каменливи.
На моста стъпяше веч моя крак,

кога от дън от дола нечестиви
достигна грозен глас до моя слух
и думи неприлични и гневливи,

кои не се изказват, аз зачух.
Надникнах долу. но всуе очи ми
се скитаха из мрачния въздух.

Затуй казах: „Учителю любими,
нек минем, моля. на брега отвъд,
защото тука, де сега стоиме,

201. Целият кръг образува един амфитеатър, в центъра на който се намира ямата, през която се слиза в следващия кръг. Стените, които заобикалят долините, колкото отиват надолу към центъра се снишават. Понеже поетите са близо до центъра, брегът, който се изкачва, за да излязат от дола, е доволно нисък, е помогнало на Данте да излезе здрав и жив от тоя дол, при всичко че го е държал Вергилий, той би загинал тука.

слова достигат мене до слухът,
но смисъл в тях не може да се схване
и там очи не могат да се взрат.“

„Което искаш, тутакси ще стане;
ще найде ек – ответ ми той дари –
в мен всяко твое хубаво желане.“

Слезнахме по зъбчести канари,
покрай брега, където се снишават,
и целий род пред мене се разкри.

На дъно му аз видях да шават
Змии тъй много и от всякой вид
че още с страх душата ми смущават.

Либийский край²⁰³, със пясъци покрит,
напусто с безброй смоци и усойни
и със ехидни зли е знаменит;

не може гадове тъй многобройни,
отровни, люти, пътник да съзре
ни в Етиопските²⁰⁴ пустини знойни,

нито покрай Червеното море.
На нищо няма тамо да се чуди,
кой мигновено поглед тука спре.

Всред тая гад ужасна голи люде,
изтръпнали от страх, един през друг
в тоз ров без отдих тичаха кат луди

и всеу място търсеха те тук,
де биха могли за миг да се скрият.
Змиите съскат с грозен писклив звук,

по тях и по телата им се вият,

202. Вергилий има пред вид Чистилището: понеже има изглед в планина, то предстои им още да се качват, след като излязат. Думите съдържат при това и едно поучение. Не стига да се отърси от пороците, емблема на които е Адът, но и да ги замени в сърцето си с добродетели, а до това се стига по стръмни пътища.

ръце им вързани държат отзад,
припасуват им кръста и ги бият

без милост по гърди, по гръб, по врат.
По грешник един, тутакси под нази,
змия грамадна се проточи с яд

и по телото му като полази,
захапа го за шията; в часът
пламна, стопи се и съгледах ази,

че в пепел се обърна той в долът,
но скоро пепелта почна да .шава,
сама събра се в куп и из прахът

пак грешний като първо се изправя.
Тъй пише и разказва мъдростта,
че дълговечний Феникс²⁰⁵ възкресява

на своето тело из пепелта.
Нещастний, кой без чувства пада,
било на дух нечист под тежестта,

било защо от люта болест страда
когато стане, взор зашеметен
обръща без надежда, без отрада.

Тъй гледаше и грешний взор смутен.
кога из пепелта се пак изправи.²⁰⁶
С нещастия какви е поразен

тоз, който прегреша ти. Боже прави!
Учителя попита кой е той;
такъв ответ нам грешника отпрати:

„Тоскана ме избълва в тоз усой:

203. Либия, както имаме случай да кажем на друго място, се е наричала от старите Африка. Римляните обаче преимуществено са наричали с това име оная част от Африка, която се простира на запад от Египет. В тоя смисъл е тук употребено названието: либийски край.

204. Страна в Африка на юг от Египет.

бях тамо Фучи²⁰⁷, тука съм от малко време;
живял съм като звяр и вертеп мой

Пистоя е била.“ – „Преди да земе
да бяга, нек обади, казах аз,
защо е всред туй нечестиво племе

изложен на жестокий змейски бяс;
кръвник го знаех ази на земята.“
Той изчерви се цял и в същия час

каза: „По-тежко ми е, че теглата
ми виждаш, нежели кога сложих
врата си под секира на джелата.

Не мога да укривя, що сторих.
Обрах във църква утвари свещени
и другиму вината си хвърлих.

Но да не мож с наслада зарад мене
да мислиш, като идеш в живий свет,
изслушай тука мойто прокобене:

Пистоя ще послуша лош съвет
и черните от себе ще прокуди,
и нрави в твоя роден град и ред

ще да настъпят нови с нови люди..
От Магра вихър чер ще полети,
кой всички екове ще да разбуди

и върху белите ще връхлети,
с зли молний, на Пизена във полята.
Предсказувам ти тука тез беди

със горест да ти раздерат душата.“²⁰⁸

205. Феникът е баснословна птица, която е живяла няколко века, и на която рожбите са приготвявали клада, на която после се е възраждала от своята пепел.

206. Данте уподобява смущението на грешните, когато, след като бъдат превърнати в пепел, възраждат се пак в първия си вид.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА

-
207. Вани Фучи, с двама други пистоезци, са нагласили да оберат съкровището на църквата „Св. Яков“ в Пистоя и приели да изпълнят своя кроеж, но не успели напълно, защото чули ненадейно шум, който ги накарал да избягат. Съдебните власти затворили по подозрение мнозина и малко останало да бъде осъден на смърт един съвсем невинен гражданин. Най-сетне бил заловен един от крадците и той изповядал вината си и разкрил съучастниците си. Това е станало в 1293 г. Сам Вани Фучи, незаконен от баща, също така незаконен син, е бил със зверски нрави и за насилията, които е вършил, е бил изгонен от Пистоя.
208. Вани Фучи, който не прощава на Данте, че го накарал да разкрие своите злодеяния и че вижда бедственото му положение, за което с радост ще разказва, кога се върне на земята, да си отмъсти и му предсказва поражението на партията като знае, че ще го изпълни с горест. Това поражение е дори последствие от изгонването на гуелфите от Пистоя. Пистоя се е била разделила на бели и черни гуелфи през 1300 г. В 1301 г. белите гуелфи, с помощта на белите от Флоренция, изгонили от града черните гуелфи, които се преселили във Флоренция, където, обединени с тамошните черни гуелфи, дали им скоро надмощие в управлението на републиката. Тогава черните гуелфи от Флоренция решили да предприемат поход против Пистоя, където владеели белите гуелфи, и под предводителството на Маласпина, който е властвувал над долината на река Магра, разбили напълно пистоезците в полята на Пизена. Това поражение, което станало в 1302 г., е послужило в голяма степен като повод изгонване, не след много време, на белите гуелфи от Флоренция, между които и самият Данте.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ПЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетът продължава, да описва седмия ров, когато се появява Как, преобразен Кентавър, който, покрит цял със змии и възседнат от един дракон, тича подир богохулника Вани Фучи. После вижда разни знаменити флорентинци, които са се били провинили в обществени кражби и които претърпяват тука най-чудесни преобразования от човеци в змии и от змии в човеци.

Ръцете си стисна при тез слова,
след туй с закана яростна нагоре
издигна ги над своята глава

и с глас той светотатствен изговори:
„Теб, Боже, пращам таз закана аз,
теб, кой владееш на небето горе!“

Една змия уви му се тогаз
на шията и в гърлото пресече
гласа му нечестив. От тоя час

змиите мен не са омразни вече.
А друга на ръцете му скочи
и тутакси надолу кат ги свлече,

на търкало се окол тях сгърчи.
О, пистоезци! Сами изгорете
града си, та за срам да не стърчи,

защото дори своите деди клетки
задминахте с злодейски си дела!²⁰⁹
Йощ нийде, де стъпиха нозете,

не бях видял душа аз толкоз зла;
тъй Бога не е презирал в душата
ни онзи, кой в Тиванските поля

е в бездните потънал на земята.²¹⁰
След тия думи стана като ням

и с другите избяга в мрачината.

Един кентавър отърча и там
извика: „Де е голя звяр нечисти?“
Марема²¹¹ не кърми брой тъй голям

змии по своите поля блатисти,
тук колко виждаха се да пълзят
кентавру по плещите. Змей лучист

стоеше прав над него на гърбът,
и той изгаря всеки, кой препречи
случайно тука на кентавра път.

„Това е Как, учителя ми рече,
кой толкоз кръв проля при Авентин.
С измама чуждо стадо той завлече

и затова е в тоя дол самин,
далеч от своите братя и другари;
сто удари Алкменовия син

въз него с боздугана си стовари
и на злодейства му положи край.“²¹²
Кентавра из дола напред удари

и без ни аз, ни вожда да узнай,
три духа бяха се под нази спряли
от тез, кои живеят в тоя край.

В кентавра бяхме се вгледали
и не съгледали ги бихме ний.
с висок глас да не бяха те казали

и трима изведнаж: „Кои сте вий?“
Дор поглед там стремях – без да успее
лице веред тях познато да открий, –

209. Вярвало се е, че Катилиновите привърженици избягали в землището на Пистоя.

Пистоезци са ги били надминали в лоши дела.

210. Капаней – виж песен 14

211. Марема е блатиста местност в Тоскана.

един от тях извика: „Чанфа²¹³ де е?“
Тогаз към вожда с трепет се възвих
и знак като че давах да немее,

на устните аз пръста си сложих.
Четецо, можеш да не хванеш вяра
в словата мои: не те бих винил.

Как мога теб виновен да намера,
кога сам с мъка вярвам, кой видях,
тъй изумен останах извън мера.

Додето поглед в грешните стремях,
змия там шестонога се подаде
и в миг хвърли се на един от тях:

в нозете си сграби го изотзади,
със предните ръцете му възви,
пък с средните в корема му се вяде,

с опашката краката му уви,
през тях издигна я нагоре права,
а бузите ухапа му с зъби.

Бръшлян космати тъй не се споява
с дървото, о кое се вий в лесът.
Змия и грешник – едно тяло става;

почнаха кат смола да се топят,
и тъй размесиха си цветовете –
не бе възможно да се различат.

Кога хартия до огън допрете,
така от него сив добива цвет,
в кой бялото и черното са слети.

А всички други, с дух от страх обзет,

212. Какос, разбойник, криел се на Авентинския хълм в Рим. На пещерата му отвън висели постоянно човешки черепи. Веднъж, когато Херкулес спал, откраднал му осем вола, които откарал заднишком в пещерата Но те почнали да мучат и Херкулес по гласа им намерил пещерата и разбойника, нападнал го и го убил.

извикаха високо с глас: „Що става,
о, Аньел²¹⁴, с тебе? О, другарю клет,

виж как се измени! Не се познава
дали змия си или човек.“

Глава една се видеше, че шава

без никакъв определен белег,
че две лица са там съединени,
а като че е тъй била от век.

Ръце, крака, гърди, корем – смешене
таквоз досущ извършило се бе,
какво не вижда човешко зрене,

ни с думи може да се назове.
Вид никой първобитен не личеше,
кой за тела да наумява две,

и тоя призрак страховит вървеше
така със бавни крачки напред,
а с ужас в него погледи стремеше-

на грешниците многобройний свет.
Както когато летен пек настава,
кат огнена светкавица на глед

проблясва гущер, кой местоменява,
така видях аз в тъмната мъгла
към другите двамина, че прошава

змейче пламнало, черно кат смола;
и злобно, като си дигна главата,
жегна с език, по-остър от игла,

едина по корема му в средата,²¹⁵
над себе си след туй се завъртя
и се просна пред него на краката.

Злочестий грешник нито изпъхтя,

213. Чанфа, флорентинец. Другарите му го търсят, защото е избягал, преобразен на змия.

а сбра нозе и тежко се прозина,
като че в миг го треска залюля,

и гледаха се грешник и гадина:
на първий раната, а на зверът
устата черна, като два комина,

в въздуха силно зеха да димят.
Духът Луканов нек се не обиди,
защото ще поискам тоя път

да млъкне за Сабелий и Насидий,²¹⁶
а нека също тъй не се гордей
за Кадм и Аретуза²¹⁷ ни Овидий,

че първия преобразил е в змей,
а извор бистър втората направи.
Духът му не могъл е да посмей

природи две да противопостави
и да накара да се изменят
взаимно вид, лице, тело и стави.²¹⁸

Това сториха грешний и зверът.
Опашката си раздвои змията,
а грешника, при туй, из един път,

спои съвсем нозете и краката
и скоро измениха си видът
отдолу от петите до бедрата.

Опашката, що бе си раздвоил зверът,
крака човешки зе да става;
след туй почнаха кожа да менят:

в змията почна тя да се смекчава,

214. Аньел Брунелески. също флорентинец. Змията, която се хвърля върху него, е Чанфа Тия нещастници, Аньел Брунелески, Бозо дели Абати и Пучо Шанкато, са заемали високи длъжности и са се възползвали от положението си да обрат общественото съкровище. Преобразяването им в змии символизира хитростите, до които прибавят крадците, за да укрят своите злодеяния и да избягат от наказание.

215. Пъпа.

у грешника почерня и се втвърди;
ръце му. сраснати с змийска направа,

увиснаха под черните плещи,
кат счупени ръце у просек бедни.
В вид на ръце о своите гърди

увиваше зверът нозете предни,
а пол си даде друг, като провре
между краката си нозете средни.

Димът, що те изпушаха, не спре,
а продължаваше да ги увива,
така че с мъка можах ги съзре.

Единият оста с глава плешива,
у другий дълги рошави косми
увиснаха отдире като грива.

Змията цяла се тогаз посви
и горе на нозете се изправи,
а грешний долу се изтърколи,

но очи нечестиви и лукави
един на друг не снеха ни на миг,
додето, според другите й стави,

змията не доби човешки лик,
а грешний долу, като охлюв чърни
кой крий рогата си, щом чуе вик,

-
216. Сабелий и Насидий са били Катонови войници, като минавали през Либийската пустиня, били ухапани от змии и умрели в ужасни мъки.
217. Кадм, лице полулегендарно, основал Тива; нему се приписва, че е пренесъл финикийската азбука в Гърция и е изнамерил писмото. Овидий разказва как е бил преобразен в змия; Аретуза. Нимфа на богинята Диана (гр. Артемида), като се къпела в река Алфея, в Гърция, била подгонена от бога на реката, който я гонил до Сиракуза, където, по нейна молба, Диана я преобразила в извор.
218. Овидий в своите песни е само „изменял“ едно същество от една форма в друга. Змията и човекът не само променят взаимно своята материя, но и качеството на самата материя се изменя, защото ги не е еднакво у змията и у човека. Данте е наистина надминал Овидий.

съвсем изгуби нос, уши и бърни;
езика му при туй се раздвои,
а бързо, докато око да зърне,

езика у змията се спои,
тогаз димът се прекрати веднага:
опашка новата змия възви

и из дода зе пълзешком да бяга,
а прежцата захвана да я плюй
и мръсни прякори Да ѝ прилага,

доде верва, че може да я чуй;
а като се обърна, с озлоблене
каза на другий: „Тука доде плуй,

тъй искам Бозо²¹⁹ да пълзи кат мене.“
Така си измениха те видът,
и новостта нек бъде извинене,

не сладко ако ми звучи стихът.
Виденъето напълно ме омая,
смути ми и очите, и духът,

но пак успех Шанкато да позная:
той само тука не се измени,
а другий беше онзи²²⁰, за кого изтряя.

Гавиле, Толкова злочестни!

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ПЕТА

219. Грешникът, преобразен в змия. Виж. б. 6.

220. Гуерчио Кавалканти е бил убит заради своите кражби и грабежи от жителите на Гавила, местност, разположена край бреговете на Арно. Кавалкантовите приятели, за да отмъстят за смъртта му, избили голяма част от жителите на Гавила.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ШЕСТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Като се покачват на скалата, поетите стигат над осмата яма. Тя е осветена от безбройни пламъци, във всеки едни от които се крие по един грешник. Тук се наказват ония, които с измама и коварни съвети са причинили щета другиму. От един от тия пламъци, който се раздвоява на два езика, се показват Диомед а Одисеи, който, по молба на Виргилия, разказва своите приключения и своята смърт.

Ликуй, Флоренцио, понеже слава
така голяма си добила ти,
че твоят име шумно огласява

дори и адските тез тъмноти!
Петмина аз срещнах между крадците,
отгледани на твоите гърди.

От срам червят се моите ланити,
а туй навярно теб не величай;
и ако утринния сън с зарите

на истината е изткан, то знай,
че скоро ще възрадваш с беди нови
ти всеки, който тебе зло желай.

Отдавна да те стигнат са готови,
но нек по-скоро дрънне тежкий час:
сърце ми те по-люто щат отрови,

кога в по-стара възраст стигна аз.²²¹
Тръгнахме ний оттам, де тъмнината
на край долът увлякла беше нас,²²²

Пръв вожда се покачи на скалата,
и аз вървах след него, уморен,
и си помагах всякога с ръката.

това, кое видях, до днешен ден
сърце ми горко с скръб и страх смущава

Бог дарба, ако е присъдил мен,

нек тоя страх я сявга направлява
по правий път на добродетелта²²³!
Когато лете вечер приближава.

преди да стигне нощ и темнота,
и бяга пред комарите мухата,
орача се подпира на плета

и с очи, устремени към полята,
безброй светулки гледа, че блестят
там, де са нивите му и лозята.

Така светеше с пламъци долът,
над който бяхме ний сега стигнали.
Кога с пророк Илия, в дивен път,

конете са в небето полетяли,
за Елисей, кой ослепен е бил
от туй видение, са те блестял и

кат плам, нагоре кой се е движил.²²⁴
Тъй пламъците тука се движеха
и всеки пламък грешник бе увил.

На моста едри камъни стърчеха,
по-харно за да видя, там стъпих;
скала една внезапно да не бяха

-
221. Понеже във Флоренция се вършат толкова много злодеяния, че няма кръг в Ада, където се не срещат нейни деца, тя не може да остане ненаказана. Наказанието вече виси над главата ѝ. Това са бедите, които поетът ѝ предрича и които ще възродят всички нейни врагове. Тия беди, които я застрашават, са между другото падането на един мост на Арно, един пожар, който е разрушил три хиляди къщи, и дивите раздори между бели и черни – събития, които са се случили скоро подир предполагаемото слизане на поета в Ада. В предсказанието си Данте се възползва от вярването, че утринните сънища излизат верни. Понеже тия беди са неминуеми, по-добре е да се сбъднат по-скоро, защото, ако го стигнат на стари години, то тежко ще му бъде да ги претърпи.
222. Понеже е много тъмно, за да видят по-добре, поетите са принудени да идат по-близо до дола.

ръцете ми хванали, паднал бих.
Дор в пламъците вирах се с внимание,
учителя със глас каза ми тих:

„Туй духове са: тук за наказание,
увити в пламъци, безспир вървят,
обзети от най-горко отчаянье.“

„Това мина и мене през умът –
отвърнах, – но защо се раздвоява
нагоре онзи пламък там в долът?

Той тука онази клапа наумява,
де Полиникс е турен бил наред
със Етеокла.“²²⁵ – „Там се изтезва,

каза ми три, Улис и Диомед:
тук в Ада свързува ги Боже мъщенье,
както свързвала ги е злост навред.

Тук заедно оплакват с съкрушенье,
измамата коварна с коня мним,
кой път стори, по кой, по Боже щенье,

мина родоначалника на Рим²²⁶.
Наказани са, дето Деидама²²⁷
оплаква още своя мъж любим,

отлъчена от него със измама;
а също, че откраднаха Палас,²²⁸
таз казън е достигнала тях двама.“

С молба към вожда се възвих тогаз:
„Певецо, ако в свойто наказане
не са загубили човешки глас,

223. Понеже в тоя дол са наказани ония, които са си послужили за зло със своя ум и със своите дарби, Данте изказва, че, страхът, който те му внушават, да го предпази да не е сам той в такъв грях, тоест дарбата, която му е дадена да не послужи за зло.

224. Когато пророк Илия се е покачил на небето, колесницата му се е представила на Елисей като плам, който възлиза нагоре.

кога при нази приближат, желане
горещо да ги чуя гори.“
Отвърна тутакси: „Това ще стане,

но слушай само и не говори:
те гърци са и страх ме е, че няма
ответ теб никой да ти подари;

с тях приказка веднага ще подема.“²²⁹
Кога по-близо се яви до нас
рогатий пламък с светлост по-голема,

към тях тъй възвиси поета глас:
„О вий, кои живеите тук, увити
в един и същи пламък, ако вас

заслужено трогнали са песните,
кои в подзвездний свят съм горе пял,
тук моля ви ответ да ми дарите.

Нек каже онзи, кой се е скитал,
къде загатна, в кои страни диви?“
Веднага, кат че вятър бе повял,

Високий връх на пламъка двугриви
почна да се люлей насам-натам
и глас от него прозвуча звънливи,

-
225. Полинник и Етеокъл са били Едипови синове. Във войната на седемте царе против Тива те са били в два враждебни лагера и са се убили един друг. Подир смъртта им телата им са били положени на една клада, но пламъкът се раздвоил, което се приело като знак, че враждата им продължавала и подир смъртта им. Така се е делил тука пламъкът, в който са били скрити Улис (Одисей) и Диомед.
226. Мнимият кон, който стана причина за разорението на Троя, отвори оня вход, през който минаха враговете, но през който е излязъл и Еней, комуто е било присъдено от бога да стане родоначалник на Рим.
227. Деидама (Деидамия), дъщеря на Ликомед, цар на о. Скирос, е била жена на Ахил, когото майка му, Темида, била изпратила в двора на баща ѝ, за да го предпази от смъртта, която му била предречена. Ахил, облечен в женски дрехи, е прекарвал един мекушав живот, когато Улис и Диомед го намерили и го убедили да иде с тях пред Троя.
228. Статуята на Атина Палада, за която се е вярвало, че докато стои в Троя, градът няма да падне в неприятелски ръце.

кой ясно тез слова изпрати нам:
„Кога успех да бягам от Цирцея²³⁰,
коя година задържа ме там,

де близо има град, кой от Енея
отпосле от Гаета²³¹ бил назван,
от страх от нова някоя затея,

с дружина слаба, с кораб окован
набързо тук тръгнах по морски бездни,
с премеждия и бури в люта бран.

Ни мисъл радостна за син любезни,
ни благочестие към стар баща,
ни обич към жена, която чезне,

оставена в горчива самота,
не победиха жаждата у мене
да видя свят, народи, доблестта,

пороците им, тяхното живене.
Ведно с испанските на Мавра злий
изходих бреговете аз засмени

и всички острови, които мий
това море с вълните си немирни.
С косми веч побелели бяхме ний,

след толкоз мъки, скитанья безспирни,
кога стигнахме теснините тез,
де на света границите най-дирна

положил е безсмъртний Херкулес²³².
На малката дружина, коя верна
остала бе в добра и в лоша чест,

казах тогава: «С храброст безпримерна
през хиляди стигнахте вий беди

229. Улис (Одисей) и Диомед, бидейки гърци, няма да приемат може би да говорят с Данте, който за тях е варварин. Улис, който и на земята е стоял по-горе от Диомеда, запазва и тука своето превъзходство: неговият пламък се дига по-високо.

дотук, де тъне слънцето в нощ черна;

на малкото, що ви остават дни,
завидна ще ли отречете слава,
да видите онези йощ земи

зад слънцето, де люд не обитава?
От род сме ний такъв, за кой е срам
бездушнo като скот да прозябява:

живот Зевс гръмовержец дал е вам,
за слава и за знанъа да ламтите.»
От доблестен одушевени плам,

в часа платна разтвориха момците:
отплувахме към запад по мой знак.
На полюс нов се виждаха звездите,

а тез от наший полюс бяха в мрак.
Пет пъти месеца на небесата
бе вече подновявал светъл зрак,

кога далек яви се в тъмнината
висока планина²³³, каквато аз
не бях виждал. На всички ни душата

от радост озари се в тоя час,
но много скоро в плач се тя обърна;
защото вихър бесен с страшен глас

подигна се внезапно в нощта чърна
и мачта и платна като сломи,
кораба слаби в бездната превърна

и смърт найдохме в морските вълни.^{«234}

-
230. Цирцея е била знаменита вълшебница и хубавица, която е преобразувала своите любовници в животни. Тя преобразила Одисеевите другари в свине. Улис я накарал да им възвърне човешки вид, той сам се омагьосал и останал при нея цяла година.
231. Град на западния бряг на Италия, основан от Енея и на ван Гаета по име на доилката му, която е закопал там.
232. Гибралтарският пролив.
233. Тая планина е може би Чистилището.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАДЕСЕТ И ШЕСТ

234. Някои историци разказват наистина, че Улис не се е завърнал в Итака, а е заминал в Атлантическия океан Според Плин Лисабон или Улисбол, столицата на Португалия, е получил името си от Улис.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И СЕДМА

СЪДЪРЖАНИЕ. Когато Улис свършва своя разказ, един лае, който излиза от друг пламък, се обръща към Данте с молба да му каже нещо за положението в Романя. Отговаря му Данте и пламъкът му обажда, че е Гвидо ди Монтефелтро и че е наказан тука защото е дал коварен съвет на Бонифация VIII.

Поета даде знак с ръка: веднага
престана пламъка да се движи,
след туй далек из ямата избяга.

Но друг под нас след малко доближи
и в него да се вземе ни накара,
защото почна смутно да пищи.

Ужасний тучен бик²³⁵ в Сициля стара
ревял е на осъдения с гласът,
а в тез, що слушали, внушавал вяра,

че плаче сам. От него, първи път,
на неговий творец лукави,
всред люти мъки, чул се е плачът.

Тъй пламъкът, що се пред нас изправи,
пищеше с думите на скритий там,
но отначало звукове мъгляви

изпущаше гласът, като у ням.
Но път навън проби си той най-сетне
и заговори тъй подвижний плам

високо с слова ясни и отчетни:
„О ти, кой с сладък трогваш ме език,
не ме изглеждай с поглед неприветни,

а спри се и за мене един миг.
Горя, но за да чуя, що желая,
забравам болки и жесток ризик.

Тук ако идеш от земята тая,
де всички тия грехове спорих,
зарад кои до веки ще ридая.

дали е края романьолски тих,
или война го някоя раздира?
Там, в тия планини, се аз родих,

де при Урбино Тибър стар извира.“
Навел се бях и дорде слушах йощ:
„Италианец е. затуй се спира,

отговори му“ – рече моя вожд.
У мен еднакво имаше желане:
„О дух, със плам увит в таз адска нощ,

Романья, рекох, няма да престане
да бъде, както сявгае била,
в война в сърнето на онез тирани,

кои с беди кърмят я и с тегла,
но днес война там няма обявена.
Полентският орел сега крила

над Червия простира и Равена²³⁶.
Могъщ властител е зелений лъв
в оназ земя²³⁷, коя бе напоена,

подир обсада дълга, с френска кръв.
Пищи Римини под вълците жедни,
знанали уста за кръвнишка стръв,

кои погубиха Монтанья бедни²³⁸.
Лъвчето с бялото гнездо бесней
в Ламоне и в Сантерно, град съседни,

235. Агригентският тиран Фаларис поискал от атинянина Перил да измери някое ново средство за мъчение. Перил направил един меден („тучен“) бик, в който затваряли онзи, който е бил осъден на смърт. а после подклаждали огън. Плачът на нещастника, като излизал през устата на чудовището, уподобявал гласа на бика. Фаларис, за да опита машината, погубил най-първо чрез нея изобретателя. Жителите на Агригент, възнегодувани, въстанали най-сетне и като уловили тирана, изгорили и него жив в медния бик.

и в всяка доба нова песен пей²³⁹.
Земята, коя Савио облива,
ту в волност, ту в робия зла живеи.

Но сам ти кой си и защо те скрива
тоз пламък тук? Каж ми, в светлий свят
за тебе пази ли се памет жива?⁴⁴

Издаде пламъка но силен свет,
врѣх остри малко тук и там поклати
и после даде ни такъв ответ:

„Тоз пламък нямаше ответ да прати,
да бих знаял, че моите думи там
чрез теб ще бъдат в живий мир познати!

Но никой се назад не връща, знам,
от тоя мрачен свят, затуй аз смело
ще кажа всичко тук, без страх от срам.²⁴⁰

Войник съм първо бил, със шлем на чело²⁴¹,
но после се покаях, с тая цел
облякох ази расото дебело.

И в своето желанье бих успел,
ако на църквата водача властни
в крив път не бе ме изново въвел.

Доде над мен са грели зари ясни,
в делата си не лев, лисица бях:
кат влѣхва, по пътеки криви, тясни,

-
236. Полентските князе, които са властвували в Червия и Равена, са имали на герба си орел. Данте има тука предвид полентския княз Гуйдо, който му е бил приятел и му дал убежище в Равена.
237. Земята на Форли, където е властвувал Гуйдо ди Монтефелтро, който говори тука от пламъка. Папа Мартин V бил изпратил против него войска, съставена главно от французи и която е държала дълго време града в обсада, но е била най-сетне разбита от Гвидо. Това е станало в 282 г.
238. Касае се за риминските тирани Малатеста, баща и син, които са били погубили с жестока смърт Монтанья, водител на гибелинската партия, който се е ползвал с голямо име за своята Рицарска доблест.

към цели аз безчестни се стремях
и нанавред разчу се мойта слава.
Когато на години се видях,

в кои, кат кормчия, кой приближава
след път далечен до желаний брег,
на миналото хвърля се забрава

и длъжен е платна да свий човек²⁴²,
усетих погнушение и досада
към себе, към живот, към целий век:

с разкаян дух, в монашеска ограда,
след изповед гореща се прибрах,
за мил душевен отдик и награда.

Но новий фарисей, кой нивга страх
в сърцето си не е имал от Бога,
наместо като пастир и монах

навред да-проповядва мир и слога,
на християни бе война открил;
и както нявга, в пещерата строга

на добрия Силвестрий, се явил
Великий Константин със умоление
да би го от проказа изцерил,²⁴³

така веднъж яви се той пред мене
да иска за тщеславна цел съвет.
Смутен от неговото опьянене,

239. Майнардо Пагани, който е имал за герб лазурово лъвче на бяло поле. Както му е било изгодно, Майнардо често е минавал от една партия в друга.

240. Без да се боя, че това, което ще кажа, ще ми навлече срам между живите в горния свят, където никой не се връща от Ада.

241. Гуидо ди Монтефелтро в 1296 г. след едно сражение, в което е бил победен от гуелфа Малатеста, се е подстригал и станал монах-францисканец. Данте го е похвалил за доблестното му решение в „Пир“, но подир две години, кога узнал, че е дал коварен съвет на Бонифаций V, изменил мнение за него и тука предава паметта му на вечен позор. Бонифаций, който е воювал против княз Колона, се обърнал към него за съвет. Гуидо му казал, че ще порази своите врагове, ако ги залъже с обещания, а после нарушил дадената дума.

не дадох му аз никакъв ответ.
Тогаз: «Махни страх всеки от душата –
каза ми, – прошка давам отнапред;

ум дай да смажа, в кървава разплата,
Пенеста. коя против мен стои.
Кого поискам, мога в Рай да пратя;

у мен два ключа има, тез, кои
предшественика мой намери тежки,»²⁴⁴
Умът ми се разколеба, уви!

При тез молби и увещанья жежки
мълчаньето внушаваше ми страх
пред тоя звяр свирепи с вид човешки,

«Понеже прошка даваш – му казах, –
дай обещанье, после не пази го:
тъй враговете си ще сринеш в прах

и врат ще свият те под твоят иго.»
Кога умрях, светеца ми любим,
Франциск,²⁴⁵ дойде за мен, но отстрани го

веднага черен един херувим.
«Не ти, извика, ази ще го зема,
за зло коварство в ръце го държим:

без топло разкаянье прошка няма.»
О, как изтръпнах, кога с грозен глас
каза: «Вярвал ли си, че с тъй голяма

знам логика да разсъждавам аз?»
И като ме заграби за космите,
при Минос ме заведе в същия час.

242. Данте пояснява в „Пир“ това място, където сравнява човека, стигнал на стари години, с кормчия, който след дълъг път приближава до желаня бряг.

243. Според някои християнски писатели Константин Велики страдал от проказа и за изцеление се обърнал към папа Силвестър, който поради гонение против християните се криел в Соратеката планина, в една пещера. Силвестър го изцерил и Константин от признателност му подарил Рим.

244. Папа Целестин.

Той с поглед ме изгледа страховити,
на кръста осем пъти си уви
опашката и с пръст към тъмнините:

«При пламъците, рече, ще върви.»
Затуй ме виждаш тука в таз долина.“
Щом млъкна, горкий пламък се възви

надолу с върха си и с плач отмина,
а с вожда ний тръгнахме пак напред
към други ров и скоро поразни ни

той с грешници, които нямат чет.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И СЕДМА

245. Св. Франциск, основател на монашеския орден, който носи неговото име. Това място от „Ад“ е силно озлобило францисканския орден и му е внушило желание да издири в поемата основания за даване под съд на Данте пред законодателните власти.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ОСМА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетът описва страшното зрелище, което представяват грешните в деветия ров, дето са наказани ония, които са сеяли граждански и религиозни раздори на земята. Грешните вървят разсечени и когато раните им захващат да се спояват, дяволи ги разсичат изново: поетът влиза в разговор с някои от тия нещастници.

Кой може, и с слова обикновени,
таз кръв и рани да изобрази,
чий страшен вид очи ми ужасени

долина девета порази?
Ни ум човешки може да ги схване,
ни слово може да ги изрази.

Вкуп ако можеха да бъдат сбрани
онез, кои през дългите войни,
от славний Ливий вярно очертани,

загинали са в пулските земи²⁴⁶,
с онез²⁴⁷, кои против Роберт Гискара
в бран люта са свършили своите дни;

с умрелите при Чеперан, де вярва
тъй слаба в своите си найде Манфред²⁴⁸,
и с тези, кои Карл, ведно с Алара,

при Таглякоцо порази безчет²⁴⁹,
пак техните тела окървавени
не биха страшни тъй били на глед,

как туй, що се представи тук пред мене.
Един съзрях с разрязани гърди,
в корема тъй промушен с озлоблене,

че нищо там не може да седи,
а грозно му навън висят червата
и кръв на едри капки се цеди.

Изгледа ме, след туй сами с ръката
гърдите си разкри и с жален глас
каза: „Пророк ме знайха на земята:

виж тук сега какво изплащам аз!
А този, кой с глава разбита плаче
пред мен, роднина мой е бил. Кат нас

тез всички тука са били сеячи
на схизми и съблазни във светът,
лъжливи на закона свят тълмачи.

Отдире има дявол, скрит в долът,
безспирно той към нас с очи занича
и минем ли край него, всякой път

без милост с остра сабя ни разсича,
защото, дор при него стигнем пак,
зараства раната и се заличава.

Но кой си ти, кой взираш се в тоз мрак,
да видиш може би какво мъчение
присъдил е и тебе страшний враг?“

„Ни смърт го води тук, ни прегрешение –
учителят отвърна в същия час, –

-
246. Онези, които са паднали в равнините на Пулия през междуособните войни, които е разказал Тит Ливий.
247. Сарацините, които Роберт Гискар, син на нормандския херцог Рихард, е принудил да напуснат Сицилия и Пулия, след като ги е поразил и като е избил голямо множество от тях.
248. При Чеперан, град от Неаполитанското кралство, на границите на папската държава е станало кърваво сражение между Карла Анжуйски и Манфреда, цар на Сицилия и Пулия. И до днес земеделците намират кости от умрелите в това сражение. Много пулски първенци, които са били дали клетва за вяност пред Манфред, са му изменили и са помогнали за поражението му, като са се присъединили с Карла.
249. При Таглякоцо, замък в Абруците, се е сразил Карл Анжуйски, който е бил вече крал на Сицилия и на Пулия, против Конрад, внук на умрелия крал Манфред. Две трети от войските на Карл са били унищожени, когато Алар де Валери, френски рицар, му дал съвет с останалата част от войската да нападне ненадейно неприятеля, който, упоен от първия успех, е стоял разнебитен и се е отдавал на грабеж. Карл послушал Аларовия съвет и разбил Конрадовата войска, която се разбягала, след като оставила много мъртви на бойното поле.

по воля Божя поверен е мене,

кой в Ада дух съм също като вас,
за да добие опитност и знане.“
Стотини грешници под нас

събраха се с очи във мен опряни²⁵⁰,
щом чуха тия думи, и за миг
забравиха ужасните си рани.

„О ти, кой пак ще видиш светлий лик
на слънцето, кажи Дулчину²⁵¹ горе,
ако не ще и той такъв ризик

по-скоро да намери в тез простори,
нек събере оръжъя и храни,
та с новарезци храбро да се бори,

преди сняг да запирици всички теснини.“
Тез думи първий дух към мен отпрати
и тутакси от нас се отстрани,

а между тез, кои стоеха долу прави,
един, кой гледаше по-изумен
от всички други, с погледи мъгляви,

в лицето грозно обезобразен,
с прорязана посред средата бърна,
от нос и от едно ухо лишен,

към мене с тия думи се обърна:
„О, ти, когото грях не е прогнал
на мъка вечна в тая бездна чърна

и кого на земята съм виждал,
ако след толкоз време, що измина,
не съм се по прилика припознал,

сети се за Пиер да Медичина²⁵²,
кога между Маркабо и Верчел
пак видиш нявга сладката долина.

А в Фано гледай, дано би успел,
на двамата му граждани най-честни,
на месир Гвидо и на Анджйолел²⁵³,

да кажеш, че мъчител един бесни
погибел най-коварна им крои;
на мъртъвците ако са известни

делата, кои времето таи,
покрай Католика, с слуги жестоки,
в вълните морски ще ги потопи.

Пирати грозни, из моря широки,
разбой не са правили по-голям.
Свирепият изменник еднооки,

кой тез земи владей, които с срам
си спомня тук един, и разкаяние
гризе го люто, че е стъпял там,

ще ги повика уж на съвещание,
а няма да остави веч молба
да правят – Бог от бури да ги брани.“

„Кажи, отвърнах, кой е в таз тълпа,
кой с срам за родната земя смишлява,
и тук каква доведе го съдба?

А що поиска, вярно ще направа.“
На свой един другар на челюстта

-
250. Грешниците се обръщат към Данте въздигвени, като чуват от Вергилий, че е жив.
251. Дулчино е бил монах от Навара, който е проповядвал, че хората не трябва да притежават нищо отделно, а трябва всичко да им бъде общо, дори и жените. Той е обладал голямо красноречие и е бил успял да привлече много привърженици – преследван, той избягал в Трентинските планини, където се събрали около него повече от три хиляди души последователи. Заобиколен от наварци, заприщан от снегове и лишен от храна, той бил принуден най-сетне да се предаде и според варварския тогавашен обичай бил изгорен жив заедно с другарката си. Маргарита, на юни 1307, във Верчели. И Дулчино, и Маргарита са претърпели смъртта с голямо мъжество, без да се откажат от учението си.
252. Пиер да Медичина е бил знаменит интригант, който е слял раздори между князете, с доверието и приятелството на които се е ползувал.

наложи си ръката той тогава

и кат разтвори цялата уста,
извика: „Тоз²⁵⁴ е, но отколе вече
е тук осъден той на немота.

У Цезар колебане всяко той пресече,
когато в мисъл зла го утвърди,
че там, де нищо за успех не пречи,

тоз, кой отлага, готви си беди.“
Как тоя дерзък Курион тук смазан
и изпоплашен мене се вести

с език от дън до гърлото отрязан!
А друг един с отсечени ръце,
участници във безсърдечна казън,

издигна ги до своето лице,
което цяло с черна кръв покри се,
и рече: „Ако твоето сърце

знай жалост, и за Моска²⁵⁵ ти сети се,
кой горе с тия думи: «Не вреди
какво ще става после», провини се

и порази Тоскана със беди.“
„И своето, прибавих, домочаде.“
Дълбоко скръб от тез слова сети,

в тъмата луди викове нададе
и тичешком избяга. Взор стремях
в тълпата, що стоеше йощ назади,

253. Гуидо дел Касеро и Анджолело ди Кайано са били два ма почтени граждани от Фано. Малатестино, жестокият римски тиран, като е искал да ги погуби, призовал ги е да дойдат на съвещание с него в Католика, местност на Адриатическо море, между Римини и Пезаро. Като не се догаждали за злодейските мамения на Малатестино, те тръгнали на път по море, но когато стигнали до Католика, матроси от друга ладия, изпратени от тирана, ги срещнали и ги хвърлили в морето, като вързали камъни на шииите им. Малатестино е изстребил така по-видните хора от Фано, за да стане господар на града. Малатестино е бил гърбав и еднооко.

кога таквози нещо там видях.
кое до днешен ден ме изумлява,
и да го казвам спрял се бих от страх,

ако не черпех смелост в съвест права,
звезда, отдето слиза чудна мощ
у онзи, кому пътя осветлява.

Видях и мисля все, че гледам йощ
труп един обезглавен, кой вървеше
кат другите всред таз ужасна нощ;

на една ръка главата си държеше,
а тя повтаряше все: „Горко мен!“
Като с фенер той с нея си светеше.

Кога застана трупа раздвоен
до моста, горе дигна си главата
и чух я аз, от ужас поразен,

като каза: „о ти, кой жив теглата
изглеждаш наши, някой друг, кажи,
видя ли в царството на тъмнината,

кому по-люта казън да тежи?
Узнай, за мен да можеш се подсети,
че тук Бертран от Борнио²⁵⁶ тъжи,

кой зли на младий цар внуши съвета

-
254. Този, който със срам се подсеща за земите, където владее Малатестино, и който се кае, че е ходил там, е Курион, който според Лукан е дал съвет на Цезар да мине Рубикон и да се опълчи против Сената, като е казал, че всяко отлагане може да му повреди.
255. Моска, от Убертиевци, като казал, че не трябва да се мисли какво ще става тепърва, нападнал с няколко другари и убил Буонделмонте, млад момък, комуто искал да отмъсти, защото потъпкал думата си към една мома от приятелски нему род и взел друга, която била по-хубава. Това убийство е дало повод към ония раздори, които не са престанали вече да вълнуват Флоренция. Справедливо му казва поетът, че злините, които е навлякъл на Флоренция, са погубили и неговото семейство. Родът му е бил изгонен, къщата му е била съсипана и всеки ден, по заповед на Републиката, свещениците са произнасяли проклетия в църквите против потомството му. Тия обстоятелства показват какво впечатление трябва да са предизвиквали на съвременниците думите на поета.

и разбунтува син против баща,
като при Давид Ахистофел²⁵⁷ проклети.

Защото горе раздвоих това,
що е природа Божия споила,
тук правда висша моята глава

от трупа ми навек е раздвоила.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ОСМА

256. Бертран дал Борнио, гасконски вицеграф, знаменит трубадур, е бил съветник на Хенрих, син на английския крал Хенрих , и го е подигнал да воюва против брат си, а после против собствения си баща.

257. Ахистофел е раздухал вражда между Давид и син му Алсалон.

ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ДЕВЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Поетите пристигат на моста, който се надига над десетата долина, дето плачат поразени с грозни болести ония, които са се провинили във фалшификации. Данте и Виргилий минават отвъд моста, за да ги видят по-добре, и срещат алхимици, между които двама, Грифолино и Капокио, привличат вниманието на Данте.

Пред тая кръв и рани страховити
тъй силно бях покъртен от печал,
че сълзи идеха ми на очите.

Но вожда ми каза: „Защо си взрял
очи в тез сенки обезобразени?
И в другите долини си видял

клетници, кои будят съжаление.
Защо се спираш тука или пък
броиш ги? Тоя ров, узнай от мене,

е левги дваисет хиляди на кръг;
но длъжни сме да бързаме, луната²⁵⁸
под нази е, а пътя ни е дълг.“

„Да би узнал, казах, защо в тъмата
се взирах, би допуснал да се спря:
дълбока жалост ми трогна душата.“

Но в думите ми никак се не взря,
заминал бе напред по пътя трудни.
в кой неведнъж от страх сърце примря.

„О вожде, из тълпите многолюдни –
подзех, кога до него вече бях, –
до мен одеде долетя глас чудни,

по кой познах, че зарад тежък грях
тук дух от мойта кръв се изтезава
и затова така се взирах в тях.“

„Не бива твоя ум да го смишлява, –
отвърна той, глей друго околвърст:
той нека с своя жребий се разправя.

Видях го преди малко та ми, с пръст
към тебе заканително замери
и грешник чух един, кой с глас чевърст

обърна се и го нарече Жери²⁵⁹.
Не чу ти: беше се вгледал тогаз
във онзи, кой Хенриху изневери.“

„От смърт насилствена, отвърнах аз,
умрял е той, а отмъщение
не е получил и до тоя час;

затуй навярно гневен е към мене
и мълком ме отмина като враг;
туй пълни ме с по-силно съжаление.“

Стигнахме тъй докрай скалистий бряг,
под който зее ямата последна,
но види се едва от гъстий мрак.

Когато се наведох да погледна
и в страшний ров, през мрачния въздух,
съзрях на грешните тълпата бледна,

такива горки вопли аз зачух,
кои ме поразиха с отчаяние:
изтръпна в мене и сърце, и слух.

Как страшно би било да бяха сбрани
от Валдекияно²⁶⁰ и Маремский край²⁶¹
вкуп лете всички болни с своите рани!

258. Изминало е една нощ и половин ден, откогато поетът се е намерил в леса до точката, докъдето е стигнал сега тука с Вергилий, било е пълнолуние, когато се е намерил в леса, цяла нощ е вървял от леса до хълма, на заранта е влязъл в Ада, а сега луната е на Надир, под нозете на поетите, часът около един подир пладне, зет на италианския кръгзор. Вергилий напомня да бързат, защото е трябвало да изминат целия Ад преди да настъпи нощ.

По-страшен е тоз дол, над кой витай
воня като от трупове изгнили,
коя не може никой да изтрай.

Когато, с премалели от скръб сили,
спуснах се по крайбрежната скала,
видях по-ясно долу с дух унили

таз бездна, де за мрачни им дела
е Божа висша правда отредила
на всички подправачи казън зла,

В Егина са били таквиз патила,
кога е боледувал цял народ
и чума гад и люде е морила,

та диря не остана от живот,
а пак възникнал е, според певците,
от мраве семе нов човешки род.²⁶²

Тъй грешните прострени бяха в тмите;
едни лежаха гърбом, други по корем,
а трети си допираха плещите,

Вървие ний и вред, де поглед спрем,
все виждаме тела, покрити с рани,
като по врат, претъркан от ярем.

Два грешника, един до друг опряни,
не ми излизат от ума до днес:
те бяха като с струпей облени

-
259. Жери дел Бело, от рода Алигиери, е бил предателски убит от одного от рода Сакети, а никой от Алигиери не е бил отмъстил за него. Подир тридесет години само отмъщение е нанесъл за него един негов внук, който е убил един член от рода Сакети, пред самата му порта на дома му. Бил е играч и фалшификатор на пари, но защото е сеял раздори, което е станало причина да го убият, поетът го поставя в деветия ров, защото е бил фалшификатор, говори се за него и в тая песен.
260. Валдекияна, долина от Средна Италия, през която минава река Княпа, която е била известна едно време със своя нездрав климат, сега е една от най-плодородните тоскански области.
261. Маремектия край, местност между Пиза и Сиена, също така известна със своя нездрав климат и където и досега климатичните условия не са напълно подобрени.

и без почивка дръгнеха се с бяс,
но без да найдат облекчение,
и от сърбеж те падаха в несвяс.

С нокте отлюпваха до изтощение
те своята краста, както люпят с нож
от риба люспите стопанки – жени.

„О ти, кой кожата си в тая нощ
раздираш сам с ръцете като с клещи,
към одного възви се моя вожд,

дано за своите болки тъй горещи
нокте запазиш вечно! Обади,
италианци има ли в тоз дол вонещи?“

„И двама нас под светлите звезди
земя италианска е родила –
отвърна грешний с сълзи на очи. –

Но кой си ти, кой гледаш тез патила?“
Каза им вожда: „С този, кой е жив,
дошъл съм тук, да види, с Божа сила.

доколко вашый жребий е горчив.“
Веднага грешните се раздвоиха
и с трепет, ведно с други, и страховлив,

и любопитен поглед в мене впиха.
Тогаз до мене вожда приближи
и рече ми: „Виж как се вторачиха:

по воля своя нещо им кажи.“
Постъпих тъй по негово желане:
„В света дано се спомен продължи

за вас и много време да остане!

262. Според поетите след чумата, която е върлувала в Егина, остров до Пелопонес, където са загинали и човеци, и животни до най-малкия червей, човешкият род, по молба на Еака, се е бил възродил изново от семе на мравки. По тая причина жителите на острова са били наречени мирмидони от мирмикс, мравка.

Кои сте вие и от кой сте род?
Но нека вашто горко наказане

не бъде за мълчанье вам повод.“
Единни тогаз чака начена:
„В Аресо аз получил съм живот,

Погуби ме Алберто от Сиена,
но туй не е причина, че сега
тук тежка участ мен е отредена.

Еднаж се хвалех просто на шега,
че тайна зная да летя в въздуха;
от слабоумье той падна в тъга,

безмерна жалба в него се раздуха
да може мойта тайна да узнай;
таз жалба се обърна в злоба глуха:

понеже не направих, що желай,
на смърт осъди ме съдя угоден
и в пламъци намерих жалък край.

Алхимик бях, затуй съм тук проведен
от Мшюс, кой без милост съд твори:
пред него плач, молби са труд безплоден.“²⁶³

Казах тогаз: „Под светлите зари
с синезци кой се мери по тщеславе?
Те френците надминуват дори!“

„За Стрика твоите думи не са прави,
извика други грешник, и до днес
с умерени разноски той се слави.

Никола също, кой по славна чест
открил е свойствата на карамфила
и в ястията внел е вкусен смес;

а също и оназ дружина мила²⁶⁴,
в коя погълна Качя цял имот,
пък Абелято своя ум и сила.

А искаш ли да знайш, но тоз повод,
кой тъй против синезци ти помага,
в мен вгледай се добре под твоя свод:

Капокъо²⁶⁵ ще познаеш ти веднага.
Метали там лъжливи съм правил,
и ще се сетиш, с памет за мен блага,

че горе съм добра маймуна бил.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ДВАЙСЕТ И ДЕВЕТ

-
263. Грешникът, който говори, е Грифолино, алхимик, който се славил, че знае да лети и обещал да научи на това изкуство някой си синезец, Алберто, който е минавал за внук, а е бил всъщност син на сиенския епископ. Понеже не изпълнил обещанието си, го наклеветил пред баща си, който накарал да го изгорят жив като магьосник. Минос обаче му е отредил да се мъчи в той дол не за греха, за който е бил изгорен жив на земята, а защото е бил алхимик и като такъв е правил лъжливи пари.
264. Всички тия лица, за които с ирония се говори тука, са съставлявали в Сиена една весела дружина, която се е била прочула със своя голям разкош и лудешки разсипничества. Абальято се славил, види се, между другарите си със своята духовитост. Никола е въвел обичай между друго да се пекаат фазани на огън от карамфил, който е струвал тогава много скъпо.
265. Капокъо, от Флоренция, е бил познат с Данте, заедно с когото, казват, е изучавал естествените науки. Той е умеел чудесно добре да уподобява разни лица, така че не е било възможно да се разпознае от лицето, което е уподобявал. Най-сетне е взел да уподобява и скъпоценни метали, за което е бил изгорен жив в Сиена.

ПЕСЕН ТРИЙСЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Данте среща в същия ров фалшификатори от друг вид. Един грешник ухапва Капокьо, който дава на Данте някои сведения. После Данте среща грешници, които са се провинили в правене на лъжливи пари и които, наказани с водна болест, страдат от бясна жажда за вода. Между тях пред поета се явява мастор Адам от Бресшия. Найсетне Данте, среща грешници, които са се провинили, като са изменили на истината чрез лъжа. Те страдат от люта треска, Песента свършва с комическа препирня между мастор Адама и гърка Синон.

Кога Юнона, зарад Семеле²⁶⁶,
цял род тавански люто е мразила
и неведнъж терзала го е зле,

на Атаманта²⁶⁷ лудост е пратила
кога жена си един ден срещнал,
коя два сина за ръка водила:

„Подайте скоро мрежа, рев падал,
с лъвчета лъвица иде срещу мене“,
и той сграбил Леарка там без жал,

в въздуха завъртял го с озлоблене
и го ударил о една скала;
а майката със другий син спасене

от жребий люто в вълните е нашла.
И пак кога, след дългата обсада,
постигна Троя горда участ зла,

ас царството и царский род пострада.
Хекуба²⁶⁸, не престала още да ридай
за Поликсена, мила щерка млада.

видяла Полидора в чужди край
убит без милост; от полуда бясна
тогаз кат куче зела тя да лай,

тѣй подивяла майката нещастна.
Но нито в Тива, нито в Троя бяс
така свиреп и злоба тѣй ужасна

не е видял бил никой в никой час,
било над зверове, било над люде,
каквито тука с трепет видях аз,

кога два духа бледни, същи луди,
спуснаха се да хаят кат свиня,
кога от кочина се вѣн прокуди.

Един стисна Капокъо, кат змия
за шията захапа го с зѣбите
и го свали на твърдата земя.

А Грифолино, с бледен страх в очите,
каза ни: „Скики²⁶⁹ бесний е това,
лудей и мир не дава на душите.“

На грешника отвърнах с тез слова:
„От другата оназ душа лудешка
страх ако нямаш, за вина каква,

кажи ми, тя търпи тук казѣн тежка?“
А той: „Духът на Мира²⁷⁰ виждаш ти,
коя, против природата човешка.

с баща си в плѣтен грѣх стѣпи,

-
266. Юнона (гр. Хера), Зевсова съпруга, е мразила Тива и целия тивански род, защото Зевс се е бил влюбил в Семеле (Семела), дъщеря на Кадѣм, основателят гр. Тива, и е бил добил от нея Бакх (Дионис).
267. Атамант, цар тивански, е бил дотолкова побеснял, че като видял един ден жена си, Ино, сестра на Семела, която отишла към него, като държала по за една ръка двете си деца, сторило му се, че иде насреща му лъвица със своите лъвчета, сграбил едно от децата, по име Леарх, завъртял го като прашка и го ударил о един камък; от отчаяние майката се удавила с другия си син.
268. Хекуба, царица на Троя, съпруга на Приам, след разрушението на Троя е видяла дъщеря си Поликсена, принесена като изкупителна жертва на гроба на Ахил. Отпосле, когато е била откарана като робиня на тракийските брегове, случило ѝ се да види сина си Полидор, убит от Полинестор. От голяма горест тя изгубила ум и почнала да лае като куче, а преданието прибавя, че наистина е била преобразена на кучка.

и да извърши своето злодеяне,
под други вид при него се яви.

Владетел на кобила за да стане,
стъкмил е другий пък под чужди вид,
без срам и страх лъжливо завещане.“

Когато бесните, с бяг страховит,
далек от мене в мрака отърчаха,
във други взрях се с поглед жаловит.

Очите ми неволно над един се спряха,
кой съща лаута изглеждал би,
йод него два крака да не стърчаха.

Хидропизия, що отвън личи
и прави, над корем подут, главата
като кратунка суха да стърчи,

държеше му отворени устата,
като на трескав, който цял гори
и все вода бълнува му душата.

Погледа и уста за реч разкри:
„О вий, кои без казън сте във Ада,
къде не влизат никога зари,

погледайте как мастор Адам²⁷¹ страда.
Имал съм всичко горе. в мрачният Ад
за капчица не правят ми пощада.

Тез ручей, които се струят
и спускат се към Арно, по полите
на Казентинский хълм, потънал в хлад,

269. Джани Скики, от рода Кавалканти, е можел твърде много да уподобява други лица. След смъртта на Буозо Донати, човек доста богат, в угода на един далечен негов роднина и за една хубава кобила, легнал в постелята на умрелия и продиктувал едно лъжливо завещание във вреда на истинските наследници. Според някои тълкуватели той бил удущил предварително болния. Както и на други места в „Ад“ едни грешници служат за мъчене на други.

270. Мира, която се е влюбила в баща си Синира.

стоят ми постоянно пред очите
и мъчат ме по-страшно с своя изглед мил
от болката, що суши ми гърдите.

Така с местата, де съм съгрешил,
си служи правдата неумолима
и с жалби люти мъчи дух унил.

Ромена там е. С дерзост непростима
фалшиви флорини там стъкмих
и туй на смърт всред пламъци прати ма.

Но сладкоструйний Бранда²⁷² не дал бих,
да зърна тука Александра, Гвида
ил брат им, кой е грешен като них.

Един уж тука бил. Но как да вида,
че плаща вече своята вина?
Със тоя лош недъг къде да ида?

Да можех да направя стъпчица една
в сто годин, щях веднага да замина,
макар да има мили в дължина

до единайсе хиляди тази долина,
а нашир полвин миля е едва.
За тях съм тук всред таз пасмина:

по техни увещанья и слова
монети сякох с примес три карата,
и си изпати горко таз глава!⁴

Казах му: „Двама грешни, на земята,

271. Мастор Адам от Бресшия е бил познат със своето изкуство да отлива и обработва метали. По желание на роменските графове Гуидо, Александър и Агинолфо, той направил фалшиви флорини, които са били пуснати в обращение в голямо количество. Най-сетне обаче един ден, когато мастор Адам харчил от тях в Флоренция познали ги, че са фалшиви, и той бил хванат, осъден и изгорен жив. Роменските графове се властували в Казентин, планинска местност между Флоренция и Болония, от която извираат многобройни рекички, които се втичат в Арпо и споменът за които тъй много мъчи мастор Адама, осъден на вечна жажда в пъкъла. Йена е бил замък в Казентин, днес разрушен.

до теб се гърчат страшно и димят
кат зиме, кога мокра е ръката.“

Отвърна той: „Найдох ги, че седят
от първий ден така все приковани,
и мисля, вечно тука ще лежат.

Единия е оназ²⁷³, коя, в желане
престъпно, отзив като не нашла,
е набедила Йосиф в злодеяне.

Синон²⁷⁴ е другий, кой измама зла
извърши в Троя. Имат треска жежка,
затуй димят им бледните тела.“

Единни дух, от яд за таз бележка,
че мастор Адам го позори тук,
цапна го по корема с ръка тежка;

като от тъпан чу се силен звук.
Адам отвърна тутакси с плесница
по образа, при всичкий си недъг.

„Не гледай, рече той, че в таз темница
нозете ми от болка зла не се движат,
обаче волно движа таз десница.“

„Както, кога лош сън ни се яви,
отвърна гръка, бръз не бе в ръцете;
а бързи бяха – пари да ковят.“

Адам каза: „Да, прави си, дух проклети,
но в Троя тъй не говори,
когато се кълнеше в боговете.“

272. Мастор Адам, озлобен против казентинските графове, за които е осъден на вечни мъки, би искал да види и тях в Ада, но удоволствието, което това би му доставило, той не би го разменил с насладата да може да утоли жаждата си от Бранда, хубав и изобилен извор до град Спеца и от който е получила името си градската порта, до която се намира. Според други тълкуватели касае се за друг извор пак под същото име, недалеч от Ромена, който, ако и да е но-малко познат, е бил по-близък за поета, който е бил там изгнаник. По-естествено е и за самия мастор Адам да мисли за тоя извор, недалече от който е претърпял смъртно наказание.

„Я гледай, за какво ще ме кори! –
каза Синон. – А ти какво направи?
При туй и други грехове стори.“

Отвърна други: „Спомни, грък лукави,
за коня и коварний си разбой,
с кои в цял свят с безчестье се прослави.“

„От жажда да не найдеш ти покой
докрай, извика гръка с озлобление,
и плуй с корема тоз, подут от гной.“

„В хули бесът ти търси облекчение,
каза Адам; да, жаден съм, подут,
но туй за теб какво е утешение?

Недъгът твой по малко ли е лют?
Теб целий треска огнена гори та,
за капчица заскачал би кат луд.“

Вслушал се бях в таз свада ядовита,
кога учителя, кой бе мълчал,
обърна се към мене с реч сърдита:

„Но стига веч, за тебе ми е жал;
повярвай, мен самому чудно става,
че иощ от укор съм се въздържал.“

Кога така чух да ме порицава,
неволно на лице ми срам изби
и в паметта ми досега остава.

Както, кога лош съм ми се яви,
желаем, спящи в смутно възбуждене,
да бъде съм сънят, що ни грози,

така в страха ми ставаше и с мене.
Аз прошка исках, а не мислех пак,

273. Жената на Потифар.

274. Синон е заблудил с лъжи и измами троянците, за да паднат в капана, която им е била устроена от гръците чрез Троянския кон.

че искам прошка, извинене.

Учителят каза ми с език благ:
„По-малък срам по-тежък грях изтрива;
в тъга не падай, но бъди по-як,

и чуйш ли нявга тълпа нечестива,
че кара се, за мене си спомни;
защото, който в препирни такива

наслада търси, себе си петни.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРИЙСЕТА

ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ПЪРВА

СЪДЪРЖАНИЕ. Като напущат последния ров от осмия кръг, поетите се упътват към деветия кръг, дето се слиза през една яма. Около брега на тая яма стоят страховити гиганти. Един от тях, Антей, по молба на Виргилия, взима в ръцете си поетите и леко ги слага на брега на последния кръг от Ада.

Език един и същ стана причина
лице с червенина да се облей
и даде лек, та болката премина

Така на Ахилес и на Пелей
могло е копьето²⁷⁵ да стори рана
и лек да пусне, за да оздравей.

От таз тълпа, тук вечно прикована
към ров упътихме се по-дълбок,
де друга тълпа грешни е събрана.

осъдена на жребий по-жесток.
Не виждаха ми нищичко очите,
но скоро чух аз страшен един рог,

кой би заглушил гръм най-страховити.
По тоя рог напред отивах тук
и гледах в едно място все в тъмите.

При Ронсево²⁷⁶, кога един след. Друг
паднали са борците, със тръбата
не е издал Ролан по-страшен звук.

Подадох малко нанаяпред главата,
съзрях високи кули в тъмний край.
„Каква е тая земя чудновата?“ –

попитах. Вожда ми кача; „Желай
да види по-далече твоего зрение,
отколко може в мрак, и го блуждай.

Кога там стигнем, своето заблуждение
ще видиш сам, но нек сега вървим.“
При туй хвана ръка и с низхождение

и рече ми: „Преди да приближим,
узнай, духът ти за да се не чуди,
че кули туй не са мъглявий дим,

що виждаш, а гиганти, горки люде,
до пъпа потопени край брегът,
във кладенеца, за помисли си луди.“

Както кога в мъгла вървим на път,
щом земе да се пръска, пред очите
нам в ясен вид нещата се вестят,

Така и тук пробивах аз тъмите
и всичко скоро ми се уясни.
Но силен страх проникна ми в гърдите,

защото, както кръглите стени
на Монгреджоне с кули се венчават,
така и тука, в тия тъмнини,

титани на брега се възвишават
и като кули, с половин тела
отвред те кладенеца окръжават.

-
275. Копието на Ахил и баща му Пелей имало свойство при първа рана да нанася смърт, а ако се вкара втори път в нея, да я лекува. Според Игина копието е ранявало и лекувало с настъргана от същото желязо ръжда.
276. Рогът на гиганта е издал звук, по-страшен от оня, който се е чул в Ронсево (Ронсцевал), кога Ролан (Роланд) е изсвирил със своя рог, за да извести на Карл Велики за своето поражение. При Ронсево, по измяна на Ганелон, който се е бил споразумял с краля на маврите Марсилиий, няколкостотин хиляди сарацини са нападнали 20 000 франки, които са съставлявали ариергарда от войската на Карл Велики, Роланд, който ги е командувал, се е бранил геройски, но дълго време не е свирил с рога си, защото не е искал да обажда на Карл Велики и да накара главните сили от войската да се върнат и да му дадат помощ. Кога видял обаче, че всички воини паднали, той изсвирил и звукът от рога му се чул на трийсе левги. Но Ганелон успял да убеди Карл, Велики, че Роланд свири на игра, а не защото е в опасност.. Роланд продължавал при това да свири, докато издъхнал от безмерно напрежение: от устата му избликнала червена кръв и слепите му очи се пръснали. По това може да се види какъв страшен звук е издавал тук рогът на гиганта.

И скоро различих лице, ребра
и плещи у едно от тези страшила,
с ръце грамадни, с валчести бедра.

природата е хубаво сторила,
че от бории с лик толко страховит
тя вече бога Марса е лишила.

Пак нейна рожба са и слон, и кит,
но своята мъдрост тя е проявила,
че пази тъй грижливо технии вид.

Защото, кога с воля зла и сила
сбере се ум, го няма как тогаз
света да се отбрани от патила.

Оназ глава, в коя се вирах аз,
кат топката²⁷⁷ на свети Петър бе голяма,
а съответна беше всяка друга част.

Издига се така над своята яма,
че и фризопци трима от брегът,
един на друг да се покачат, няма

да могат до главата да допрат;
защото, на прост поглед, от брадата
додолу трийсет палми се четат.

Внезапно грозно прозвуча с устата:
„Рафел ман амек заби ахни.“
Каза му вижда: „Глунав дух, тръбата,

що ти виси на шията, земи
и ако яд душата ти прояжда
или скърбиш, че тук си в тез тъми,

то с нея утоли ти бясна жажда.“
А мен каза ми после един миг:
„Сами се обвинява и обажда

той кой е с неразбрания си вик;
Немврод²⁷⁸ е: него трябва да виниме,

че няма на света един език.

Но да не губим време, да вървиме.
Не бихме го разбрали, ни той нас:
ще бъде щетно да му хоратиме.“

Минахме по-наляво в същия час
и на една стрела на разстояние
гигант един съзрях по-едър аз.

Ръце му кат от стомана изляни,
напред едната, другата отзад,
с вериги тежки бяха оковани²⁷⁹,

Не бях виждал туй още в целия Ад;
веригата пет пъти му обвива
телото цяло и широкия врат,

Каза ми вожда: „С дерзка мисъл дива
искал е с Юпитера да се мери той:
на първия ред е бил, с душа гневлива,

кога гигантите стъпиха в бой
със боговете; затова в окови
осъден е на вечен тук покой.“

Казах, преди по-надалек да ида:
„Ако се може, щял бих Бриарей,
кой ръст безмерен е имал, да вида.“

277. Тая бронзова топка е украсявала някога Адриановия мавзолей, сега наречен Св. Ангелов замък, а в началото на VI век е била поставена пред стария храм, на св. Петър; когато е била съградена новата църква, топката е била пренесена в Белведерската градина, близо до Ватикана. Тая топка има височина десет палми и като се вземе предвид, че главата е девета част от височината на човека, то целият гигант е бил висок деветдесет палми или като се сметне по двацет и пет сантиметра едната палма – двацет и два метра и половина.

278. Това са думи без значение. Ако биха могли да имат някаква смисъл, както мислят някои тълкуватели, то Данте би дошъл в противоречие със себе си, Немврод, за когото става дума, както се вижда по-долу, е станал причина за смешението на езиците, като е поискал да издигне една висока кула (Вавилонската кула), за да се спаси в случай на втори потоп. Той е наказан сам, като примесва звуци от разни езици, в които няма или не може да се намери смисъл.

Отвърна ми: „Ще видиме Антей²⁸⁰,
окови той не носи и говори,
ще ни свали там, дето Юда тлей,

а Бриарей е много по-нагоре,
кат Ефиалт е под верига зла,
и тебе той по-страшен ще се стори,“

Чу Ефиалт и цял се залюля,
както от землетръс се залюлява
висока кула навръх на скала.

Усетих, че кръвта ми се смразява
и тук навярно бих умрял от страх,
вериги да не виждах, че го оковава,

След малко път Антея аз съзрях.
Навън от ямата му, без-главата,
до цели трийсе палми го сметнах.

„О ти, кой там в долината благата,²⁸¹
де с слава Сципион се е, покрил,
кога на Анибал разби войската,

сам левове си с хиляди избил;
ти, за кой разказва нам мълвата,
че в страшното сражение да си бил,

нанесли би победа твоите братя
свали нас тамо, де от вечен лед
е окована на Коцит водата.

За да не търсим други, дай ответ
веднага; този, кой е с мен, в награда
хвала за теб ще каже в живий свет.

279. Това е Ефиалт, чието име се споменува по-долу. Той е бил, според „Одисея“, син на Нептун (Писейдон) от Ифимиада и още на десетата година достигнал до извънредно голям ръст; той решил заедно с брат си да подигнат нова война против Зевс и като турили планината Оса над Олимп и над Оса плодоносния Пелион, покачил се на небето, но Аполон ги сгромолясал и унищожил и двамата.

280. Антей е развързан, като по-малко виновен от другите титани, понеже не е взел участие във войната против Зевс.

Живее той и може да се нада,
че дълг живот му още предстои,
освен ако друг жребий му се пада

по-волята, коя над всички нас стои.“
Тъй вожда говори му, а титана
протегна ръце и го улови.

Кога добре в ръце му застана,
каза: „Душа ти страх да не бере,
ела до мене тука – да се хвана.“

Кога случайно минувач се спре
до Каризенда²⁸², дет е полегата,
в посока друга облак щом съзре,

тя, чини му се, пада на земята.
Антей така стори се мен, над нас
кога наведе си напред главата.

Искал бих да не бъда в тоя час
ни в тез ръце, ни в тез долини;
изтръпнал бях, но не издадох глас.

Антей обаче тихичко сложи ни
с ръце на дъното на мрачното пъкло:
след туй, като мачта над вълните сини,

изправи се безмерното тело.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ПЪРВА

-
281. Това е богатата долина на Баграда, един ръкав от която тече близо до Зама, където Сципион е разбил Ханибал. Според една измислица от Лукан тук е било някога Антеево царство.
282. Каризенда е една кула в Болоня, така наречена по името на семейството, от което е била построена. Тя е много наведена и когато някой стои под нея откъм наведената страна, като гледа нагоре, кога минува облак в обратна посока, чини му се, че тя клима и пада. Тя се нарича днес *tozza*, срутена кула, за отличие на друга кула, здрава и висока, наречена кула на Азинелевци.

ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ВТОРА

СЪДЪРЖАНИЕ. Деветият и последен кръг е постлан с лед от замръзналата вода на Коцит. Той е разделен на четири концентрични отдела, които все повече се спущат към центъра и дето са наказани ония, които са се провинили в измяна. В първия отдел, наречен Каина, са наказани ония, които са извършили измяна спрямо свои роднини, а във втория, наречен Антенора, ония, които са се провинили в измяна към отечеството. След като узнава за разни грешници от първия и от втория вид, Данте вижда внезапно двама грешници, които подават главите си от една дупка и от които единият гризе черепа на другия.

Да имах стих, кой громко да звучи,
какъвто иска ямата дълбока,
ужасен ров, над кой цял Ад стърчи,

по-пълно тук на мислите си сока
изказал бих, но нямам, затова
пристъпям с страх към работа висока.

Защото, да опишеш със слова
на цял свят дъното, е труд не лесен,
ни за език, кой още е в мъгла.

Вий, кои с луч помагахте небесен
на Амфион²⁸³, та Тива огради,
о музи, подкрепете мойта песен

и образа верен горките беди
нек найдат тука в мойто описание.
Всред всички, кои в тия темноти

гняв Божи е пратил на изтезание,
вий, кои мъки теглите най-зли,
защо, наместо същества разбрани,

овце или кози не сте били?
Кога гиганта ни сложи в тъмите
и от отдолу страшните скали

изглеждах, глас стигна ми до ушите:
„Внимавай и не стъпяй със нозе
на братята нещастни по главите.“

Обърнах се и чудо ме обзе:
под мен вода е, коя мраз сковава,
тъй че окоето ми за стъкло я зе.

Кога дори най-люта зима става;
ни Дон, ни Дунав, в северни страни,
обвивка не добиват по-корава.

Кат Пътрапана тежки планини
да паднат, ледът няма да усети,
не би пропукал нито отстрани.

Както глава от свойто блато лете
подава жабата и кряка там,
тъй тука тия грешници триж клетки,

дор до Лицето, де избива срам,
потънали са в лед с тела си бледни,
и тракаха зъби от мраз голям.

Доволно бе човек да ги погледне,
по сълзите да види в своите сърца
каква скръб носят тия души бедни,

навели тъжно своите лица.
Кога погледнах окол мен в тъмите,
видях двамина, като две деца.

кои едно до друго са увити;
тъй близо бяха те един друг,
че смесвах им се дори космите.

283. Амфион, син на Зевс и на Антиопа, с помощта на музите, като е свирил, е карал да се дигат камъни от Китерон и да идат да се слагат един над други; така е оградил Тива със зидове. Към тия музи се обръща и Данте с молба да му помогнат да изгради своята песен. Камъните изобразяват алегорично дивите още и корави човеци, които се смекчават и стават достъпни за обществен живот чрез силата на словото и обаянието на изкуствата.

„Кои сте вие, кои двама тук
така си стискате гърди страдални?“
попитах. На часът, при тоя звук,

възвиха шия тез души печални
и в мен и двама възряха се с очи,
отде потекоха сълзи кристални.

Но скоро мраз им сълзите втвърди,
преди да слязат още до устата,
и було на очите им тегли.

По-силно йощ споиха си телата
и горките души, кат две кози,
чукнаха си главите с гняв в сърцата.

А други, кой до двамата врази
стоеше със уши от студ капнали,
без в мен да гледа, тъй се изрази:

„Защо те твоя взор са приковали?
Там, де тече Бизенцио, те власт,
като Алберт, баща им, са имали.“²⁸⁴

Те братя бяха, но без братска страст,
и няма друг в таз Кайнова земя
по-справедливо да лежи в тоз мраз:

ни онзи внук коварен, кой умря
на Арту²⁸⁵ от ръката; ни Фокача²⁸⁶.
ни онзи, който вири кат змия

глава пред мен и зад когото плача;
като тосканец, би се ти сетил
защо умря в ръцете на палача:

там Маскерони²⁸⁷ име е носил.
Узнай, понеже ми се веч не пее,
че Камичйол де Паци²⁸⁸ аз съм бил;

но скоро тук ще мръзне и немее,
кат мене в тоя лед, Карлин²⁸⁹; тогаз

грехът, що плащам тук, ще избледнее.“

Лица безбройни видех още аз:
и морави, и криви; отгогава,
тях смисля ли, изтръпвам цял от мраз.

Вървахме по постилката корава
към центъра на света и в грозний мрак
усещах, че по-страшно все ми става.

По воля, по съдба ли, не знам как,
доде минавах тъй между главите,
една от тях настъпих силно с крак.

Изплака: „Защо тъпчиш ми космите?
за Монтаперти да не сте дошли,
и в царството на вечний мрак, да мъстите?“

Казах на вожда: „Моля позволи
да уясня едно недоумене,
в което тая сянка ме хвърли.“

Певеца чу ме и се спря до мене.

-
284. Това са двама братя: Наполеон и Александър, синове на Мангонския граф Алберто, които са били с такава извратена душа, че за да си отнемат един другиму замъците, що им са принадлежали в долината на Бизенцио, поради диво озлобление убили се един другиги и умрели заедно.
285. Според едно предание, когато крал Артур отишъл да воюва, Мордрет (Мордред), негов внук от сестра, който бил останал да го замества, намислил да се възползува от отсъствието му, за да вземе кралството, и като обявил, че крал Артур бил победен и загинал заедно с цялата си войска, венчал се за царицата. Но цар Артур се завърнал с войската си и станало сражение, през което цар Артур е промушил през гърдите Мордрета, така че слънцето се виждало през раната. Убит бил обаче и кралят.
286. Фокача, благороден пистоезец, е осакатил един свой братовчед и е ускорил смъртта на един свой вуйчо, който бил много богат, за да вземе по-скоро наследството му.
287. Сасол Маскерони е убил един свой внук, негов опекун, за да заграби имането му.
288. Камичьол де Паци при разходка с братовчед си Убертино нападнал го ненадейно изотзад с нож и го убил, за да стане единствен владетел на някои замъци, които им били общи.
289. Карлин от същата фамилия (вж. бел. 6) е предал за пари една крепост, в която са били укрити много изгнаници от Флоренция. Флорентинците, които са я обсаждали безуспешно двадесет и осем дена, след като чрез тая измяна влезли в нея, хванали и убили много първенци измежду обсадените.

Тогаз казах на онзи, кой с псувни
изказваше йощ своито озлоблене;

„Не псувай ме, а кой си обясни.“
Отвърна той: „Преди да отговоря,
кажи, ти кой си, който в тия тми

минуваш със другар през Антенора
и тъй настъпи ме, че жив да бе.
не знам от болки какво щях да сторя.“

„Живея йощ под светлото небе,
казах, и ако слава теб е мила,
чест мойта песен ще ти въздаде.“

Отвърна ми, като въздъхна с сила:
„Душата ми обратното желай.
Махни се тутакси; всред тез патила

гласът ти щетно иска да ласкай.“
За тила го хванах с ръка тогава
и рекох: „Казвай кой си, не се май,

ил косьм няма тук да ти остава.“
А той: „Сгази ме, ако щеш, тегли,
пак няма твоята воля да направа.“

Опнах космите като с клещи зли;
в начало опит той стори да трае,
но скоро, с взор наведен, в тез мъгли.

от болки като куче зе да лае.
Съсед един обади се тогаз:
„Ей Бока²⁹⁰, чуй, кой дявол те терзае,

та лаеш като куче в тоя час?
Не стига ли, че щракаш си зъбите?“
„Сега не думай нищо. казах аз;

изменнико, безчестна твар, бедите,
кои стори, оплаквай в тия тми
довеки; зарад тебе под звездите

ще нося горе верни новини.“
„Разправяй, щото искаш, отговори,
но ако вѣн от тия гльбини

излезеш, не забравяй, моля, горе
и този, кой е толкова устат,
и бърза тѣй за други да дърдори:

за френското злато е тук на хлад.
Видях, кажи, и Бозо да Дуера²⁹¹.
А ако питаш пѣк дали пищят

и други в тоя лед за изневера,
до мен Бекарий²⁹² е чело навел;
виж малко по-нататѣк Солданера²⁹³;

той с Ганелона²⁹⁴ е и с Трибалдел²⁹⁵,
кой подло, за две свине, в ношна доба
в Фаенца болонезци е вѣвел.“

Тръгнахме. Като мъртѣвци, из гроба²⁹⁶
подали се, два грешника видях
и порази ме зрелище от злоба,

кое до днеска ми внушава страх.
Единия над другий на главата
навел се бе и както сиромаш

отгризва хляб, що му стои в ръката,
тѣй черепа захапал бе с зѣби,
там де се спуща над тила косата

Така Тидей²⁹⁷, с злост яростна в гърди,
на Меналипа черепа дѣлбал е.
Казах: „Ти, у когото гняв ехти

като у див звяр, кой разсвирепял е,
против тогоз, кого гризеш безспир,

290. Бока дели Абати е извършил предателство в сражението при Монтаперти. Всред сражението той е разсяжъл ръката на знаменосеца, от което знамето е паднало на земята, и с това е станал причина за разбиване на гуелфите.

кажи, с какво причина той станал е,

та тука служи теб за грозен пир?
И ако прав си в своето озлобление,
кои сте, кат узная, в живий мир,

ще дигна громко глас за твое мщение.“

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРИСЕТ И ВТОРА

-
291. Бозо да Дуера за пари е изменил на своите в едно сражение с французите.
292. Тезауро ди Бекария, от благородно произхождение, е бил игумен на Валомброза и като такъв са го обвинявали, че по искане на гибелините, изгонени от Флоренция, се занимава с предателство. Тъпла народ от Флоренция го хванала в 1258 г. и го завлякла в града, където му отсекли главата на един площад, за което флорентинци са били прокълнати от папата.
293. Джани Солданиери е изменил на своята партия при една размирица във Флоренция, от която се възползувал, за да заграби властта, във вреда на своите приятели.
294. За Ганелон виж бележка втора от предишната песен.
295. Трибалдел де Замбрани е изменил на Фаенца при една обсада на града от болоняни, за да отмъсти на едно изгонено болонско семейство, което му било откраднало две свине.
296. Мястото, на което стоят двамата грешници, е на предела на Антенора и на следващия отдел, Птоломея, защото единият е изменил на отечеството, а другият – на приятеля си.
297. Тидей, син Енеев, и Меналип, тиванец, са се сражавали при Тива и си нанесли смъртоносни рани. Тидей, който е преживял неприятеля си, е накарал да му донесат главата му и взел от озлобление да я хапе.

ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ТРЕТА

СЪДЪРЖАНИЕ. Граф Уголино разказва как пизанци, като го затворили с двама синове и двама внуци в Гвиландовата кула, оставили, го там да умре от глад заедно с тях. Като минува от Антенора в Птоломея, дето се наказват ония, които са се провинили в измяна към приятелите си, Данте намира монаха Албериго де Манфреди, от когото узнава как душата на изменниците, веднага след извършване на измяната, пада в пъкъла и как един дявол влиза в тялото да го управлява, доде му е писано да живее на земята.

Веднага грешника дигна очите
и в космите на мръсната глава,
що с яд гризеше, си отри зъбите.

„Ти искаш, рече, с своите слова
тез рани на сърце си да отворя,
кои ме мъчат, преди да мълвя;

но ако мога с думи си да сторя
предателя безчестье да слети,
ще видиш и да плача и говоря.

Не зная кой си и в тез темноти
как си дошъл, но вярно по словата
познавам, че си флорентинец ти.

Граф Уголино²⁹⁸ бях аз на земята,
а тоз – архиепископ Руджиер,
и чуи защо му тук гриза главата.

Че злобата на тоз предател чер
стана на мойта пагуба причина,
знай всеки, кой е чул за тоя звер.

Но със каква жестока смърт загинах,
сега ще чуеш първи път втрещен,
как живи още в гроба ни зарина.

Отвътре кулата, коя за мен
назваха кула на глада, и дето
и други ще дочакат сетен ден,

през тясна дупка, неведнаж в небето,
луната да изгрява бях видял,
кога честта си в един сън прочетох.

Стори ми се, че този бе станал
властител мой, и вълк един с вълчета
по стръмний хълм към Лука бе погнал.

Гваланди и Сисмонди, с силна чета,
в едно с Ланфранки, тичаха напред
с измършавели, гладни, бесни псета.²⁹⁹

Вълк и вълчета скоро те отвред
натиснаха, ухапаха месата
и зеа да ги късат с бяс проклет.

Събудих се преди зори; децата,
що бяха с мен, хляб искаха в сънят
и горко хлипаха те в тъмнината.

Жесток си, ако ти не потекат,
за моя жребий, сълзи от очите!
Та за какво плакал би други път?

Събудиха се в тоя час, кога слугите
хляб носеха, но в всички нас нощта

298. Граф Уголино, благороден пизанец, гуелф по партия, е действувал известно време в съгласие с архиепископа Руджиери дели Балдини. Но после архиепископът, било поради завист, било поради партийна злоба, било за да отмъсти за един свой внук, убит от Уголино, обявил му немилостива война. Подпомаган от Гуаландовци, Сисмондовци и Ланфранкевци, той подигнал кръст и начело на народа, в който всяк бясна ненавист против Уголино, като наклеветил последния, че за пари е предал някои замъци на флорентинци и на лукези, нападнал имотите му и го взел в плен заедно с двама негови синове, Гадо и Угучоне, и двама внуци, Уголино, с прозвище Бригата, и Анселмучо. След това графът заедно с двете деца и двамата внуци са били затворени в кулата на Гуаландовци, на седемте пътя, а като изтекли седем месеца, по негова заповед ключовете били хвърлени в Арно, за да умрат затворените, както и наистина са умрели от глад.

съмненья бе родила страховити.

След малко чух, че долните врата
затвориха със ключ; тогаз децата
изгледах, без да си издам скръбта.

Не плачех, вкамени ми се душата;
те плачеха; Анселмо и каза:
«Защо тъй гледаш, тате, мълчешката?»

В очи ми не показва се сълза
и не продумах нищо на детето:
езика като че ми се върза.

Немях, дорде изгря нов ден в небето.
Щом светна малко в грозния зандан,
тям в горкий изглед си видях лицето.³⁰⁰

от скръб захапах с ярост своята длан;
мислейки, че е глад за туй причина,
станаха те и с лик от плач облян,

казаха: «Тате, с тоз вид не мълчи на.
Наяж се с нас; месата клетки нам
ги даде ти. от тях ти съблечи на.»

Успокоих се, сърце да им дам
тоз ден и другия седяхме неми.
Земя, защо се не отвори там?

Четвърти ден бе, по големи,
мой мили Гадо, се простря пред мен.
каза: «О, тате, помощ сила не оста ми!»

И там умря, и всички, с дух сломен,
видях ги как паднаха тъй сразени
от смърт, един по друг, до шестий ден.

299. Тия псета, символизираат вероятно тълпата, която обикновено бива мършава и бясна. Ролята, която е играла в тоя случай, оправдава уподобяването, с което си е послужил поетът. Данте изобщо не е бил много благосклонен към тълпата.

300. На всички лицата са били като неговото: бледни, мършави и изплашени.

Сляп лазех по телата им студени
и три дни още ги виках наред,
дор умориха скръб и глад и мене.⁴³⁰¹

Кога свърши, вгледа се той отпред
и черепа захапа с зверска сила,
та мен едва не ми се зави свет.

О, Пиза! Позор на земята мила,
де сладко за ухото си звучи
понеже друг не плаши те с патила,

над теб гняв Божи нека затреши
е Уголино нека той запуши Арно,
та в своите вълни да те потопи

Защото, ако казват че коварно
е Уголино крепости предал,
кажи, постъпи ли ти харно

че в своя гняв деца едни без жал?
Ни крехка възраст е нашла пощада,
ни плач жаловен тебе е трогнал.

Минахме по-нататък в таз ограда,
де друга, гърбом легнала тълпа,
в лед вечни окована, страда.

Те тука с болки грозни са в борба,
но самият плач да плачат им не дава,
и туй подлютва тяхната съдба,

защото сълза всяка се втвърдява
и с други, под клепачите така
като се сбира, също стъкло става.

При всичко че и лице, и ръка
от мраз без чувство бяха ми остали,
кога стоех погълнат от тъга,

стори ми се, че вятър ме погали.
„Отде, попитах, тоя вятър? Тук

не са ли всичко студ и мраз сковали?³⁰¹

Отвърна ми учителя: „Потрай;
по туй, кое ще видят ти очите,
умът ти всичко сам ще разгадай.“

Един от грешните, в леда зарити,
към нас извика: „Горестни души,
дошли при нас за мъки страховити,

снемете тоя лед от моите очи,
та в плач оттуха мъничко да вида,
доде пак мраз сълзи ми вкочани.“

Казах: „Каж ми кой си и обида
кому сторил си, помощ ще ти дам
след туй, а ако не, при теб нек ида.“

„Брат Албериго³⁰² съм, отвърна нам,
гостих с овочия, при знак зловещи:
сега им тук цената добре знам.“

„Та що – извиках ази. – Кога свещи
са теб палили! Жив те зная аз.“

Каза: „Под слънчеви зари горещи,

що става с мойта плът не знам в този мраз;
предимство има тая Птоломея,
че много често, преди смъртен час

да е дошъл, душата пада в нея.
Сърце ти повече да се смили
и да направиш туй, що се надея,

узнай, че щом душата измени,
телото дявол зима й веднага,

301. Невярна е легендата, че уж Уголино се е хранил няколко дена с телата на децата си. На осмия ден всичките тела са били изнесени от кулата и обвити в рогозки, са били пренесени и закопани заедно с веригите, с които са били оковани, в един паметник, намиращ се в двора на една църква („Св. Франциско“). Бланк, който разбулва невярността на легендата, за която иде реч, казва, че е видял оковите, които са били извадени от гробния паметник.

и докогато има горе дни,

по своя воля с него разполага,
а тук душата тръпне в мраз и лед.
На тая сянка, що зад мен се слага,

плътта е може би йощ в горний свет.
Понеже сега идеш, ми се чини,
че теб познат е тоя грешник клет.

Той Бранка д'Ория³⁰³ е, от години
гняв Божи в тоя лед го е сковал.“
Извиках аз: „Мълчи и не лъжи ни;

не, Бранка д'Ория не е умрял,
яде, пий, спи и мраз и пек усеща.“
Отвърна грешний: „Не се бе заврял

йощ Занке там, де ври смола гореща,
в тело си дявол бе оставил той.
А също тъй и внук му, в плът вонеща,

за помощ във предателски разбой;
но протегни ръце и от-очите
махни ми, моля, тоя леден слой.“

Но ази не изпълних му молбите
и не сгреших, че вероломен бех.
О геновезци, кои се стремите,

с злодейства и пороци, към успех,
защо не пръснат ви в света гнездото?
С най лош романски нрав един виде

от вашите: духът му вдън пъклото

302. Албериго от Манфредовци, който са властвували във Фаенца, на стари години е влязъл в братството на веселите монаси и в 1285 г., като е бил скаран със своя роднина Манфредо и със син му Албергето, престорил се, че иска да се сдобри с тях и ги поканил на гости в един свой замък. По време на яденето, след като били свършени всички гозби, той заповядал да донесат плодове; това бил условен знак, при който навлезли в залата негови хора въоръжени и избили нещастните гости. Оттогава е останало да се казва „този е ял Алберигови овоция“.

за своите дела вкован е в лед,
а живо пак изглежда му телото

до днешен ден в подзвездний горе свет.³⁰⁴

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ТРЕТА

-
303. Бранка д'Ория, генуезец, е убил чрез предателство в 1275 г. Микел Занке, за когото се споменава в песен XX от „Ад“. Той е властвувал няколко време в Генуа, като е бил в началото с Хенрих, а после се е присъединил към гуелфите против него. Казват, че когато Данте е бил в Генуа, той бил намерил твърде негостолобив прием при него. Той го представя в няколко стиха, които му посвещава, като човек, у когото са преобладавали само животински инстинкти:
Яде, пий, спи, и мраз и пек усеща.
304. Тая песен е произвела на своето време такова поразително впечатление, че Албериго и д'Ория, които са били още живи, са били принудени да се изселят, за да избягнат лютите насмешки на своите съграждани.

ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА

СЪДЪРЖАНИЕ. В четвъртия отдел от деветия и последен кръг изменниците стоят потопени с цялото тяло в лед. В средата стои прикован Луцифер, който с трите си уста разкъсва трима грешници Виргилий, като зима на рамото си Данте, хваща се за косматото тяло на Луцифера. По тоя начин поетите преминават центъра на земята, а после, като се водят по шумоленето на една река, изкачват се в другото полушарие и виждат изново звездите.

*„На царя адски минват знамената!³⁰⁵ –
каза ми вожда. – Гледай нанаяпред,
дано го видиш тамо в мрачината.“*

Както се вижда мелница наглед,
кога в мъгла далечна се вестява,
такваз в таз бездна на подземния свет

крилата аз видях направа;
блъсна ме силен вятър и сетих,
че в жилите кръвта ми се смразява:

веднага до учителя се скрих.
Със трепет ще разкажа в своите песни
това, кое с очите си открих.

Душите горки, кои гняв небесни
прогнал е тук, вдън мрачното пъкло,
покрити, неподвижни в клетки тесни,

изглеждат като сламки под стъкло;
едни стоят нагоре със главите,
надолу други, нозе и чело

допират трети, на дъга увити.
До мен след малко вожда доближи
и рече ми, кат сочеше в тъмите:

„Сърце си с доблест тук въоръжи:

това е Луцифер. В таз бездна няма
безспир криле безмерни той движи.“

Страх грозен на земята прикова ма,
до днес немее още моя глас:
за страх такъв езика думи няма.

Над своите чувства бях изгубил власт;
блуждаеха ум и взор всред тми опасни:
не бях ни жив, ни мъртъв в тоя час.

На страшний Ад властителя ужасни
Подаваше се с половин гърди
извън леда, под мрачния свод безгласни.

Гигант, кой най-висок се големи,
не по надминал нему и ръката.
Съди ти, кой четеш, за другото сами,

ако блестял е с хубост в небесата
и пак с твореца е стъпил в борба,
то тук добре е в пъпа на теглата.

О, с какво изумление, що с слова
не се изказува, видях с очите,
че с три лица е на една глава!³⁰⁶

Едното е отпред и с ален вид е,
а другите двете с различен цвет
от две страни изпъкват на плещите;

отдясно що е – жълто като мед,
а лявото кат въглен за горене
двете лица с онуй, що е отпред,

на върха на главата са споени.
Под всяко лице никнат три крила,
като за такваз птица нагласени:

305. Тия думи са турени на латински в текста: *Vexilla Regs prodeunt nfern*. Тия знамена са движещите се криле на Луцифер.

не зная кораб със таквиз платна:
приличаха на прилеп на крилата,
движеха се безспирно с бързина

и траен вихър пушаха в тъмата,
в коя се чуйше страшно да фучи,
и на Които замръзваше водата.

Той плачеше със своите шест очи
и тия сълзи със червена пена
надолу капеха по три бради.

А в всякоя уста, със кръв облена,
той стриваше под своите зъби
по грешник един като зла хиена.

При туй нокте си в предния заби,
почна да дърпа с злоба люта
и кожата на късове сдроби.

„Нешастний, кой се мъчи тъй,
е Юда, каза поета – тегли участ зла
за грозната измяна и заблуда;

глава му вътре е под тез жерла,
а вън от болки лудо нозе мята.
Под черний лик, изложен на тегла,

е Брут, кой нанавън виси с главата.
Виж как се вие грозно, а мълчи;
а третий, кой тъй едър е в снагата,

е Касий³⁰⁷. Ала времето хвърчи,
настъпва нощ³⁰⁸ и трябва да вървиме:
видяха всичко нашите очи.“

306. Разнообразни са тълкуванията на трите лица, които поетът е дал на Луцифер. Най-вероятно е, че тия три лица отговарят на трите известни тогава части на земята, отдето са падали безспирно души при Сатаната. Така се обясняват и различните цветове на лицата: едното – с аления вид, представлява Европа; второто – жълто като мед, представлява Азия; а третото – черно като въглен, Африка.

По воля на учителя любими
с ръце на шията му се увих;
а щом обмисли места проходими

и Луцифер криле разкри с вид смел и тих
хвана се за космите на ребрата
и нанадолу спусна се по них

между руното гъсто на снагата
и твърдата замръзнала кора.
Кога стигнахме, де над колената

назад извиват снажните бедра,
глава сложи, де бяха му нозете,
със мъка всички сили като сбра.

Помислих, с дух и ум от страх обзети,
че пак се връща в адските тъми.
„Добре се дръж от тоя край проклети,

подземно царство на злини,
излиза се по стъпала кат тези“,
каза ми той с задъхани гърди.

След туй през пробит камък въвн излезе
и като ме сложи на един край,
до мен пристъпи на лице с белези,

що сочеха, че с радост цял сияй.
Дишах очи и вярвах аз, че горе
ще видя Луцифер как се терзай,

до половин в лед всред мрачните простори,
но видях, че нозе в въздуха бе вирнал.

307. Брут и Касий са наказани като изменници и цареубийци. Тая извънредна строгост към тях и особено към човек като Марк Брут трябва да се обясни с възгледите на Данте за империята, която в неговите очи не само е била има божествен произход, но е била необходима, за да може светът да постигне мир и свобода. Той не е гледал на Цезар като на тиранин. Могъл е дори да вярва, че е сял един ден по примера на диктатора Сула да възстанови царството на свободата. По неговите убеждения смъртта на Цезар е била едно злина с гибелни последици за света.

308. Това е трета вечер от пълнолуние, март 1300 г. Поетите са прекарвали 24 часа в Ада.

Глава само надолу се обори:

ще сети колко съм смутен остал
тълпата, що не е разбрала
през какво място бях се тук проврял.³⁰⁹

Дор мисъл тъй в загадки бе се вдала:
„Стани, каза Певеца, дълъг път
и труден чака нас, а е минала

част осма вече от денът.“³¹⁰
Ний бяхме в пещера подземна, тясна,
де нивга зари сладки не трептът.

„Дорде да напусна бездната ужасна,
казах поету, прав и йощ смутен,
разсей съмненьята ми с дума ясна.

Ледът къде е? Този защо мен
така наопаки се тук явява?
И как от нощ дойде тъй скоро ден?“

Отвърна: „Теб се йоще представлява,
е отвъд центра сме, там дето теб
за космите хванах се с ръка здрава

на онзи черв престъпен и свиреп,
кой земний свят пробива с страшна снага
Там бяхме още, в неговий вертеп,

дор слизах; шом се завъртях, веднага
отвъд оная точка мина ти,
която всичко, що тегней, притяга.

Под друго полушарие стъпи
и противоположно то се пада
на туй, що на земята като свод стои

и под чий най-високи връх³¹¹ пострада
тоз, кой роден без грях, без грях живя.
Над малък шар си, зади който влада

мраз вечен, там де Юда ти видя.
Там нощ е, кога слънце тук изгрява,
а тоз, по чийто косми се провря,

пак като клин забит си там остава.
Оттук е сгромолясан бил, кога
посмял е срещу Бога да въстава.³¹²

Земята тук, извита на дъга,
с завеса от море се е покрила
и с страх и ужас пред такваз беда

към нашто полушарье се теглила.
Тогаз, да го избегне може би,
отвъди куфина се е пробила,

а над морето планина изби.“
В земята долу място³¹³ се намира,
кое далеч от Велзевул стои,

доколко гроба негов се простира.
Там нивга не пробива светлина,
но человек по звука го отбира

на ручей, кой се спуща през скала,
що е пробил и около която
далек се вие в темната мъгла

и лъкатуши малко полегато.³¹⁴
Влезнахме в тоя път, закрит отвред,

-
309. Понеже Вергилий, като се спуска по тялото на Луцифер, преобръща и слага главата си там, където са били нозете му, естествено е било за Данте да помисли, че се връща отново в Ада. Ако се издълбаваше един кладенец диаметрално в земята, повечето хора щяха да мислят, че трябва да слизат постоянно, за да достигнат противоположната повърхност.
310. Изминал се е час и половина, откакто е изгряло слънце в новото полукълбо, а в населеното полукълбо е настъпила нощ. Минават от едно полукълбо в друго за час и половина.
311. Това място е Йерусалим, който се представя като разположен центъра на северното полукълбо, което само, според идеите на времето на Данте, е било населено, а другото полукълбо, южното, е било покрито с море, с изключение на неговия център, където се издига Чистилището.

де нивга не прозира слънце свято,

за да се върнем горе в светлий свет.
И без да си починем, нанагоре
вървахме, аз след него, той напред.

Съзрях през преход, който се отвори,
тез хубости, с кои небе блести;
излязохме тогава в ширните простори

и пак видяхме светлите звезди.³¹⁵

БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЕСЕН ТРИЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА

КРАЙ

-
312. Луцифер (по време на Бунта на ангелите) е паднал от небето с главата напред от страната на това полукълбо, южното, към което сега поетите отиват, и с такава сила, че е потънал до центъра на земята, където е останал притиснат, с главата в едното полукълбо, а с нозете в другото. Земята, която първо е изпъквала във вид на дъга в южното полушарие, от страх се е вгълбила, а е изпъкнала откъм противоположното полушарие, така че голяма част от морето, което по-напред е покривало нашето полукълбо, е минало в южното полушарие. Вътрешността на земята откъм нашето полукълбо, обзета от ужас и за да избегне страшното видение, се е издишала нагоре, от което се е образувала планината на Чистилището, а от нашата страна е оставила кухня, която е послужила за обиталище на грешните. Поразява величествената и могъща космогонична концепция, която ръководи поета, но трудно е да си даде човек сметка за различните детайли, с които иска да я обясни.
313. Това място е пещерата, през която ще минат поетите, равна на дължина, според едни, с целия пъкъл, който служи за гроб на Луцифера, а според други само с последния кръг от Ада.
314. Тоя ручей, който се слива с водите на Коцит, слиза от Чистилището и вероятно се отделя от Лета и отнася долу в ада изкупените в Чистилището грехове.
315. И трите части от „Божествената комедия“ свършват с думата „звезди“, *stelle*.

Dante Alighieri
La Divina Commedia – Inferno, 1308–1314

Сканиране: Елена
Последна редакция: NomaD, 4 ноември 2007 г. (по третото издание – „Народна
култура“, 1964 г.)

Публикация:
Данте Алигиери
Божествена комедия
Ад
Девето издание
Издавателство „Народна култура“, София, 1972

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3776>]